

Inhoud

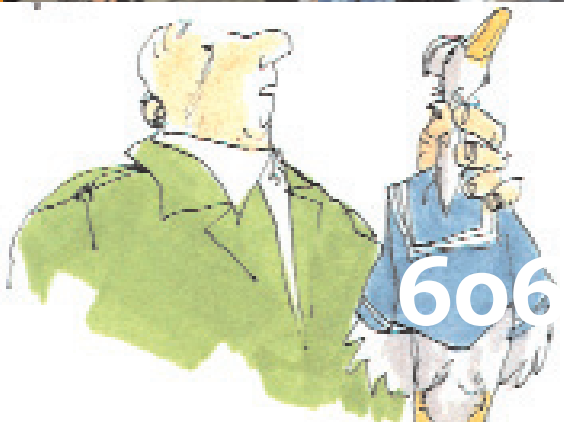
21 september 2001

Sinds 15 juli jl. stimuleert de **Gerechtsdeurwaarderswet** de marktwerking. De belangrijkste veranderingen, vooral de nieuwe vestigingseisen en de tariefstructuur, in kaart gebracht.

In het **World Trade Center in New York** waren diverse advocatenkantoren en juridische afdelingen gevestigd. Kort na de ramp bleken enkele medewerkers vermist. Advocaten vertellen wat zij van de verschrikkingen hebben gezien.

Zoals ieder jaar bevat ook nu de **kroniek strafprocesrecht** weer de belangrijkste jurisprudentie op het terrein van het strafprocesrecht. De valkuilen aangewezen.

'I consider this tribunal a false tribunal', zei ex-president Milošević tijdens zijn eerste voorgeleiding voor het **Joegoslavië-tribunaal**. Tijdens een debat werd zijn stelling tegen het licht gehouden, onder andere door advocaat Wladimiroff, die een van de 'vrienden van het hof' is die op afstand Milošević' belangen in de gaten houden.

In het volgende nummer

- Poging tot uitlokking verhelderd
- Verjaring in het civiele recht

Omslag:
De grote zaal van het
kantongerecht in Tiel

603 Gerechtsdeurwaarderswet: meer marktwerking en rechtszekerheid
Paul Otter en Jaap Bottenberg

606 Kroniek strafprocesrecht
mr. R.B. Milo

616 Voorwaardelijk opzet van HIV-besmette (3)
mr. J. Boksem

620 Debat over rechtmatigheid Joegoslavië-tribunaal
Miek Smilde

Vaste rubrieken

601 Column
Liegen als een advocaat
René Klomp

622 In het nieuws
– New York: advocaten vertellen
– Spong trekt klacht in
– Stagevergoedingen studenten
– Toetreding EU-advocaten
– Geen hoofddoek

627 De bijzondere zaak van John Roth en Martin de Witte
Advocaat en rook
Jan Pieter Nepveu

631 Iks ging weer eens pleiten
Leo van Osch

640 Disciplinaire beslissingen

632-639 **VAN DE ORDE** met o.a.:

599 Van de deken: Asieladvocatuur

ONAFHANKELIJKE GESPECIALISEERDE BOARDROOM CONSULTANCY EN FORENSIC ACCOUNTANCY

Ondersteuning advocatuur bij geschillen ter zake van:
fusies en overnames; jaarrekeningen, accountantscontrole en
accountantsverklaringen; belangenverstrengelingen;
waarderingsvraagstukken en schadebepaling

Optreden als deskundige in procedures

Second opinions, arbitrage en bijzondere onderzoeken

Advisering beheersingsvraagstukken en administratieve
automatisering,
bedrijfseconomische en accountancy vraagstukken

Drs. R.H. Veenstra RA

“ DE ACCOUNTANT BEOORDEELD”

Kluwer bedrijfswetenschappen, ISBN 90-267-1932-9

VEENSTRA
ACCOUNTANCY-CONSULTANTS

Galerij 3, 1411 LH NAARDEN
tel.: 035-6943060 fax: 035-6951632

www.veenstraaccountancy.nl

VAN DE DEKEN

Asieladvocatuur

mr. M.W. Guensberg

‘De advocaten lijken hun zaken bijna gedachteloos te verdedigen. Het is pijnlijk om mee te maken hoe bedroevend slecht ze hun cliënt ter zijde staan. Ze zijn slecht op de hoogte van het dossier, kennen hun cliënt vaak niet, komen te laat en soms komen ze helemaal niet opdagen.’ Een citaat van de Amsterdamse rechter mr. F. Salomon in een artikel over vreemdelingenrechtspraak (*Vrij Nederland*, 1-9-01). ‘Ik denk wel eens: als die advocaat met griep was thuisgebleven, was zijn cliënt beter af geweest.’ Dat is de mening van mr. A.C.J. Van Dooijeweert, coördinatrice van de vreemdelingenrechters, opgetekend in hetzelfde artikel. ‘De meesten zijn goed, maar er zijn er bij die je deze kwetsbare mensen niet gunt. Het niveau gaat snel achteruit.’ Dat vindt dezelfde mevrouw Van Dooijeweert. Gelukkig erkent zij dat de meerderheid van advocaten in het vreemdelingen- en asielrecht haar vaak moeilijke werk wel goed doet. Wat meer nuancering van de inhoud en strekking van het artikel is desondanks op zijn plaats.

Soms volgt op heel korte termijn een rechterlijke toets en krijgt de advocaat pas zeer kort voor de zitting de gegevens

Laat ik echter ter vermijding van elk misverstand eerst opmerken dat de door *Vrij Nederland* opgetekende praktijkgevallen inderdaad schrijnend zijn. Het is niet goed te praten als advocaten het verkeerde dossier bij zich hebben, gewoon niet komen opdagen of onvoldoende zijn ingevoerd in het vreemdelingenrecht. Juist de zo kwetsbare vreemdelingen, die vaak maar een enkele kans krijgen om hun zaak voor de rechter te verdedigen, verdienen een ter zake kundige en goede advocaat. Verwijtbaar tekortschieten van advocaten dient te worden aangepakt en in dat verband wekt het verbazing dat de vreemdelingenrechters hun hart zo openlijk luchten in *Vrij Nederland*, maar kennelijk geen aanleiding hebben gezien om hun klachten en ervaringen kenbaar te maken langs ook, of misschien wel meer, geëigende kanalen. Men zou via de Nederlandse

Vereniging voor Rechtspraak, de Raad voor de Rechtspraak of via het Ministerie van Justitie contact hebben kunnen opnemen met de Orde en dat had ongetwijfeld geleid tot constructieve gesprekken. De Orde zal nu zelf contact zoeken met een van de genoemde instanties om te bespreken hoe excessen verder kunnen worden tegengegaan.

Zoals gezegd, de meeste asieladvocaten doen hun werk gelukkig goed. Door middel van scholing die op bijstand aan vreemdelingen en asielzoekers is gericht, door toelatingseisen voor participatie in de rechtsbijstand aan vreemdelingen, door een klachtenregeling en door collegiale toetsing wordt gepoogd de kwaliteit van de bijstand te waarborgen.

Een deel van de problemen die zich voordoen is echter het gevolg van omstandigheden die zeker niet aan de advocatuur te wijten zijn. In zaken waarin de vreemdeling in bewaring is gesteld volgt op heel korte termijn een rechterlijke toets. Daarbij worden aan de advocaat pas zeer kort voor de zitting aanvullende gegevens verstrekt. De cliënten in die zaken zijn her en der over ons land verspreid en worden ook nog regelmatig verplaatst. Het is daardoor in veel gevallen nauwelijks mogelijk om voldoende met de cliënt te communiceren. Bovendien wordt de om genoemde redenen toch al moeizame communicatie nog eens negatief beïnvloed doordat telkens tijdig tolkenbijstand nodig is, met alle logistieke problemen van dien. Asieladvocaten die vaak grotere aantallen van dit soort zaken tegelijk moeten doen, draaien op die wijze ook behoorlijk dol.

Het *VW*-artikel veroorzaakte onrust in de asieladvocatuur maar kennelijk verder niet. Veel serieuze asieladvocaten die zich door het artikel gegriefd voelen lieten dat de Orde weten, maar de media, die doorgaans gelukkig de weg naar de Orde goed weten te vinden als er enige publiciteit is rond advocaten, bleven verrassend stil. Naar de reden daarvoor kan slechts worden gegist.

De druk op rechters, IND, advocaten en het systeem zal in goed overleg moeten worden weggenomen. Dat vereist het belang van alle betrokkenen en vooral het belang van een goede en eerlijke berechting van vreemdelingen. n

COLOFON

81e jaargang – 21 september 2001 – nr. 16
Verschijnt elke twee weken.

Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Elsevier bedrijfsinformatie bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

Redactie

mr. W.K. van Duren
mr. P. Habermehl
mr. W. Heemskerck
dr. L. Hesselink
mr. A.A.M. van der Meer
mr. P.F.P. Nabben
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. G.J. van Oosten
mr. M. Perfors
mr. M. Ynzonides

Bladmanagement

mr. P. Habermehl
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Ynzonides
dr. L. Hesselink (Elsevier)
dr. H. Buskes (Orde van Advocaten)

Eindredactie

Linus Hesselink

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Elsevier bedrijfsinformatie bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
email: l.hesselink@ebi.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Bijdragen voor het Orde-deel

Nederlandse Orde van Advocaten,
Postbus 30851, 2500 GW Den Haag,
tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Zie ook: www.advocatenorde.nl

Beeld

Vormgeving: VILLA Y, Andre Klijnsen
Tekeningen: Floris Tilanus
De Pinguïn: W.C. van Manen, Stichting
Advocaten voor Advocaten

Lay-out

Dimitry de Bruin, Den Haag

Correctie

Irene Groothedde, Amsterdam

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Postbus 90, 2380 AB Zoeterwoude
tel. 071-5897621, fax 071-5890580
e-mail: bdmby@euronet.nl
Advertentierieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: f 3,70 per mm bij een
kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 17: 21 september 2001
afl. 18: 5 oktober 2001

Abonnementen

Alle *advocaten*, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.

Niet-leden betalen f 290 of € 131,60 per jaar (incl. BTW, verzendkosten en jaarband). Studenten 50% korting. Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Elsevier Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Elsevier bedrijfsinformatie bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@ebi.nl

Losse nummers: f 15

© Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit blad mag worden vervoerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.

COLU MIN

René Klomp

Liegen als een advocaat

Ik heb een uitgesproken hekel aan politieke correctheid, waarschijnlijk overgehouden aan de tijd dat ik voor verschillende linkse clubs 'actief' was. Het was toen opletten geblazen als het over buitenlanders, pardon 'allochtonen', pardon 'medelanders' ging. Zodra een van deze uitdrukkingen ook maar een beetje ingeburgerd raakte, was deze in de ogen van de hypercorrecte linkse voorhoede direct verdacht. Taal was een deel van het strijdperk waar vredelievende idealen te vuur en te zwaard werden verdedigd.

Het verbaasde me daarom niet toen ik in de krant las dat meneer Sofuoglu bezwaar maakte tegen bepaalde uitdrukkingen in de Van Dale waarin 'Turk' en 'Turks' een negatieve betekenis hebben. Hij nam daar niet alleen aanstoot aan, maar diende tevens een klacht in wegens discriminatie. Het verweer van Van Dale is dat het woordenboek een louter beschrijvende functie heeft, en dat er aan de gegeven voorbeelden, ontleend aan de Nederlandse taal van de afgelopen honderdvijftig jaar, daarom geen normatieve betekenis mag worden toegekend. Terecht, lijkt mij; als we woordenboeken zouden napluizen op – voor sommige groepen – minder correcte voorbeelden, zou er veel taalhistorische rijkdom verloren gaan.

Ik heb enkele woordenboeken nagekeken op uitdrukkingen waarin 'advocaat' en 'advocaatuur' voorkomen. De oogst was rijk en... vrijwel alleen maar negatief. Wat dacht u van het voorbeeld in het woordenboek Nederlands-Frans van Van Dale: 'Liegen als een advocaat' (ook te vinden in het Nederlands-Engelse deel). Of de reeds in *NRC Handelsblad* gesignaleerde 'advocatenstreek': 'een onoprechte slimme streek, listige handeling om zich uit een ongelegenheid te redden of aan een verplichting te onttrekken'. In het Nederlands-Franse deel wordt 'advocatenstreek' als 'avocasserie, chicane' vertaald, en in een Nederlands-Engels woordenboek kwam ik de vertaling *lawyer's trick* tegen.

Helemaal fraai is de voorbeeldzin die ik in een Nederlands-Engels woordenboek van Wolters-Noordhoff aantrof bij het lemma 'vertrouwen', in de zin van 'ik heb mijn vertrouwen in iemand verloren': *'I've lost faith in lawyers.'*

Moet de Orde actie ondernemen? Moeten we de redacties van de woordenboeken aanspreken om deze kwalijke voorbeelden te verwijderen? Welnee, woorden en uitdrukkingen hebben net als kaas en brood een uiterste houdbaarheidsdatum. Voor de voorbeelden van meneer Sofuoglu is die datum volgens mij allang verstreken (en dus kunnen ze binnenkort geschrapt worden). Ik heb nog nooit gehoord van een 'Turkenstreek' of 'aangaan als een Turk' ('heftig uitvaren, razen, tieren'), maar dat kan natuurlijk door mijn linkse achtergrond komen.

Liever heb ik een beschrijvend woordenboek, inclusief scheldwoorden en negatieve uitdrukkingen, dan gekuiste versies. En door wie zou een politiek correct woordenboek moeten worden bijgehouden? De redacties zullen er niet op zitten te wachten, actiegroepen zijn zelden representatief en de Tweede Kamer heeft wel wat beters te doen.

Of 'advocatenstreek' en 'advocaatuur' als synoniem voor rechtsverdraaiing al over hun houdbaarheidsdatum heen zijn, waag ik te betwijfelen.

Wie echt pech heeft, is natuurlijk degene die én Turk én advocaat is. Hij mag wat mij betreft alle woordenboekenredacties voor de rechter slepen. n

Een logische follow-up
voor elke advocaat!

OORDIJK PARTNERS

Gerechtsdeurwaarders en Incassobureau

POSTALUS 1216

POSTCODE 3000 CA

PLAATS Leuwarden

KANTOOR Zuhelot 628-622

FAX (051) 212 94 96

TELEFOON (051) 212 12 20

EMAIL info@oordijk.nl

INTERNET www.oordijk.nl

Wij leveren uw medische argumentatie

Medisch Adviesbureau Bins
Laan 20
2512 GN DEN HAAG

telefoon 070 345 98 08
fax 070 345 98 11
dr. mr. J.W. Bins, arts RGA

Voor kantoren groot en klein:
www.advocatenwerk.nl

HV&PARTNERS
VOOR JURISTEN. VAST OF INTERIM

TEL 010 - 240 0605

FIF 33 ROTTERDAM

Rechtsche- en informatiebureau s.b.v. de advocaat
Voornamelijk in het gebied van de inkom- en belasting

- overleg met de advocaat
- de fiscale administratie
- fraude
- overleg met de advocaat
- fiscale administratie
- privé ondernemers

Telefoon: 010 - 477 33 22
Fax: 010 - 477 08 30

E-mail: inf@fif33-rotterdam.nl
Internet: www.fif33-rotterdam.nl

Vraag onze diensten aan voor ons totaalpakket aan diensten

Streeklid van de (Nederlandse) Vereniging van Fiscalisten (N.V.F.)
Ondernemingsrechtelijke Postbus 25210, 3001 HB Rotterdam

Gerechtsdeurwaarderswet

Nieuwe wet zorgt voor meer marktwerking en rechtszekerheid

De Gerechtsdeurwaarderswet van 15 juli jl. verrast ook na de lange voorbereidingstijd niet alleen veel gerechtsdeurwaarderskantoren maar ook opdrachtgevers, waaronder de advocatuur. Dit overzicht schetst de belangrijkste veranderingen, vooral de nieuwe vestigingseisen en de tariefstructuur.

Paul Otter en Jaap Bottenberg
Gerechtsdeurwaarderskantoor
Oordijk & Partners, Leeuwarden

De belangrijkste doelstellingen van de Gerechtsdeurwaarderswet zijn het regelen van het ambt en de zorg voor meer marktwerking en deregulering binnen de beroepsgroep. Daartoe worden in de nieuwe wet de vestigingseisen versoepeld en wordt een vrijere prijsvorming toegestaan. Aan de andere kant wordt het toezicht op de beroepsgroep versterkt. Tevens voorziet de wet in een regeling van het ambt en de rechtspositie van de deurwaarder, iets wat niet eerder bij wet was geregeld. De afgelopen jaren is hard aangedrongen op een dergelijke regeling, door gerechtsdeurwaarders en de Kamer.

Vrijere vestiging

Het realiseren van meer marktwerking en een vrijere prijsvorming is de belangrijkste doelstelling van de nieuwe wet. Hiermee neemt Nederland binnen de Europese Unie het voortouw. In de praktijk betekent dit in de eerste plaats dat de stringente vestigingseisen grotendeels worden losgelaten. Zo besluit niet langer de Minister van Justitie tot de openstelling van standplaatsen, waarna – na een open sollicitatie – een benoeming kan volgen. Kandidaat-gerechtsdeurwaarders kunnen voortaan op de door henzelf gekozen standplaats worden benoemd. Daarbij zal het vereiste ondernemingsplan worden getoetst door een commissie van deskundigen. Wel blijft de overheid – in casu de Minister van Justitie – verantwoordelijk voor een goede en landelijk dekkende ambtsbediening.

Bovendien zijn gerechtsdeurwaarders voor hun werkgebied niet langer gebonden aan de arrondissementsgrenzen. Dat wil

zeggen dat zij een landelijke bevoegdheid krijgen om de (ambtelijke) taken uit te voeren. Hierdoor wordt het mogelijk het hele traject van informatiewinning (Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens [GBA], KvK), het uitbrengen van exploitatie en eventuele beslagleggingen, ontruiming en openbare verkopen in eigen hand te houden. Op die manier kunnen veel kosten en tijd worden bespaard. Overigens blijft de ministerieplicht van de gerechtsdeurwaarder – in de nieuwe wet – beperkt tot het eigen arrondissement. Ook behoudt de gerechtsdeurwaarder zijn domeinmonopolie op het terrein van executie en conservatie en het uitbrengen van exploitatie.

PBO voor gerechtsdeurwaarders

De nieuwe wet voorziet ook in de invoering van een publiekrechtelijke beroepsorganisatie (PBO) voor gerechtsdeurwaarders. Deze taak is toebedeeld aan de opvolger van de Koninklijke Vereniging van Gerechtsdeurwaarders (KvG): de Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders (KBvG). Deze zelfregulerende beroepsvereniging wordt onder meer belast met het opstellen van gedrags- en beroepsregels en het houden van toezicht op de naleving hiervan. De naleving van deze regels kan door middel van de in de wet geregelde onafhankelijke tuchtrechtspraak worden afgedwongen. De verordeningen van de publiekrechtelijke beroepsorganisatie worden door de Minister van Justitie getoetst aan de eisen van proportionaliteit, marktwerking en algemeen belang. Op deze wijze houdt de overheid een sterke vinger in de

Tarieven

Per 15 juli veranderden ook de tarieven die gerechtsdeurwaarders voor ambtshalve handelingen in rekening mogen brengen. Om een vrijere prijsvorming tot stand te brengen werden de – sinds 1992 geldende – en vaak ondoorzichtige ‘vaste’ tarieven losgelaten. Wel wordt via een AMvB voorzien in maximumtarieven voor ambtelijke kosten ten aanzien van de schuldenaar. Deze tarieven zijn gebaseerd op een kostprijsberekening door KPMG, verhoogd met een bruto winststopslag van 7,9 procent.

Verder kunnen de gerechtsdeurwaarders met hun opdrachtgever onderhandelen over de in rekening te brengen tarieven. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen schulde-

kosten noodzakelijk waren voor het uitoefenen van de ambtelijke handeling. BTW over ambtshandelingen en verschotten kan alleen ten laste van de schuldenaar worden gebracht wanneer de schuldeiser niet BTW-plichtig is.

De tarieven die doorberekend kunnen worden aan opdrachtgevers, worden daarentegen in overleg met de opdrachtgever bepaald. De door de overheid zo gewenste marktwerking schuilt dus eigenlijk alleen in de onderhandelingsvrijheid die de gerechtsdeurwaarder en opdrachtgever hebben. Verder moeten zowel de gerechtsdeurwaarder als de opdrachtgever bij het doorberekenen van de gemaakte kosten aan de schuldenaar zich houden aan de vastgestelde schuldenaars-tarieven.

Vaste tarieven zijn losgelaten en de tarieven die doorberekend kunnen worden aan opdrachtgevers worden in overleg met hen bepaald

Schuldenaars-tarieven uitgangspunt

Als deurwaarderskantoor hanteren wij de algemeen aanvaarde stelregel dat wij – ook tegenover de opdrachtgever – de schuldenaars-tarieven als uitgangspunt nemen voor alle ambtshalve uit te voeren handelingen. Wat hier buiten valt, of bijvoorbeeld extra attentie of spoed vraagt, wordt in overleg met de opdrachtgever aan hem doorberekend. Dit maakt het voor ons mogelijk ons werk goed te doen, pro-actief op te treden, met klanten mee te denken en als verlengstuk van de advocatuur te fungeren. Hiertoe zijn we uitstekend in staat, maar in de oude situatie, onder de oude tarieven, was het weinig aantrekkelijk.

pap en wordt voorzien in voldoende rechtsbescherming. Dit betekent ook dat alle gerechtsdeurwaarders van rechtswege lid zijn van de KBvG.

Ook aan de financiële en administratieve bedrijfsvoering van de gerechtsdeurwaarderskantoren worden stringente eisen gesteld. Zo geldt er een bewaarplicht van exploten van minimaal zeven jaar. Verder is de Minister van Justitie belast met het financiële toezicht. Deze taak wordt uitgeoefend door het Bureau Financieel Toezicht (BFT), dat onder meer toezicht houdt op de kwaliteit van de derdenrekening. Dit betekent dat een derdenrekening verplicht is, voldoende saldo moet kennen en dat de gerechtsdeurwaarder zich moet houden aan de afstortingsverplichting. Bedragen boven de 10.000 gulden moeten binnen vijf dagen worden afgestort en bedragen boven de 500 gulden binnen een maand. Bij overschrijding van deze termijn moet er rente worden betaald. Wel mogen kosten verrekend worden met de stortingen (saldering).

naars-tarieven, de ambtelijke kosten die volgens de AmvB doorberekend (mogen) worden aan debiteuren, en opdrachtgeverstareven. De schuldenaars-tarieven voor ambtshalve handelingen worden jaarlijks geïndexeerd. Van deze tarieven mag niet worden afgeweken en slechts in enkele, strikt omschreven gevallen mag een toeslag worden berekend aan de schuldenaar. Verschotten mogen alleen voor kostprijs aan de debiteur worden doorberekend – mits deze

Reacties

Interregnum Betekeningsverordening

In *Advocatenblad* 2001-14 van 24 augustus (p. 533-536) schreef Willem Heemskerk over het ‘Interregnum Betekeningsverordening’: dient sinds 31 mei jl. de Europese Betekeningsverordening te worden gevolgd of de nationale wetgeving van art. 4 sub 8° Rv? Hij achtte verdedigbaar dat bij betekening aan de laatstelijk gekozen woonplaats en niet-verschijnen van de buitenlandse wederpartij de rechter in het interregnum alsnog de gelegenheid dient te bieden tot zogenaamd herstel. Deze gedachte is Peter von Schmidt auf Altenstadt sympathiek, maar hij acht haar riskant. Von Schmidt reageerde ook nog op twee andere punten.

Wie deze reactie heeft gemist, omdat hij opgenomen was in het themanummer (de Ordespecial over Nieuw burgerlijk procesrecht) van 7 september 2001, wordt verwezen naar de desbetreffende pagina’s: Peter von Schmidt auf Altenstadt: ‘Interregnum: u nadert een gevaarlijke kruising!’, *Advocatenblad* 2001-15, p. 594v.

Schuldenaarstarieven

Onderscheid wordt gemaakt tussen drie groepen (ambtshalve) handelingen:

- de procesinleidende, ambtelijke tarieven, waaronder eventuele middelen tot bewaring van recht, zoals dagvaarding, conservatoire beslagen;
- de executoriale ambtelijke tarieven, waaronder betekening en executie;
- overige ambtelijke handelingen.

Voor de eerste twee zijn schuldenaarstarieven bepaald. De derde omvat onder meer constatering, huuropzeggingen, protesten van non-betaling van wissels en toezicht op openbare verkopen. Dit zijn over het algemeen kosten die zich niet lenen voor een proceskostenveroordeling en ook niet als executiekosten kunnen worden aangemerkt.

Schuldenaarstarieven conform Besluit tarieven ambtshandelingen gerechtsdeurwaarders m.i.v. 15 juli 2001 in Nlg.

Ambtshandeling		Vergeefs	Gestaakt	Getuige	Uren (1)
Dagvaarding	140,53	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Betekening titel	135,24	43,29	67,62	n.v.t.	n.v.t.
Overbetekening diverse beslagen	118,97	43,29	59,49	n.v.t.	n.v.t.
Beslag roerende zaken	184,84	87,09	92,42	34,95	1 1/2
Beslag safeloket	248,20	n.v.t.	124,10	34,95	1 1/2
Gerechtelijke inbewaringgeving	380,88	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	3
Aanplakking	139,09	n.v.t.	69,55	n.v.t.	n.v.t.
Executoriale verkoop	486,56	n.v.t.	243,28	n.v.t.	3
Beslag op rechten	365,78	n.v.t.	182,89	34,95	1 1/2
Beslag op aandelen op naam	401,48	n.v.t.	200,74	n.v.t.	1 1/2
Beslag op periodieke betalingen	209,66	n.v.t.	104,83	n.v.t.	n.v.t.
Beslag op niet-periodieke betalingen	294,53	n.v.t.	147,27	n.v.t.	n.v.t.
Beslag onder schuldeiser zelf	245,22	n.v.t.	122,61	n.v.t.	n.v.t.
Executie tot afgifte roerende zaken	426,63	n.v.t.	213,32	122,32	3
Beslag tot afgifte roerende zaken	183,47	n.v.t.	91,74	34,95	1 1/2
Beslag onroerende zaken	253,93	n.v.t.	126,97	n.v.t.	n.v.t.
Aanzegging overname executie onroerende zaken	130,63	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Ontruiming onroerende zaken	363,50	n.v.t.	181,75	122,32	3
Beslag op schepen	559,74	n.v.t.	279,87	122,32	3
Beslag op luchtvaartuigen	559,74	n.v.t.	279,87	122,32	3
Gijzeling	422,50	170,28	211,25	122,32	3
Betekening verzoekschrift faillietverklaring	111,18	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Betekening akte van procureur tot procureur	100,42	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Diverse aanzeggingen bij exploit	111,18	43,29	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Beslag tot verhaal van alimentatie	179,01	n.v.t.	89,51	n.v.t.	n.v.t.
Verklaring opheffing beslag onroerende zaak	90,59	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Formaliteit scheepsbeslag	90,59	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Afwikkeling enkelvoudig derdenbeslag per maand	17,90	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Afwikkeling twee samenlopende beslagen per maand	28,50	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Per volgend beslag, per maand extra	10,61	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

(1) per vol kwartier fl. 34,31 voor de gerechtsdeurwaarder en fl. 20,32 voor de getuige na overschrijding

Vergeefs als de ambtshandeling niet uitgevoerd kon worden (alleen in deze gevallen tlv. Schuldenaar)

Gestaakt als de ambtshandeling niet wordt afgerond (alleen op grond van volledige betaling!)

(alleen in dit geval tlv. Schuldenaar)

Toeslag voor B.t.w. alleen als de schuldeiser deze NIET kan verrekenen!

Kroniek strafprocesrecht

Ook dit jaar publiceren we een selectie van de belangrijkste jurisprudentie op het terrein van het strafprocesrecht.

mr. R.B. Milo
advocaat te Tilburg

Adequaat verweer voeren

Het belang van adequaat verweer voeren wordt in toenemende mate geïllustreerd in onder meer de rechtspraak van de Hoge Raad. Zo was in HR 4-4-2000, *NJ* 2000, 492 volgens A-G mr. Jörg ingezet op de niet-ontvankelijkheid (n-o) van het OM en niet op strafvermindering en was de opstelling van de verdediging in hoger beroep er een geweest van alles of niets: in verband met het feit dat tussen het instellen van appèl en de binnenkomst van de stukken bij het hof twee maanden waren verstreken maar dat eerst 22 maanden na het instellen van appèl de zaak ter zitting werd behandeld, was bij het hof (uitsluitend) een beroep gedaan op de n-o van het OM. De consequentie hiervan was, zo bleek, dat in cassatie niet met succes erover kon worden geklaagd dat het hof het beroep van de verdediging op schending van art. 6 EVRM (redelijke termijn) onvoldoende gemotiveerd zou hebben verworpen. Het hof had

namelijk overwogen 'dat de periode gelegen tussen het instellen van het hoger beroep en de behandeling daarvan ter terechtzitting weliswaar lang is, doch niet zodanig lang dat dit zou moeten leiden tot n-o van het OM. Het hof verwerpt het verweer van de raadsman.' Hiermede had het hof dus in het midden gelaten of het al dan niet een schending van de redelijke termijn aannam die zou moeten leiden tot strafvermindering.

De Hoge Raad overwoog echter dat nu het verweer van de raadsman enkel strekte tot n-o van het OM wegens overschrijding van een redelijke termijn, het hof zijn bovengenoemd oordeel niet nader behoefde te motiveren.

Doortastendheid bij het horen van getuigen is noodzakelijk, zo blijkt uit HR 4-7-00, *NJ* 2000, 581. In cassatie werd erover geklaagd dat het hof aan een getuige X ten onrechte een verschoningsrecht had toegekend, nu deze getuige voor zijn aandeel in diezelfde zaak reeds onherroepelijk was veroordeeld tot een gevangenisstraf. De getuige had enkel niet geantwoord op de vraag of hij een bepaald persoon kende. Voor de rest had hij alle andere vragen beantwoord. De advocaat van de verdachte had blijkens het zittingsverbaal niet aangedrongen op beantwoording van de vraag naar de relatie met die bepaalde persoon en evenmin het belang van beantwoording van die vraag aangegeven. Evenmin had de advocaat erop gewezen dat de getuige geen verschoningsrecht toekwam voor zover het vragen betrof die betrekking hadden op de feiten waarvoor hij al onherroepelijk was

veroordeeld. Ter zitting van het hof had de advocaat afstand gedaan van het nogmaals horen van de getuige. In de pleitnotities was wederom geen bezwaar gemaakt tegen de wijze waarop deze in hoger beroep was verhoord. Wel stond in de pleitnotities vermeld dat hij (de getuige) zelfstandig allerlei handelingen met verdovende middelen verrichtte en eigen leveranciers, klanten en uitvoerlijnen had. Daarbij paste volgens de A-G in diens conclusie dat de getuige door openheid van zaken te geven zichzelf zou kunnen belasten door nieuwe verdenkingen op zich te laden. De A-G begreep de uitlatingen van de getuige aldus dat deze op die nieuwe verdenkingen doelde, waarvoor hij (nog) niet werd vervolgd. De Hoge Raad was het hier kennelijk mee eens gezien zijn oordeel dat 'gelet op het verhandelde ter terechtzitting' het oordeel van het hof dat de getuige zich kon verschonen van het beantwoorden van de hem door de raadsman gestelde in de toelichting op het middel bedoelde vraag, omdat hij zich daardoor zou blootstellen aan het gevaar van een (nieuwe) strafrechtelijke veroordeling, niet onbegrijpelijk is.

Spreken is zilver... (1)

Soms is spreken zilver en zwijgen fout. Zo ook in HR 11-1-00, *NJ* 2000, 588, waarin aan de verdachte een overtreding van art. 3 Vuurwapenverordening 1930 (NA) ten laste was gelegd (het voorhanden hebben van een pistool), waarbij in de tenlastelegging was opgenomen de passage 'zulks ter-

wijl uitzonderingen, als bedoeld in art. 3 lid 2 van de Vuurwapenverordening 1930 in dezen niet van toepassing waren'.

In cassatie werd erover geklaagd dat het hof deze passage ten onrechte had bewezen verklaard nu de bewijsmiddelen daaromtrent niets behelsden. Hij kreeg daarin gelijk van de A-G, die erop wees dat de steller van de tenlastelegging het niet van toepassing zijn van bedoelde uitzonderingen niet ten laste had behoeven te leggen, doch had kunnen volstaan met een tenlastelegging van een overtreding van art. 3, lid 1 Vuurwapenverordening 1930, inhoudende dat het behoudens de uitzonderingen in het volgende lid genoemd, verboden is een vuurwapen of munitie voorhanden te hebben. Pas indien een beroep zou worden gedaan op die uitzonderingsbepaling, zou de rechter dat moeten onderzoeken. Hij vond dat dat bewijs niet viel af te leiden uit de in dit geval gebezigde bewijsmiddelen.

De HR sanctioneerde de uitspraak van het hof. Weliswaar had het OM onnodig in de tenlastelegging opgenomen dat de uitzonderingen als bedoeld in art. 3, lid 2 van de Vuurwapenverordening 1930 te dezen niet van toepassing zijn, maar gegeven het feit dat (de raadsman van) verdachte nergens het tegendeel had betoogd, behoefde het hof niet nader te motiveren waarom die uitzonderingen niet van toepassing waren.

... zwijgen is fout (2)

In een ontnemingsprocedure (na afdoening van de hoofdzaak) werd er in cassatie over

geklaagd dat het hof ten onrechte geen rekening had gehouden met het feit dat in de hoofdzaak aan de benadeelde een onherroepelijke schadevergoeding van 1500 gulden was opgelegd, die op grond van art. 36e lid 6 Sr in mindering had moeten worden gebracht op het aan de veroordeelde ter ontneming opgelegde bedrag.

De HR in 11-4-00, *NJ* 2000, 590, wees er allereerst op dat ingevolge art. 36e lid 6 Sr de rechter slechts dan verplicht is om de vordering van de benadeelde partij in mindering te brengen op het bedrag waarop het wederrechtelijk verkregen voordeel wordt geschat, indien de uitspraak waarbij deze vordering is toegewezen, onherroepelijk is (vgl. HR 9 sept 1997, *NJ* 1998, 90).

Volgens de HR steunde het cassatiemiddel op de stelling dat de vordering van de benadeelde partij in rechte onherroepelijk was toegekend, nu het tegen 's hofs arrest in de hoofdzaak door de verdachte ingestelde cassatieberoep was verworpen.

De HR constateerde echter dat in de bestreden uitspraak omtrent de onherroepelijkheid van het arrest in de hoofdzaak niets was vastgesteld en het zittingsverbaal van het hof niets inhield waaruit zou kunnen worden afgeleid dat aldaar door of namens de betrokkene mededeling was gedaan van de onherroepelijkheid van dat arrest. Ook uit de stukken van het geding in de onderhavige zaak kon volgens de HR niet volgen dat het hof, oordelend over de ontnemingsvordering, met die omstandigheid bekend was, terwijl uit het zittingsverbaal niets omtrent enig aldaar gedaan beroep op verrekening als bedoeld in art. 36e lid 6 Sr bleek. Op grond hiervan werd volgens de HR dan ook in cassatie vruchteloos geklaagd over het niet in mindering brengen van gemeld bedrag.

Afzien van pleidooi

Door de raadsman was aan de politierechter verzocht de zaak aan te houden voor het opmaken van een rapport omtrent de geestesvermogens van zijn cliënt. De politierechter had dat verzoek afgewezen omdat hij zich voldoende voorgelicht achtte omtrent de gemoedstoestand van de verdachte. De raadsman kreeg daarop wederom de gelegenheid het woord te voe-

ren en deelde mede dat, nu de zaak niet zou worden aangehouden, hij zich niet in staat achtte inhoudelijk pleidooi te voeren en daar dan ook expliciet van afzag, zonder overigens de verdediging neer te leggen.

In hoger beroep had de raadsman bij wijze van exceptie het hof verzocht de zaak ex art. 423 lid 2 Sv te verwijzen naar de rechtbank, zich daarbij op het standpunt stellende dat zich een situatie had voorgedaan dat een persoon, de toenmalige raadsman van verdachte, met een kernrol in het proces een in de wet vastgelegd recht niet had kunnen uitoefenen. Daardoor zou de behandeling in eerste aanleg in strijd zijn met art. 6 EVRM. Het hof wees erop dat de toenmalige raadsman in eerste aanleg in de gelegenheid was geweest pleidooi te voeren en daarvan zelf had afgezien. Die omstandigheid kon volgens het hof slechts aanleiding zijn om in hoger beroep het verzoek te herhalen. Hierover werd in cassatie geklaagd.

A-G mr. Jörg wees er in zijn conclusie op dat de 'kernrol'-jurisprudentie van de HR niet het geval omvat waarin een raadsman, hoewel aanwezig, zijn taak niet naar behoren vervult. Hij vond een uitbreiding van die jurisprudentie niet aan te raden, omdat een dergelijk feilen in hoger beroep kon worden goedge maakt. Zelfs als de raadsman zou hebben verzocht om aanhouding teneinde de gelegenheid te krijgen een pleidooi inhoudelijk voor te bereiden en zelfs indien dat verzoek op onjuiste grond zou zijn afgewezen, zou dat volgens hem

geen grond zijn voor terugwijzing. Hij vond ook dat een eventueel tekortschieten van de raadsman bij het informeren van zijn cliënt, voor rekening van de cliënt diende te komen.

Met zijn oordeel dat voor terugwijzing van de zaak naar de politierechter geen plaats was, omdat de raadsman zelf ter zitting had afgezien van het recht van pleidooi, gaf het hof volgens de HR klaarblijkelijk te kennen dat er alleen dan reden is de zaak terug te wijzen als zich een situatie voordoe die voor de politierechter grond had moeten zijn niet aan de behandeling van de zaak ten gronde toe te komen. Gelet op het feit dat een dergelijke situatie zich volgens de HR niet voordeed, had het hof terecht geen toepassing gegeven aan het bepaalde in art. 423 lid 2 Sv., aldus HR 10-10-00, *NJ* 2000, 694.

Het horen van getuigen

Wil men er 'zeker' van zijn dat met het oog op een te voeren verweer door de rechter bepaalde getuigen worden gehoord, dan verdient het ongetwijfeld aanbeveling die getuigen op de volgens de wet voorgeschreven wijze tevoren ter oproeping aan het OM op te geven.

Dit blijkt weer eens uit HR 13-2-01, *NJ* 2001, 365, waarin door de raadsvrouw met het oog op een te voeren verweer aangaande de ontvankelijkheid van het OM – dat ook in eerste aanleg was gevoerd en verworpen – ter zitting van het hof had verzocht enige getuigen te horen. Het hof had daarop het

onderzoek ter terechtzitting geschorst tot negen dagen later, in welke tussentijdse periode de raadsvrouw haar verzoek bij brief schriftelijk had toegelicht. Het hof had het verzoek op de volgende zitting met toepassing van het noodzaakcriterium ex art. 315 Sv afgewezen. De HR was het, gelet op de gang van zaken, eens met het door het hof toegepaste criterium.

Zouden de desbetreffende getuigen tevoren zijn opgegeven, of zou de verdediging gegeven de schorsing van het onderzoek ter terechtzitting alsnog de gelegenheid te baat hebben genomen het OM te verzoeken de desbetreffende getuigen op de volgende zitting op te roepen, dan had het hof naar mijn mening niet (meer) kunnen volstaan met toepassing van het noodzaakcriterium maar had het criterium van de artt. 316 j° 288 Sv. moeten toepassen.

Duidelijk en concreet verweer

De rechtbank had in hoger beroep (het betrof een overtreding) verdachte, volgens de steller van het cassatiemiddel ten onrechte, veroordeeld ter zake van overtreding van art. 2 van de Jachtwet in plaats van de dagvaarding nietig te verklaren op grond van art. 261 Sv. dan wel hem te ontslaan van rechtsvervolging wegens niet-strafbaarheid van het bewezen verklaarde feit. Er werd op gewezen dat slechts ten laste gelegd was dat verdachte, zonder daartoe gerechtigd te zijn, had gejaagd op '(een) eend(en), zijnde wild als bedoeld in art. 2 van de Jachtwet'. In die bepaling worden echter tien aldaar aangeduide soorten eenden als 'wild' aangemerkt, zodat er sprake zou zijn van een onvoldoende feitelijke omschrijving. De HR vond dat de rechtbank de tenlastelegging kennelijk zo had verstaan, dat deze zag op één van de soorten eenden als nader omschreven in art. 2, 1e lid aanhef en onder c. van de Jachtwet. Dat oordeel was volgens de HR niet onbegrijpelijk, in aanmerking genomen dat het zittings-pv niet inhield dat door of namens de verdachte was aangevoerd dat deze niet had begrepen waarop de tenlastelegging betrekking had, aldus HR 30-5-2000, *NJ* 2000, 522.

In een uitleveringszaak, die heeft geleid tot HR 21-3-2000, *NJ* 2000, 540, had de rechtbank het verweer verworpen dat de uitlevering ontoelaatbaar moest worden verklaard wegens het politieke karakter van het feit waarvoor uitlevering werd gevraagd. In cassatie werd erop gewezen dat de raadsman in zijn pleitnotities herhaaldelijk had gesteld dat requirant niet uitgeleverd mocht worden ter zake van de delicten waarvoor de uitlevering was verzocht en wel omdat er sprake was van 'strafbare feiten van politieke aard, met inbegrip van daarmee samenhangende feiten'.

In zijn conclusie stelde A-G Wortel dat van een opgeëist persoon (o.p.) die zich op het politieke karakter van het feit beroept, kan worden verwacht dat hij ook toelicht waarom het begaan van dat feit instrumenteel werd geacht voor het naderbij brengen van het beoogde doel. Hij was het met de rechtbank eens dat hetgeen namens de verzoeker was aangevoerd geen onderbouwing bevatte van de stelling dat het in de overgelegde stukken omschreven feit – het neerschieten van de politiefunctionaris – een politiek delict opleverde. Ook in de ter zitting van de rechtbank voorgedragen pleitnota was die onderbouwing volgens hem

niet te vinden. Door of namens verzoeker was zijns inziens dan ook niet aannemelijk gemaakt dat er, in de visie van verzoeker, althans van degenen die het feit hadden begaan, een rechtstreeks verband bestond tussen de moord en het beoogde politieke doel.

De Hoge Raad oordeelde dat in de overwegingen van de rechtbank besloten ligt dat ter ondersteuning van het gevoerde verweer door of namens de o.p. niet genoegzaam in bijzonderheden is getreden om, ook gelet op het verhandelde ter zitting, de conclusie te wettigen dat de feiten waarvoor de uitlevering was gevraagd een politiek delict of een daarmee samenhangend feit – als bedoeld in art. 3 lid 1 EUV – vormden.

Uit de pleitnotities van de raadsman (evenals uit het zittingsverbaal van het hof) in een ontnemingszaak bleek dat daar een draagkrachtverweer was gevoerd, waarbij een beroep was gedaan op het ontbreken van inkomsten alsmede op een schuldenlast van circa 20.000 gulden.

De vordering van de OvJ in eerste aanleg was oorspronkelijk gebaseerd op een bedrag van 25.000 gulden. Dat was ook het bedrag dat de rechtbank had opgelegd. Het hof had echter het wederrechtelijk verkregen voordeel geschat op 4050 gulden, en dat bedrag aan betrokkene ter ontneming opgelegd. In de pleitnotitie bij het hof stond: 'Het is volstrekt duidelijk dat cliënt "thans" geen middelen heeft om deze vordering te voldoen.'

De HR oordeelde dat van de rechter die de ontnemingsmaatregel oplegt op grond van 395 lid 5 Sv. j° 511e lid 1 Sv. kan worden verwacht dat hij op een ter zake van de draagkracht uitdrukkelijk voorgedragen, met argumenten ondersteund verweer een uitdrukkelijk en gemotiveerd antwoord geeft. Het in casu gevoerde verweer was volgens de Hoge Raad niet een uitdrukkelijk voorgedragen met argumenten ondersteund verweer enz. Immers, in dat verweer werd uitdrukkelijk slechts gesteld dat de betrokkene op dat moment ('thans') geen middelen had om 25.000 gulden te voldoen en niet ook dat de betrokkene op dat moment en naar redelijke verwachting, ook in de toekomst onvoldoende draagkracht zou

hebben om een bedrag van 4050 gulden te voldoen, aldus HR, 5-12-2000, *NJ* 2001, 100.

Ook niet duidelijk genoeg was het verweer in HR 5-12-00, *NJ* 2001, 111, waarin er in cassatie over werd geklaagd dat het hof ten onrechte in de strafoplegging geen rekening had gehouden met een onredelijk tijdsverloop in de gehele procedure ex art. 6 EVRM, terwijl daaromtrent wel een uitdrukkelijk verweer was gevoerd.

De HR citeerde uit het pv van de terechtzitting van het hof met betrekking tot hetgeen aldaar door de raadsman omtrent het tijdsverloop was aangevoerd: 'Het betreft hier inmiddels wel een oud feit. Er zijn veel – mislukte – pogingen geweest om de verdachte te dagvaarden, hetgeen niet aan de verdachte is te wijten. Ik verzoek het hof rekening te houden met het tijdsverloop in deze zaak en deswege een geheel voorwaardelijke straf op te leggen, ook voor wat betreft de ontzegging van de rijbevoegdheid.'

De HR vond dat het hof het hier weergegeven verweer niet behoefde op te vatten als een beroep op schending van de redelijke termijn. De bewoordingen van het door een 'rechtsgeleerde raadsman geformuleerde verweer' noopten daartoe volgens de HR niet, omdat het procesverloop tot dan toe van dien aard was geweest dat in geen van de – tot dan toe vier – instanties aanzienlijke vertragingen in de behandeling waren opgetreden.

De sedert het strafbare feit verstreken tijd kon echter wel aanleiding vormen de aandacht van het hof daarop te vestigen met het oog op de keuze van de strafsoort en -maat. Het hof hoefde daarop volgens de HR echter niet bepaaldelijk te beslissen.

In een zedenzaak waarin verdachte was veroordeeld wegens overtreding van art. 249 Sr., werd er in cassatie over geklaagd dat het hof ten onrechte het (primaire) verweer had verworpen dat het OM niet-ontvankelijk was ten aanzien van het tweede ten laste gelegde feit, nu het elfjarige slachtoffer niet overeenkomstig het protocol studioverhooren (en de aanvulling daarop in het ressort 's-Hertogenbosch) in een speciale verhoor-

studio was verhoord door daartoe gespecialiseerde politiefunctionarissen (subsidiar) en dat om die redenen het resultaat van dat verhoor in ieder geval niet voor het bewijs bruikbaar was.

Het hof had met betrekking tot de niet-ontvankelijkheid het Zwolsman-criterium toegepast zoals in *NJ* 1996, 249 ontwikkeld, te weten dat door de raadsman geen feiten en omstandigheden waren gesteld die zouden nopen tot de gevolgtrekking dat het slachtoffer door de politie was verhoord op een wijze waardoor doelbewust of met grove veronachtzaming van belangen van de verdachte aan diens recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak was tekortgedaan. Bovendien waren volgens het hof uit het onderzoek ter terechtzitting zodanige feiten en omstandigheden ook niet aannemelijk geworden.

Ten aanzien van het subsidiaire verweer (ingekleed als volgt: 'vanwege de redenen die ik heb genoemd, aan de verklaring van X geen, of in ieder geval geen doorslaggevend betekenis kan worden verleend') overwoog het hof dat indien de raadsman hiermee bedoelde te stellen dat deze verklaring niet voor het bewijs mocht worden gebruikt, deze stelling werd verworpen, omdat niet aannemelijk was geworden dat de onderhavige wijze van verhoor strekte tot beïnvloeding van het resultaat daarvan.

De HR vond dat dit oordeel niet getuigde van een juiste rechtsopvatting en niet onbegrijpelijk was, waarbij hij in aanmerking nam dat de raadsman, door te volstaan met de volgens de HR onjuiste conclusie dat de gekozen wijze van verhoren van de betrokkene iedere toetsing van het waarheidsgehalte van de verkregen verklaring uitsloot, niets had aangevoerd wat de bewijsgaring in dit geval tot een onrechtmatige zou maken.

Een enigszins vergelijkbaar geval vormt HR 9-1-01, *NJ* 2001, 279, waarin in hoger beroep het verweer was gevoerd dat het OM niet-ontvankelijk zou zijn ten aanzien van het onder 1 ten laste gelegde feit nu dit feit had plaatsgevonden in Duitsland en het dus de vraag was of er in Duitsland ook strafvervolgging plaatsvond voor dit feit. Om het OM ontvankelijk te kunnen verklaren

diende deze vraag en het gestelde in art. 77 Sr (overdracht strafvervolgging) onderzocht te worden. Het hof had dit verweer verworpen, overwegende dat niet was gebleken van overdracht van strafvervolgging conform art. 77 Sr. en evenmin dat verdachte ook in Duitsland was of zou worden vervolgd ter zake van het onder 1 ten laste gelegde feit.

Hierover werd in cassatie wederom vergeefs geklaagd. De HR vond namelijk dat dat recht tot strafvervolgging ingevolge art. 77 Sr weliswaar vervalt door de overdracht van strafvervolgging aan een vreemde staat, maar dat de raadsman niets had aangevoerd

omtrent een door de OvJ aan de Minister van Justitie gedaan voorstel als bedoeld in art. 552t lid 1 Sv en een daaraan gegeven vervolg. De verwerping van het verweer door het hof was volgens de HR dan ook voldoende gemotiveerd.

In een zaak waarin het bewijs tegen de verdachte (van een overval) uitsluitend bestond uit het resultaat van een vergelijkend DNA-onderzoek op het bloed dat zich bevond op een ter plaatse van het misdrijf aangetroffen glasscherf en het bloed van de verdachte, werden zijdens de verdediging slechts vraagtekens geplaatst bij de betrouwbaarheid van de resultaten van dat onderzoek. Dit was naar het oordeel van het hof niet voldoende concreet. Het hof vond dat waar in casu volgens de onderzoeker de kans dat het bloed

op de glasscherf van een ander dan van de verdachte afkomstig was kleiner was dan 1 : 53.000.000, het op de weg van de verdediging lag om gemotiveerd te stellen dat in het concrete geval desondanks reden was te twijfelen aan de juistheid van die uitslag. Het hof hield die mogelijkheid op zichzelf open en meende dat hoe klein de kans dat het bloed van een ander ook was, deze desondanks aanwezig was en dat er omstandigheden konden zijn, waaronder de grootte van de kans, die aanvullend onderzoek zouden kunnen rechtvaardigen.

Wel vond het hof dat het in dat geval op de weg van de verdediging lag om gemotiveerd te stellen dat in het concrete geval die aanleiding bestond, temeer nu hier noch uit de stukken van het dossier, noch uit het onderzoek ter terechtzitting aanwijzingen te putten waren die tot zodanig onderzoek aanleiding zouden geven. In dit geval had de verdediging, afgezien van het opperen van de mogelijkheden, geen feiten of omstandigheden gesteld die aanleiding zouden kunnen geven tot nader onderzoek, aldus Hof Amsterdam 26-4-01, *NJ* 2001, 399.

Tijdig verweer voeren

Het mag zo langzamerhand algemeen bekend zijn dat niet met succes voor het eerst in cassatie een feitelijk verweer kan worden gevoerd. Toch zijn er nog altijd veel uitspraken waarin de HR dat moet herhalen, zo ook in HR 13-6-00, *NJ* 2000, 523, waarin erover geklaagd werd dat het hof de verdachte ten onrechte had veroordeeld ter zake van overtreding van art. 7 WVV 1994 (het verlaten van de plaats van het ongeval).

Betoogd werd dat het OM niet-ontvankelijk had moeten worden verklaard in zijn vordering, nu verdachte een transactievoorstel ter zake van rijden zonder rijbewijs had voldaan waardoor de OvJ bij hem het gerechtvaardigde vertrouwen zou hebben gewekt dat door betaling daarvan de zaak in al zijn facetten zou zijn afgedaan. De HR overwoog dat voor zover daarover geklaagd werd het middel miskende dat een verweer met die inhoud in feitelijk aanleg niet was gevoerd en dat zulks niet voor het eerst in cassatie kon geschieden, aangezien voor de beoordeling daarvan een onderzoek van de feiten noodzakelijk was.

In het voor de praktijk belangrijke arrest HR 3-10-00, *NJ* 2000, 721 formuleert de HR algemene uitgangspunten en regels waarop zijn huidige rechtspraak ter zake van overschrijding van de redelijke termijn conform art. 6 EVRM is gebaseerd. De HR streefde daarbij uitdrukkelijk geen volledigheid na in de beschrijving van die uitgangspunten en regels en evenmin naar eeuwigheidswaarde (het gaat om *huidige* rechtspraak). Uit dit arrest blijkt eens te meer de noodzaak van het voeren van verweer in feitelijke instantie. Weliswaar moet de rechter ambtshalve onderzoeken of er sprake is van schending van art. 6, lid 1 EVRM, maar hoeft in zijn uitspraak alleen te doen blijken van dit onderzoek als, voor zover het gaat om een geding op tegenspraak, door of namens de verdachte verweer is gevoerd. Ook alleen dan kan er volgens de HR in cassatie worden geklaagd over een dergelijke schending.

In het verlengde van de vorige zaak ligt HR 9-1-01, *NJ* 2001, 307, waarin hij algemene uitgangspunten en regels formuleert waarop in ontnemingszaken zijn huidige rechtspraak ter zake van overschrijding van de redelijke termijn ex art. 6 EVRM is gebaseerd en waarin een expliciete aanvulling

wordt gegeven op de in de vorige zaak geformuleerde vergelijkbare regels en uitgangspunten voor gewone strafzaken. De klacht was hier dat ondanks het feit dat de ontnemingsvordering aanhangig was gemaakt nagenoeg aan het einde van de twee jaar termijn ex art. 511b lid 1 Sv, en dus formeel binnen de wettelijke termijn, het hof die omstandigheid niet had mogen meewegen bij zijn oordeel dat de ontnemingsvordering binnen een redelijke termijn aanhangig was gemaakt. De raadsman vond onder meer dat die (wettelijke) termijn justitie niet ontsloeg van de plicht de zaak binnen een redelijke termijn af te handelen en dat indien de wettelijke termijn verstreken zou zijn, een oordeel over de wijze waarop het recht op een berechting binnen een redelijke termijn was gediend niet eens aan de orde zou zijn, omdat het OM in dat geval immers niet-ontvankelijk zou zijn in de vordering tot ontneming. Helaas faalde ook dit verweer nu volgens de HR niet bleek dat in hoger beroep was aangevoerd, dat die vordering, ondanks de inachtneming van die termijn, niet zo spoedig mogelijk was gedaan. Hier blijkt weer dat een dergelijk verweer reeds in feitelijke instantie en zo concreet mogelijk moet worden gevoerd.

Aanwezigheidsrecht

De noodzaak van een actieve rol van de verdediging bij de effectuering van het aanwezigheidsrecht van de verdachte blijkt weer eens uit HR 11-4-2000, *NJ* 2000, 546, waarin de behandeling van de strafzaak in hoger beroep werd doorkruist door de uitlevering van verdachte aan Zwitserland, waardoor de behandeling in hoger beroep bij verstek plaatsvond.

In verband hiermee werd in hoger beroep tijdens de verdediging naar voren gebracht dat het OM niet-ontvankelijk moest worden verklaard, nu het had nagelaten bij de voordien plaatsgehad hebbende uitlevering naar Zwitserland zodanige voorwaarden te stellen dat de verdachte bij de behandeling van zijn strafzaak in hoger beroep aanwezig kon zijn, terwijl op het moment van uitlevering door de verdachte reeds hoger beroep was ingesteld. Het hof had dat verweer verworpen met de overwe-

ging dat niet aannemelijk is geworden dat doelbewust of met grove veronachtzaming van de belangen van verdachte aan diens recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak tekortgedaan was.

In cassatie werd met een beroep op onder meer art. 6 EVRM/art. 14 IVBP betoogd dat het hof het desbetreffende verweer onvoldoende gemotiveerd had verworpen, nu immers de verdachte niet ondubbelzinnig afstand had gedaan van zijn in genoemde verdragsbepalingen neergelegde aanwezigheidsrecht.

Naast verwijzing naar het arrest van het EHRM inzake *De Groot contra Nederland* (EHRM 23-2-99 *NJ* 99, 641), waarin werd uitgemaakt dat ook indien de verdachte niet ondubbelzinnig afstand heeft gedaan van zijn aanwezigheidsrecht, berechting buiten diens aanwezigheid niet altijd in strijd met art. 6 EVRM behoef te zijn, vond de HR ook een aantal andere factoren van belang bij het oordeel dat hier geen schending was van het aanwezigheidsrecht.

In de eerste plaats het feit dat de behandeling van de zaak in eerste aanleg had plaatsgevonden in aanwezigheid van de verdachte en diens raadsman, voorts dat de raadsman van de verdachte bij de behandeling van de zaak in hoger beroep aanwezig was geweest en in de gelegenheid was gesteld om de verdediging te voeren alsook dat het hof – in cassatie onbestreden – had vastgesteld dat de verdachte in de uitleveringsprocedure eveneens was bijgestaan door een rechtsgeleerde raadsman en door deze aan de Minister van Justitie niet was verzocht toepassing te geven aan het bepaalde in art. 39 lid 3 Uitleveringswet in verband met het bepaalde in art. 19 van het Europees Verdrag betreffende uitlevering. Daarin is geregeld dat de MvJ in het kader van de toelaatbaarverklaring van de uitlevering had kunnen bedingen dat verdachte *voorlopig tijdelijk* ter beschikking zou worden gesteld aan de Zwitserse autoriteiten, zodat hij ten tijde van de berechting in hoger beroep wederom ter beschikking zou zijn van de Nederlandse justitie. Uit het dossier bleek echter dat de minister na de behandeling van de zaak in eerste aanleg de uitlevering zonder enig voorbehoud toelaat-

baar had verklaard zodat een dergelijk verzoek kennelijk niet was gedaan.

De HR wees erop dat niet was gebleken dat de raadsman om een dergelijk onderzoek had verzocht en het hof niet ambts-halve gehouden was een zodanig onderzoek in te stellen.

Voorts werd er in cassatie over geklaagd dat het hof onvoldoende onderzoek had gedaan naar de mogelijkheden om de verdachte, die inmiddels door de Zwitserse autoriteiten in verband met een executie-uitlevering aan Denemarken was overgedragen, zonder verdragsbasis naar Nederland te laten overbrengen.

De HR wees erop dat blijkens het zittings-pv de raadsman, nadat de A-G had meegedeeld dat er geen verdragsrechtelijke basis was om de verdachte tijdelijk naar Nederland over te brengen, had verklaard dat nu zijns inziens het OM de bestaande mogelijkheden voor een tijdelijke overbrenging van zijn cliënt had benut, ook hij het in het belang van zijn cliënt achtte dat de zaak op die terechtzitting werd afgedaan.

Kennelijk is de moraal hier dat zijdens de verdediging niet alles was gedaan om het aanwezigheidsrecht van de verdachte te effectueren.

Actief verweer voeren

Wel of niet verschijnen

Door het OM was bij de rechtbank een vordering tot verlenging van de termijn ex art. 244 lid 2 Sv. ingediend. Ten tijde van het indienen van de vordering was de termijn echter reeds verstreken zodat dit niet kon. In verband hiermede had de rechtbank de OvJ gesauveerd door er een vordering ex art. 244 lid 5 Sv. van te maken (bij dringende noodzaak kan de Rb. de OvJ nog eenmaal een nieuwe termijn stellen). De verdachte had wel een oproep gekregen voor de oorspronkelijke vordering maar niet voor de gewijzigde vordering om de eenvoudige reden dat de Rb. de zaak niet aanhield maar de oorspronkelijke vordering converteerde. De verdediging was niet ter zitting verschenen en had tegen de vordering geen verweer gevoerd. De termijn werd vervolgens verlengd. In hoger beroep werd zijdens de verdediging betoogd dat in verband met een schending van de beginselen van een goede procesorde het OM niet-ontvankelijk zou zijn. De Rb. had op de gewijzigde vordering, die een geheel andere rechtsgrond was gaan behelzen, niet mogen beslissen zonder de niet in de raadkamer verschenen verdachte en zijn raadsman daarover voorafgaand schriftelijk te informeren. Het hof had dit verweer verworpen, stellende dat de verdachte en zijn raadsman, hoewel ervan op de hoogte, niet in raadkamer waren verschenen, hetgeen voor hun risico kwam. De HR oordeelde dat een rechterlijke beslissing in de regel in stand blijft tenzij zij wordt vernietigd door een hogere instantie. Nu genoemde beschikking van de Rb. niet door een hogere instantie was vernietigd (omdat er tegen die beschikking geen rechtsmiddel openstond) moest van de juistheid van die beschikking worden uitgegaan. Een beoordeling van de juistheid van die beschikking door het hof zou in strijd zijn met een goede procesorde, aldus HR in 15-2-00, *NJ* 2000, 500.

De annotator Reintjes was het hier overigens niet mee eens en vond dat verdachte en raadsman opnieuw hadden moeten worden opgeroepen (vgl. art. 23 lid 2 Sv). Zij

konden namelijk van het voeren van tegenspraak juist hebben afgezien omdat zij vaststelden dat de ingediende vordering niet voor toewijzing vatbaar was. Hij vond evenmin dat gezegd kan worden dat zij door weg te blijven het risico van een afwijkende beslissing namen. Immers, wie op een juiste wijze opgeroepen niet verschijnt, neemt onverwachte wendingen van de zaak weliswaar voor zijn rekening maar alleen voor zover wordt geprocedeerd op de hem bekendgemaakte grondslag.

Wel of niet op ingaan?

Verdachte die vervolgd werd ter zake van het medeplegen van opzettelijke brandstichting, was ten tijde van het plegen van het feit zestien jaar. De Rb. had het minderjarigenstrafrecht toegepast. In hoger beroep had de A-G bij requisitoir uitdrukkelijk verzocht het strafrecht voor meerderjarigen toe te passen, terwijl de verdediging dit kennelijk niet had bestreden. Het hof had vervolgens het meerderjarigenstrafrecht toegepast en dit gemotiveerd met de overweging dat hij in de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de verdachte en de omstandigheden waaronder het feit was begaan, aanleiding zag om de artt. 77g t/m 77gg Sr buiten toepassing te laten en met gebruikmaking van de in art. 77b Sr voorziene mogelijkheid het meerderjarigenstrafrecht toe te passen. De HR vond kort maar krachtig dat, mede gelet op het verhandelde ter terechtzitting in hoger beroep, zoals daarvan bleek uit het ter zake opgemaakte zittingsverbaal, en de door het hof aan de verdachte opgelegde straf, het hof niet gehouden was dit oordeel, dat niet onbegrijpelijk was, nader te motiveren.

A-G mr. Jörg had in zijn conclusie wel enig begrip voor de positie van de verdediging. Hij vond het gezien het vonnis in eerste aanleg niet verbazingwekkend dat de raadsman er in zijn (noodzakelijkerwijs tevoren opgestelde) pleitaantekeningen niet op in was gegaan. Anderzijds vond hij dat de verdediging, geconfronteerd met het standpunt van het OM, duidelijk had moeten maken waarom dat niet zou moeten worden gevolgd.

Rechtsmiddelen

De klacht dat de verdediging na het instellen van een beroep in cassatie geen volledige afschriften heeft ontvangen van de processtukken betreffende de behandeling van de zaak in eerste aanleg en hoger beroep, richtte zich volgens de HR in HR 4-7-00, *NJ* 2000, 581, niet tegen een handeling of beslissing van een rechter als bedoeld in art. 95 lid 1 RO, noch kon zij daarmee op één lijn worden gesteld. Een dergelijke klacht kan dus niet worden aangemerkt als een middel van cassatie ex art. 437 lid 2 Sv.

Datzelfde gold voor de klacht dat door het hof 'een aantal stukken uit het voorbereidend onderzoek als bewijsmiddel is gebruikt', terwijl 'uit de diverse processenverbaal van de zittingen in hoger beroep' niet bleek dat deze stukken aldaar waren voorgelezen of dat daarvan aldaar de korte inhoud was medegedeeld. In de schriftuur was verder niet aangegeven welke van die bewijsmiddelen niet aan de verdediging bekend waren. De Hoge Raad vond dat de klacht niet voldeed aan de eisen van nauwkeurigheid die in een geval als het onderhavige daaraan behoorden te worden gesteld. Blijkens het – verkort – arrest had het hof 51 bewijsmiddelen gebezigd en bleek uit het zittings-pv van eerste aanleg dat de verdediging, met inachtneming van het

bepaalde in art. 301 lid 4 Sv, de korte inhoud van in totaal 52 (verzamelingen van) bescheiden – waaronder 39 nader gespecificeerde ordners – was medegedeeld, terwijl ten slotte ook in hoger beroep de stukken die in eerste aanleg waren voorgehouden, als voorgelezen mochten worden beschouwd (artikel 417 lid 1 Sv), zodat de klacht niet een middel van cassatie opleverde als bedoeld in art. 437 lid 2 Sv.

Ook in HR 14-11-00, *NJ* 2001, 16, wees de Hoge Raad er nog eens op dat voor onderzoek door de cassatierechter alleen in aanmerking komen middelen van cassatie als bedoeld in art. 437 Sv. In dit geval had de raadsman een schriftuur ingediend bevattende een zestal klachten die door hem als 'middelen van cassatie' waren aangeduid. Na het verstrijken van de in art. 435, lid 1 Sv., bedoelde termijn van twee maanden (zestig dagen) had de raadsman vervolgens twee van de zes klachten ingetrokken en een schriftelijke toelichting gegeven met betrekking tot de vraag waarom het hof volgens de raadsman het recht zou hebben geschonden dan wel vormen zou hebben verzuimd, hetgeen in de oorspronkelijke schriftuur niet was gebeurd. Dit kon niet volgens de Hoge Raad onder verwijzing naar de wetsgeschiedenis (van de Wet van 1 oktober 1998 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering enz., *Stb.*

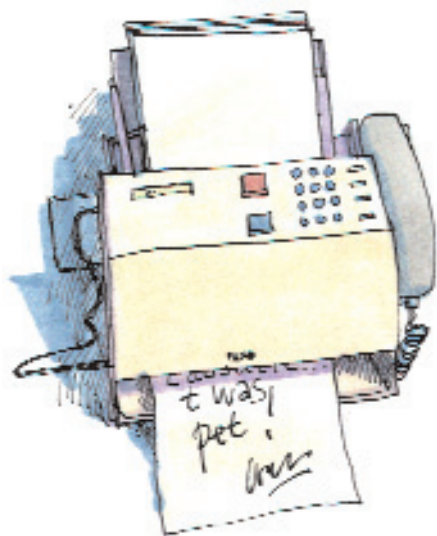
1998, 591) Daaruit blijkt dat de wetgever aan de raadsman alleen de mogelijkheid heeft willen bieden om reeds ingediende middelen nader toe te lichten en niet om nieuwe middelen in te dienen na het verstrijken van de termijn daarvoor. Hiermee moest volgens de Hoge Raad op één lijn worden gesteld dat de raadsman de eerder geformuleerde – en tijdig ingediende – klachten, die echter niet aan de aan cassatiemiddelen te stellen eisen voldeden, pas na het verstrijken van de termijn voor het indienen van middelen van een zodanige toelichting voorzag, dat die klachten, gelezen in samenhang met die toelichting als middelen van cassatie konden worden aangemerkt.

Op 19 mei 2000 vond de betekening aan verdachte van de aanzegging ex art. 437 Sv plaats, waarbij hem werd meegedeeld dat binnen zestig dagen na de betekening bij de HR een schriftuur kon worden ingediend. Op 17 juli 2000 werd namens de verdachte bij de strafgriffie een verzoek ingediend tot verlenging van die termijn. Nadat namens de griffier al was bericht dat deze geen aanhouding kon verlenen, had de verdachte op 18 juli 2000 een als 'cassatieschriftuur' aangeduid verzoek ingediend waarin hij de HR verzocht hem alsnog in de gelegenheid te stellen een schriftuur met middelen van cassatie in te dienen.

De HR verstond de schriftuur aldus dat daarin (a) werd geklaagd over de afwijzing van het namens de verdachte eerder gedane verzoek tot verlenging van de termijn ex art. 437 lid 2 Sv van twee maanden (zestig dagen) voor het indienen van middelen, welke termijn in casu 18 juli 2000 verstreek, en (b) opnieuw werd verzocht om verlenging van die termijn.

Als middelen van cassatie voor onderzoek door de cassatierechter komen slechts in aanmerking klachten die zijn gericht tegen de bestreden uitspraak. De klacht (sub a) voldeed niet aan dat vereiste zodat deze onbesproken bleef. Ter onderbouwing van het verlengingsverzoek had betrokkene aangevoerd dat de advocaat die hem bijstond, acht dagen voor het verstrijken van de termijn voor indiening van een cassatie-

schriftuur had laten weten geen cassatiemiddelen te zullen indienen, omdat daarvoor gronden ontbraken. Verdachte zelf had daardoor naar zijn zeggen onvoldoende tijd om nog een cassatieschriftuur in te dienen. Het niet-verlengen van de termijn zou volgens hem een schending van art. 6 EVRM opleveren.

De HR oordeelde dat een verzoek aan de enkelvoudige kamer van de HR (de rolrechter) tot het stellen van een nadere termijn voor een eventueel indienen van cassatiemiddelen niet kon worden gedaan bij cassatieschriftuur zoals hier was gebeurd. De rolrechter neemt immers slechts kennis van de indiening van een cassatieschriftuur

maar niet van de inhoud daarvan (vgl. art. 438 Sv).

Ook vond de HR het feit dat een door verdachte aangezochte raadsman geen gronden voor cassatie aanwezig had bevonden, geen omstandigheid die meebracht dat aan hem een nadere termijn voor indiening van cassatiemiddelen moest worden gegund. Ook niet als na de mededeling van die bevinding onvoldoende tijd resteert om nog cassatiemiddelen te kunnen indienen. In dat geval kan niet worden gezegd dat de verdachte niet heeft beschikt over voldoende tijd en faciliteiten, nodig voor de voorbereiding van de verdediging ex art. 6 lid 3 onder b EVRM.

Dat het van belang is in cassatie een cassatiemiddel in te dienen dat voldoet aan het bepaalde in art. 437 Sv (dus bevattende een stelling en duidelijke klacht over schending van het recht en/of verzuim van vormen), blijkt uit HR 13-3-01, NJ2001, 296.

In deze economische zaak had de advocaat per fax een schriftuur ingediend waarin eerst kort enkele verweren werden weergegeven die ter terechtzitting waren gevoerd om vervolgens te volstaan met de stelling dat het hof in zijn arrest 'een en ander volstrekt onvoldoende gemotiveerd heeft weergelegd en zelfs meerdere verweren van requirant onbesproken heeft gelaten'. Op geen enkele wijze was verder aangegeven waarom het hof vormen zou hebben verzuimd dan wel het recht zou hebben geschonden.

De HR overwoog dat als cassatiemiddel slechts kan gelden een stellige en duidelijke klacht over de schending van een bepaalde rechtsregel en/of het verzuim van een toepasselijk vormvoorschrift door de rechter die de bestreden uitspraak heeft gewezen.

Nu de schriftuur niet aan dit vereiste voldeed en er dus niet binnen de door de wet gestelde termijn een schriftuur met middelen van cassatie was ingediend, werd verdachte o.g.v. art. 56 WED niet-ontvankelijk verklaard. n

(advertentie)

Gevraagd:

Advocaat (m/v)
met stageverklaring

om samen op basis van kostendeling een praktijk uit te oefenen in Almelo.

Inlichtingen: 0546 - 490 005.

Voorwaardelijk opzet van HIV-besmette (3)

Diverse rechtbanken bogen zich reeds over de vraag wanneer er sprake is van voorwaardelijk opzet (poging tot doodslag) als mannen die weten van hun HIV-besmetting onveilige seks hebben. (Advocatenblad 2001-7, p. 251-253; 2001-II, p. 416v.) Behalve de rechtbank voegt zich nu ook het Hof Leeuwarden in die rij. In deze bijdrage de tot nu toe niet gepubliceerde uitspraken. Nu alleen de Hoge Raad nog: wanneer is een kans aanmerkelijk en mogen normatieve argumenten het antwoord mede bepalen?

Mr. J. Boksem
advocaat te Leeuwarden

Na de rechtbanken te Leeuwarden¹, Arnhem² en Utrecht³ hebben ook de rechtbank te Den Haag⁴ en het gerechtshof te Leeuwarden⁵ zich gemengd in de discussie over voorwaardelijk opzet in een HIV-zaak. In de Haagse zaak ging het om de vraag in hoeverre een HIV-besmette man die onveilige seks bedrijft met een vrouw (voorwaardelijk) opzet heeft op de dood van die vrouw.

Welbewust reële kans aanvaard

De rechtbank Den Haag overwoog:

‘Door verdachte en diens raadsman is ter terechtzitting onder meer aangevoerd dat verdachte geen opzet heeft gehad op de dood c.q. het zware lichamelijke letsel van de vrouwen met wie hij onbeschermd seksuele gemeenschap heeft gehad, nu hij ervan uitging dat hij niemand kon besmetten, omdat zijn “viral load” laag was en hij bovendien veiligheidshalve steeds buiten het lichaam van die vrouwen klaarkwam.

De rechtbank stelt vast dat verdachte met beide aangeefsters onbeschermd seksuele gemeenschap heeft gehad, terwijl hij wist dat hij besmet was met het HIV-virus, zonder dit voorafgaand aan die gemeenschap aan die vrouwen kenbaar te maken. Met de officier van justitie en de raadsman is de rechtbank van oordeel dat er geen sprake is geweest van opzet in de zin dat verdachte de bedoeling heeft gehad die vrouwen te doden of (zwaar) lichamelijke letsel toe te brengen.

De vraag die vervolgens beantwoord moet worden is of verdachte door aldus te handelen willens en wetens (welbewust) de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat deze vrouwen ten gevolge daarvan zouden overlij-

den, dan wel zwaar lichamelijke letsel bekomen, met andere woorden of zijn zogeheten voorwaardelijk opzet daarop gericht is geweest. Voor het aannemen van voorwaardelijk opzet gelden drie vereisten. Het eerste vereiste is het kenniselement: de dader moet zich van de mogelijkheid van het intreden van het gevolg waartegen de strafbepaling bescherming beoogt te bieden bewust zijn geweest. Als tweede vereiste geldt dat de mogelijkheid van verwezenlijking van dat gevolg aanmerkelijk is. Ten slotte geldt voor voorwaardelijk opzet een wilsvereiste: de dader moet die kans willens en wetens (of bewust) hebben aanvaard, (of anders gezegd) voor lief op de koop toe hebben genomen.

Voor de beantwoording van de vraag of verdachte in deze zin voorwaardelijk opzet heeft gehad op de dood, dan wel lichamelijke letsel van de bedoelde vrouwen is het volgende van belang.

1. Kenniselement: de problematiek van HIV- en aids-besmetting is reeds vele jaren onderwerp van uitgebreide voorlichtingscampagnes, waarin aandacht wordt besteed aan de risico's van onbeschermd seksueel contact en de gevolgen van besmetting met HIV. De mogelijkheid van besmetting door een handelwijze als die van verdachte en de gevolgen daarvan zijn derhalve feiten van algemene bekendheid, welke ook verdachte bekend waren. Voorts was verdachte hiermee in het bijzonder bekend, omdat hij zelf door onbeschermd seksueel contact met HIV is besmet geraakt. Uit de verklaring van verdachte bij de politie blijkt dat verdachte – wetende dat

hij met HIV besmet was – een eerdere relatie met een vrouw heeft gehad, waarin onbeschermd seksuele gemeenschap plaatsvond. Verdachte heeft verklaard dat dit feit tijdens een controle in het ziekenhuis ter sprake kwam en dat de arts daarvan zichtbaar schrok en aandrang op een onmiddellijke test voor zijn vriendin. Deze test toonde aan dat zij HIV-besmet was geraakt. Voorts blijkt uit de verklaring van een getuige dat verdachte heeft verteld dat hij in die relatie ook altijd buiten het lichaam klaarkwam. Op grond hiervan concludeert de rechtbank dat verdachte kennis droeg van de mogelijkheid dat hij door onbeschermd seksueel contact een vrouw zou besmetten met HIV, ook indien hij buiten haar lichaam zou klaarkomen. In dit verband is voorts van

belang dat verdachte ter terechtzitting heeft verklaard nimmer enige inlichtingen te hebben ingewonnen over specifieke factoren die van belang zijn voor de mate van besmettingsgevaar. Hiermee is niet te rijmen dat verdachte ten tijde van de telastegelegde feiten overwegingen gewijd zou hebben aan zijn “viral load” in relatie tot besmettingsgevaar, zoals door zijn raadsman is gesteld. Ten slotte overweegt de rechtbank ten aanzien van dit punt dat het een feit van algemene bekendheid is dat HIV de ziekte aids kan veroorzaken en dat aids de dood tot gevolg kan hebben. Verdachte was daarmee in het bijzonder bekend. Hij gebruikte immers reeds lange tijd medicijnen om deze gevolgen af te wenden.

De rechtbank heeft zich over de vragen die in dit verband rijzen laten voorlichten door de deskundige, prof. dr. S.A. Danner. Zij acht met name het volgende van wat hij verklaard heeft van belang. De kans dat de dood intreedt als gevolg van onbeschermd seksuele gemeenschap met iemand die HIV-besmet is, is afhankelijk van het overbrengen van het HIV-virus, het ontwikkelen van de ziekte aids en het verloop van de ziekte. De kans op besmetting met het HIV-virus is afhankelijk van een veelheid van factoren die zowel de drager als de ontvanger betreffen, zoals bijvoorbeeld de “viral load” (de hoeveelheid HIV-cellen), de vorm van seksueel contact en de gezondheidstoestand van de vrouw. De deskundige gaat uit van een algemeen aangehouden besmettingskans van 1 op 250 à 300 per genito-vaginaal contact. Hij heeft daarbij benadrukt dat zijn schattingen van deze kans ingeval buiten de vagina wordt klaargekomen, dan wel bij een geringe hoeveelheid HIV in het bloed met veel onzekerheden zijn omgeven en neerkomt op een “gevoel”, dan wel een “educated guess”. De kans op ontwikkeling van de ziekte aids is op haar beurt weer afhankelijk van onder meer virusfactoren, gastheerfactoren en succesvolle therapie. Gelet op de huidige kennis van de medische wetenschap geldt dat de ziekte aids ongeneeslijk en dodelijk is, aldus de deskundige. Daarbij speelt een grote rol dat de behandeling zeer zwaar is en veel bijwerkingen kent, dat niet duidelijk is hoe het op de lange duur patiënten zal vergaan die behandeld worden en dat aids uiteindelijk mogelijk een resistentie tegen de medicijnen ontwikkelt. Uit de verklaring van de deskundige maakt de rechtbank op dat zelfs in de meest gunstige omstandigheden de kans op (allereerst) besmetting met HIV, (vervolgens) het ontwikkelen van aids en (tenslotte) de dodelijke afloop van de ziekte zodanig is dat die als reëel moet worden aangemerkt. De conclusie moet dan ook zijn dat de mogelijkheid dat het handelen van verdachte de dood van de slachtoffers ten gevolge zou hebben aanmerkelijk is (geweest).

De rechtbank concludeert dat zelfs in de gunstigste omstandigheden de kans op een dodelijke afloop reëel is

2. Aanmerkelijke kans: naar het oordeel van de rechtbank is er sprake van een “aanmerkelijke” kans indien er ernstig rekening mee moet worden gehouden dat door de verweten gedraging het gevolg waartegen de strafbepaling bescherming beoogt te bieden zal optreden en die kans tot anders handelen aanleiding had kunnen (en moeten) geven. De kans (of: het gevaar) moet zodanig zijn geweest dat er tegenmotiverende kracht van zou hebben kunnen (en moeten) uitgaan. Daarbij worden slechts die gevolgen of omstandigheden in aanmerking genomen die zich niet incidenteel voordoen maar waarvan een aspect van regelmaat en algemener voorkomen valt te ontwaren (in deze zin: P.J.H.M. Brouns, *Opzet in het wetboek van Strafrecht*, 1988, blz. 228). In dit oordeel ligt besloten dat de berekening van een kans op basis van wetenschappelijke en/of statistische gegevens of aannames wel van belang, maar niet beslissend is voor het antwoord op de vraag of er sprake is van een strafrechtelijk relevante aanmerkelijke kans.

3. Wilselment: uit de verklaring van verdachte bij de politie en ter terechtzitting blijkt dat verdachte een mogelijke besmetting met het HIV-virus, het ontwikkelen van de ziekte aids en de dood van de slachtoffers op de koop toe nam, liever dan af te zien van onbeschermd seksuele gemeenschap. Verdachte heeft verklaard dat hij weliswaar een morele plicht voelde te vertellen dat hij seropositief was, dan wel een condoom te gebruiken, doch dat dit hem niet van zijn handelen heeft weerhouden, omdat hij absoluut niet wilde dat de slachtoffers zouden weten dat hij seropositief was.

Het hof stelt dat er bij dit juridisch-normatief begrip meer factoren dan louter kansberekening een rol spelen

Op grond van vorenstaande overwegingen komt de rechtbank tot het oordeel dat verdachte welbewust de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat zijn handelen de vrouwen met wie hij onbeschermd seksuele gemeenschap had met een dodelijk virus zou besmetten. In die zin was zijn voorwaardelijk opzet gericht op de dood van beide vrouwen.'

Juridisch-normatief begrip

Ook in de Leeuwarder zaak was de vraag aan de orde of de verdachte opzet had op de dood van zijn slachtoffers. Het gerechtshof oordeelde dat in één geval het voor (poging tot) doodslag vereiste opzet bewezen kon worden en sprak de verdachte van een ander geval vrij. De vrijspraak had betrekking op orale seks (pijpen). Bij de veroordeling ging het om genito-anaal contact.

Het gerechtshof overwoog:

'Het hof acht niet bewezen hetgeen aldus sub 2 primair [poging tot doodslag, JB] aan de verdachte is telastegelegd, zodat hij daarvan moet worden vrijgesproken.

Met betrekking tot de bewezenverklaring van feit 3 primair overweegt het hof het volgende: het hof is tot het oordeel gekomen dat ten aanzien van verdachte het primair telastegelegde bewezen is, te weten een

poging tot doodslag op een minderjarige, bestaande uit het aangaan van een onbeschermd seksueel contact, wetende dat hij geïnfecteerd was met het HIV-virus. Naar eigen verklaring zou verdachte die besmetting enkele jaren terug hebben opgelopen bij een eenmalig seksueel contact met een voor hem onbekende vrouw. Deze infectie heeft er toe geleid dat hij sedert enkele maanden vóór het litigieuze delict (...) remmingsmiddelen heeft moeten gebruiken en ook sedert dat tijdstip op de hoogte is van de mogelijkheid een ander, bij een onbeschermd seksueel contact – in casu is er sprake van een genito-anaal contact – te infecteren. Met betrekking tot het litigieuze

contact is er naar het oordeel van het hof sprake van een aanmerkelijke kans dat zo een contact leidt tot een infectie met het HIV-virus. Deze infectie leidt op zich niet tot de dood maar wel tot het risico de aandoening A(cquired) I(mmuno) D(eficiency) S(yndrome) te krijgen welke aandoening in beginsel (nog steeds) als dodelijk moet worden aangemerkt. Het hof neemt zulks aan op basis van het rapport van de deskundige prof. Danner van het VU-ziekenhuis te Amsterdam. Deze deskundige verklaart op een vraag van de officier van justitie of het slachtoffer W. door de litigieuze handelingen van verdachte met het slachtoffer kan worden besmet (met het HIV-virus): "ja, zonder enige wetenschappelijke twijfel", daarbij nog aangetekend dat bij genito-anaal verkeer de kansen op besmetting groter zijn dan bij genito-vaginaal verkeer omdat het anaal slijmvlies niet zo goed bestand is tegen wrijfkraften en er gemakkelijk micro-traumata ontstaan die bloeden, wat de kans op besmetting onmiddellijk verhoogt. Met betrekking tot het risico na een HIV-besmetting de aandoening aids te krijgen, meldt de deskundige: "Na feitelijke besmetting met HIV komt het in een overgrote meerderheid der gevallen na een gemiddelde incubatietijd van zo'n 6-10 jaar tot een zoda-

nige afweerstoornis dat anti-HIV-behandeling nodig is om verdere stoornis te voorkomen die tot aids zou leiden" en : "het is op dit moment nog niet duidelijk of deze (behandeling) het optreden van aids inderdaad blijvend kan voorkomen".

In aanmerking nemend dit door de deskundige aangeduide risico overweegt het hof met betrekking tot de vraag of ten aanzien van verdachte kan worden gezegd dat hij een als aanmerkelijk aan te duiden risico heeft genomen bij dat contact, dat er in beginsel ruimte is voor een waardering van de kans op het gevolg doch niet in overwegende mate, aangezien er naar het oordeel van het hof sprake is van een juridisch-normatief begrip waarin meer factoren dan louter kansberekening een rol spelen. Het juridische begrip "in aanmerkelijke mate" vindt mede zijn vertaling in de kans dat het gevolg zal intreden. Dit speelt met name in het geval dat er sprake is van een seksueel contact met weinig tot geen risico op besmetting.

In het onderhavige geval staat vast dat verdachte ruim voor het seksueel contact met W. was besmet met het HIV-virus, dat hij dientengevolge, naar eigen verklaring, op de hoogte was met die besmetting en de risico's kende die onbeschermd seksueel contact oplevert en nochtans dit contact in de vorm als eerder aangeduid, is aangegaan. Mede gezien het oordeel van de deskundige kan naar de mening van het hof worden gezegd dat verdachte aldus willens en wetens de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat het gevolg zou kunnen intreden. Derhalve kan het opzet – in voorwaardelijke zin – worden geacht te zijn bewezen.'

Gevoel

In een zeer uitvoerige bewijsoverweging gaat de Haagse rechtbank in op het voorwaardelijk opzet. Er wordt aangehaakt bij de gebruikelijke definitie. Toch wordt er een nieuwe maatstaf aangelegd. Om vast te stellen of er sprake is van een aanmerkelijke kans, wordt de vraag gesteld of de kans op het gevolg een *reële kans* is. Dat is opmerkelijk. Enerzijds geeft de rechtbank aan dat er sprake moet zijn van een 'behoorlijke' kans (door de term 'aanmerkelijk' te hanteren), maar anderzijds legt de rechtbank de lat niet al te hoog (door de 'reële kans' als maatstaf

te nemen en daarbij op te merken dat de berekening van een kans op basis van wetenschappelijke en/of statistische gegevens of aannames wel van belang, maar niet beslissend is voor het antwoord op de vraag of er sprake is van een 'strafrechtelijk relevante aanmerkelijke kans').

In deze zaak was er over de werkelijke kans op besmetting met het HIV-virus en op het uiteindelijke gevolg (de dood) nauwelijks iets met zekerheid te zeggen. De door de rechtbank geraadpleegde deskundige heeft aangegeven dat hij er slechts naar kon raden. Hij kwam niet verder dan op te merken dat onder de gegeven omstandigheden de kans op besmetting met HIV, het ontwikkelen van aids en de dodelijke afloop een reële kans is. Een reële kans hoeft echter niet een aanmerkelijke kans te zijn.

Over de problematiek van HIV- en aids-besmetting is veel voorlichtingsmateriaal beschikbaar. De rechtbank wees daarop. In de voorlichtingsfolder *Pijpen zonder klaarkomen* van de SAD Schorerstichting wordt bijvoorbeeld uitgelegd dat bij oraal seksueel contact de kans op besmetting bijzonder klein is wanneer men niet in de mond klaarkomt: 'Als er geen sperma in de mond komt, dan is het vrijwel onmogelijk om HIV op te

geraadpleegde deskundige heeft aangegeven door zijn 'gevoel' te laten spreken.

Maatschappelijk oordeel

Ook de rechtbank lijkt haar gevoel te volgen. Er worden factoren genoemd die niets zeggen over de aanmerkelijke kans, maar die wel een bepaalde kleur aan de zaak geven. Voor de rechtbank speelt een grote rol 'dat de behandeling zeer zwaar is en veel bijwerkingen kent, dat niet duidelijk is hoe het op de lange duur patiënten zal vergaan die behandeld worden en dat aids uiteindelijk mogelijk een resistentie tegen de medicijnen ontwikkelt'. Zo beschouwd lijkt de opvatting van de Haagse rechtbank dicht in de buurt te komen van die van de Leeuwarder rechtbank, die de 'maatschappelijk ontoelaatbare kans' op het gevolg doorslaggevend liet zijn. Terwijl de Rechtbank Leeuwarden dit aspect uitdrukkelijk betrof bij de beantwoording van de vraag of er sprake was van (voorwaardelijk) opzet, heeft de Rechtbank 's-Gravenhage de omstandigheid dat 'het gedrag van verdachte (...) maatschappelijk volstrekt ontoelaatbaar' is, (slechts) een uitdrukkelijke rol bij de straftoemeting laten spelen.

De Hoge Raad moet zich erover buigen in hoeverre maatschappelijke ontoelaatbaarheid een rol speelt bij bepaling van voorwaardelijk opzet

lopen of over te dragen.' Men licht dat toe: 'In voorvocht zit wel HIV-virus, net als in sommige andere lichaamsvloeistoffen (zweet, speeksel, traanvocht). De hoeveelheid HIV in voorvocht is echter zo klein dat besmetting via je mond eigenlijk niet mogelijk is.'

Uiteraard is de SAD Schorerstichting geen erkende wetenschappelijke instelling en zal het bovendien verschil maken of het om orale seks gaat of om 'genito-vaginaal contact'. Toch maakt het citaat duidelijk dat de omstandigheid dat men voor het zingen de kerk uit is gegaan een factor van belang kan zijn bij de vaststelling of er al dan niet sprake is geweest van een aanmerkelijk risico. Dat is in wezen ook wat de door de rechtbank

Het Leeuwarder gerechtshof heeft eveneens zijn (maatschappelijk) oordeel over het gedrag van de verdachte bij de straftoemeting betrokken: 'Ook vanuit maatschappelijk oogpunt is verdachtes handelwijze volstrekt ontoelaatbaar. Verdachtes handelingen raken immers niet slechts beide slachtoffers maar hebben ook in het algemeen een forse impact, nu door dergelijke handelingen een in beginsel dodelijke aandoening kan worden verspreid, hetgeen gevoelens van onrust en onveiligheid versterkt.'

Helaas werd de partiële vrijspraak door het gerechtshof niet gemotiveerd. Door de raadsman van de verdachte was aangevoerd dat bij oraal seksueel contact (pijpen) de kans op besmetting met het HIV-virus geen

aanmerkelijke kans is. Het gerechtshof lijkt (impliciet) dezelfde mening te zijn toegegaan. De verdachte werd weliswaar vrijgesproken van poging tot doodslag, maar hij werd op grond van hetzelfde feitencomplex wel veroordeeld voor verkrachting van het slachtoffer.

Normatieve argumenten toelaatbaar?

Waar de grenzen van het voorwaardelijk opzet precies liggen wordt door het hof niet echt duidelijk gemaakt. Maatgevend is 'een als aanmerkelijk aan te duiden risico', wat niet wegneemt – aldus het gerechtshof – dat er ook ruimte is voor een normatieve beoordeling: 'Het juridische begrip "in aanmerkelijke mate" vindt *mede* [cursivering JB] zijn vertaling in de kans dat het gevolg zal intreden. Dit speelt met name in het geval dat er sprake is van een seksueel contact met weinig tot geen risico op besmetting.' Zo beschouwd is het toch weer merkwaardig dat het gerechtshof bij het orale contact geen poging tot doodslag heeft aangenomen. Kennelijk oordeelde het gerechtshof de kans op besmetting bij oraal contact zo gering dat in dat geval bij een bewezenverklaring het accent te veel op de normatieve component zou komen te liggen.

Het wordt tijd dat de Hoge Raad zich uitsprekt over de vraag waar de grenzen van het voorwaardelijk opzet precies liggen. Wanneer is een kans aanmerkelijk? In hoeverre mogen normatieve argumenten – zoals de maatschappelijke ontoelaatbaarheid van het gedrag – een rol spelen bij de invulling van het voorwaardelijk opzet? Tegen het arrest van het Leeuwarder gerechtshof is inmiddels cassatieberoep ingesteld.

n

Noten

- 1 Rechtbank Leeuwarden 1 maart 2001, parketnummer 17/080228-00 (ELRO-nr. AB0355).
- 2 Rechtbank Arnhem 24 april 2001, parketnummer 05/090285-00 (ELRO-nr. AB1374).
- 3 Rechtbank Utrecht 13 juni 2001, parketnummer 16/022020-00 (ELRO-nr. AB2089).
- 4 Rechtbank 's-Gravenhage 29 juni 2001, parketnummer 09/027547-01 (ELRO-nr. AB2390).

Debat over rechtmatigheid Joegoslavië-tribunaal

‘Het tribunaal houdt mythes in stand’

‘I consider this tribunal a false tribunal’, betoogde oud-president Slobodan Milošević van Joegoslavië tijdens zijn eerste voorpleiding voor het Joegoslavië-tribunaal. Tijdens een debat op 29 augustus stelde advocaat Wladimiroff, sinds 6 september een amicus curiae van het hof voor Milošević (zie kader), dat de discussie over de rechtmatigheid van het tribunaal volstrekt achterhaald is. Desalniettemin wordt de onafhankelijkheid van dit forum bestreden.

Miek Smilde
freelance journalist

Mischa Wladimiroff was een van de sprekers tijdens een debat dat de stichting DEBATterij uit Den Haag woensdag 29 augustus organiseerde, één dag voor de tweede voorpleiding van Milošević. Centraal in het debat stond de vraag of het verweer van Milošević dat het Joegoslavië-tribunaal een zuiver politieke aangelegenheid is, enig hout snijdt. ‘Nee’, luidde het antwoord van Wladimiroff, die zes jaar geleden enige tijd optrad als advocaat van de eerste verdachte die voor het tribunaal werd geleid, Dusko Tadić. In die zaak kwam de rechtmatigheid van het tribunaal uitgebreid aan de orde, met name de vraag of de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties wel bevoegd was het tribunaal op te richten. ‘De Algemene Vergadering is destijds gepasseerd’, legde de strafrechtadvocaat tijdens het debat nog eens uit. ‘Daar kun je wel het nodige op afdingen, maar feit is dat de Algemene Vergadering verder niet heeft geprotesteerd. De uitspraak van 2 oktober 1995 is glashelder. Het tribunaal is bevoegd opgericht en ook de rechters zijn volledig bevoegd.’ Bovendien, zo zei Wladimiroff, heeft Milošević als staatshoofd van de Joegoslavische federatie in 1997 het akkoord van Dayton ondertekend waarin ook de eventuele oprichting van een internationaal tribunaal staat omschreven.

‘De Algemene Vergadering is bij de oprichting van het tribunaal gepasseerd maar heeft niet geprotesteerd’

Foto: HH/Arie Kievit

Juridisch mag dat allemaal kloppen, het tribunaal is niet zo onafhankelijk als we gewend zijn, betoogde advocaat Leo van Heijningen, die jaren geleden optrad als de raadsman van oorlogsmisdadiger Pieter Menten. Volgens hem is Nederland verre van neutraal en slikt het alles wat de Verenigde Staten opleggen. De advocaat had graag gezien dat Nederland de komst van het tribunaal op zijn grondgebied had geweigerd. ‘Of we hadden niet mee moeten doen aan de Navo-bombardementen op Servië, die, zoals iedereen weet, onrechtmatig waren.’

Hoofdaanklaagster Louise Arbour
over de zaak tegen Milošević

Bad guys

De toon die Van Heijningen zette, werd overgenomen door schrijver en journalist Karel Glastra van Loon. Hij dekte zich bij voorbaat in – ‘ik ga niets juridisch zeggen, want dan ga ik toch maar op m’n bek – maar schroomde niet openlijk te twijfelen aan de objectiviteit van het Joegoslavië-tribunaal. Volgens Glastra van Loon heeft de oprichting van het tribunaal het positieve signaal afgegeven dat oorlogsmisdadigers niet straffeloos blijven. ‘Alleen de manier van het optreden van het tribunaal bevestigt het beeld dat de westerse wereld *altijd* optreedt tegen schendingen van de mensenrechten, en dat is een mythe’, aldus de journalist. Het tribunaal houdt volgens hem nog een mythe in stand, namelijk dat de

Serviërs de *bad guys* zijn in de Balkanoorlog. Als bewijs voor deze stelling voerde de journalist het aantal berechte en vervolgte Serviërs op, dat significant hoger ligt dan het aantal verdachte of schuldige moslims of Kroaten. Ten slotte voerde Glastra van Loon de financiers van het tribunaal – onder andere de Amerikaanse mediagigant Time Warner Inc. – op als bewijs dat het tribunaal danst aan de draden die de VS in handen houden. ‘De aanklacht tegen het voormalige Joegoslavische staatshoofd is eerst bekendgemaakt aan de president van de Verenigde Staten en pas de dag erna mocht de rest van de wereld er kennis van nemen. Dat draagt niet bij aan mijn vertrouwen in de objectiviteit van het tribunaal.’

Wladimiroff vriend van het Joegoslavië-hof

Milošević erkent het Joegoslavië-tribunaal niet en wil daarom ook geen advocaat. Om eenzijdige berechting te voorkomen dacht Mischa Wladimiroff aan de in het Angelsaksische recht bekende *amicus curiae*. Een dergelijke ‘vriend van het hof’ is een uitgenodigde of toegelaten deskundige die het hof kan adviseren over ingewikkelde onderdelen van een proces.

‘Mij leek dat zo iemand ook in het geval van Milošević de verdediging op zich zou kunnen nemen, maar dan zonder dat Milošević de cliënt is. Onafhankelijk van de verdachte geven we het objectieve perspectief van de verdediging.’

Waarom zijn het er drie geworden?

De combinatie van iemand uit een Europese continentaal rechtstelsel en iemand uit het Angelsaksische recht discussieert het prettigst. Ik werk al veel samen met Steven Kay, uit Engeland, en het hof heeft toen nog Branislav Tapušković, deken van de balie van Servië toegevoegd.’

En als u het onderling niet eens bent?

‘We zullen werken als waren we rechters; we zullen eventueel *dissenting opinions* uitbrengen.’

Waarom is het niet slechts een schaamlapje voor het Hof?

‘Omdat het niet anders kon. Milošević wil geen bijstand, en dan kun je het daarbij laten, zoals we in Nederland zelfs bij verstek

veroordelen. Maar je kunt ook die zaken naar voren proberen te brengen die in zijn belang zijn.’

U werkt nu volkomen anders dan gewoonlijk, zonder instructie van een cliënt.

‘Als je normaal toch al meer doet dan papegaaien wat de cliënt denkt, dan is de stap weer wat minder groot. Onzin heb ik nooit graag verkondigd.’

Gaat het u veel tijd kosten?

‘Ik schat vijf jaar. Op korte termijn zullen we kijken naar nieuwe argumenten die de rechtmatigheid van het tribunaal zouden kunnen aantasten, zoals Milošević stelt. Daarna zullen we uitzoeken of het tribunaal bevoegd is, nu in Joegoslavië bij de uitlevering niet op de rechter is gewacht. En daarna gaan we in op de vragen of Milošević als ex-staatshoofd wellicht immuun is, en of art. 8 EVRM, meningsuiting, zich niet verzet tegen het verbod om vanuit de cel met de media te communiceren.’

Veel werk en rijk wordt u er niet van.

‘De VN betaalt 110 dollar per uur, en als je met zijn drieën bent kun je het werk uitsmeren.’

Het is natuurlijk niet slecht voor de naamsbekendheid.

‘Ik ben eraan begonnen omdat het een uniek, interessant juridisch avontuur is. En voor een advocaat is het ultieme uitdaging om te werken voor iemand die zo gedemoniseerd is. Maar ik zal het niet ontkennen, de zaak heeft een enorme attentiewaarde.’ (LH)

Lange adem

Strafrechtadvocate Liesbeth Zegveld, werkzaam bij het Amsterdamse kantoor Van den Biesen Prakken Böhler, gaf toe dat het tribunaal de schijn van een 'overwinnaartribunaal' tegen zich heeft. Het feit dat het tribunaal nog geen enkele poging heeft ondernomen om de Navo op het matje te roepen, onder het motto dat het geen bewijzen heeft dat het bondgenootschap zich schuldig heeft gemaakt aan schendingen van mensenrechten, geeft te denken. 'Geen misverstand, ik ben een voorstander van de berechting van Milošević', haastte de advocate te zeggen. 'Maar des te kritischer ben ik op het tribunaal.' De strategie van Milošević om tot op heden zelf geen raadsman in de arm te nemen, noemde Zegveld vanuit zijn standpunt gezien 'niet onverstandig'. Wie immers niet gelooft in de rechtmatigheid van een tribunaal maakt zich ongeloofwaardiger door een advocaat te raadplegen. Aan de andere kant betwijfelde Zegveld of het voormalige staatshoofd zijn strategie kan volhouden. 'Milošević zal een lange adem moeten hebben. Als strafrechtadvocaat weet ik dat langdurige opsluiting iets met mensen doet. Na enige tijd willen de meeste mensen wel praten.'

Overigens werd de dag na het debat bekend dat het Joegoslavië-tribunaal heeft besloten een *amicus curiae* aan te wijzen, een vriend

'De openbare aanklager bombardeert de media, maar als de verdachte één keer hetzelfde doet is de wereld te klein'

van het hof die wordt belast met het bewaken en in acht nemen van de formele rechtsregels in het proces tegen Milošević, zoals het horen van getuigen en het controleren van de rechtmatigheid van bewijsmateriaal (zie kader). Of de verdachte oud-president van de Joegoslavische federatie met deze raadsman zal willen praten, is echter zeer de vraag.

Tijdens het debat kwam naar voren dat het Joegoslavië-tribunaal duidelijk aan het licht brengt dat verschillende soorten recht – het algemene internationale recht, het inter-

nationale strafrecht en bestaande lokale strafrechtssystemen – moeilijk met elkaar sporen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de manier waarop Milošević aan het tribunaal is overgedragen, en uit het bedrag van drie miljard dollar dat de VS de Joegoslavische federatie in ruil voor de verdachte in het vooruitzicht hebben gesteld. Wladimiroff legde uit dat de overlevering van Milošević nationaalrechtelijk gezien wellicht een probleem zou zijn, maar internationaalrechtelijk gezien irrelevant is. 'Wij reageren vanuit ons rechtsgevoel en vinden dat de man aan het tribunaal is verkocht. Maar in veel rechtsstelsels is het doodnormaal bewijs of verdachten te kopen, denk aan premiejagers.' Ook Lars van Troost, coördinator politieke zaken van

strafrechtadvocaat, 'maar als nationale berechting niet mogelijk is, bijvoorbeeld omdat een staat uiteen is gevallen en elke nieuwe staat weigert eigen onderdanen ter verantwoording te roepen, dan breekt nood wet en mag de internationale gemeenschap zich ertegenaan bemoeien.' Ideaal zou volgens Wladimiroff een tribunaal zijn dat bestaat uit een combinatie van lokale en VN-rechters en dat ter plekke recht spreekt, zoals nu wordt geopperd in onder andere Sierra Leone en Cambodja.

'Wraakactie'

De Belgische advocaat Luc Walley, die verantwoordelijk is voor de procedure tegen de Israëlische premier Sharon, betoonde zich een voorstander van een internationaal tribunaal. 'De openbare aanklagers zijn duidelijk niet onafhankelijk, maar dat wil niet zeggen dat de rechters dat ook niet zijn', meende de Belg. 'Een partieel vervolgingsbeleid tast op zich niet de legitimiteit van het tribunaal zelf aan. Een internationaal forum geeft ten opzichte van hoofdverantwoordelijken als Milošević meer garantie tot een echte veroordeling, juist omdat de politiek erbovenop zit.' Advocaat Van Heijningen reageerde smalend: 'Noem deze wraakactie van de VS toch geen recht! Mevrouw Del Ponte [hoofdaanklaagster van het Joegoslavië-tribunaal, MS] – bombardeert nu de media, maar als de verdachte ook maar één keer hetzelfde doet, dan is de wereld meteen te klein. Dat is geen gelijkheid. Het is vreselijk dat de wereld met het Joegoslavië-tribunaal zo achter de VS aanloopt.'

Foto: HH/Gerhard van Room

Pers stroomt toe voor de verklaring van het hof over Milošević

In het nieuws

‘Het is vreselijk’ Advocaten in New York doen verslag

Courts

1. Supreme Court Criminal
100 Center St.
2. Court Civil
60 Center St.
3. Family Court
60 Lafayette St.
4. Manhattan District Attorney Office
One Hogan Pl.
5. U.S. Center House
500 Pearl St.
6. Second Circuit U.S. Court Appeals
40 Foley Sq.
7. U.S. Attorney's Office
One St. Andrew's Plz.
8. Office Of Court Administration
25 Beaver St.
9. U.S. Bankruptcy Court
One Bowling Green

Major Law Offices

- A. Cahil Gordon & Reindel
80 Pine St. 211 lawyers
- B. Cleary Gottlieb Steen & Hamilton
1 Liberty Plz. 300+ lawyers
- C. Holland & Knight
195 Broadway 105 lawyers
- D. Legal Aid Society of N.Y.
90 Church St.
- E. Merrill Lynch & Co.
200 Liberty St. (WFC) 83 lawyers
- F. Milbank Tweed Hadley & McCloy
1 Chase Manhattan Plz. 296 lawyers
- G. Morgan Stanley
2 World Trade Center 160 lawyers
- H. New York City Housing Authority
250 Broadway 88 lawyers
- I. Port Authority of NY & NJ
1 World Trade Center 68 lawyers
- J. St. Paul Companies
195 Broadway 68 lawyers
- K. Thacher Proffit & Wood
2 World Trade Center 130 lawyers

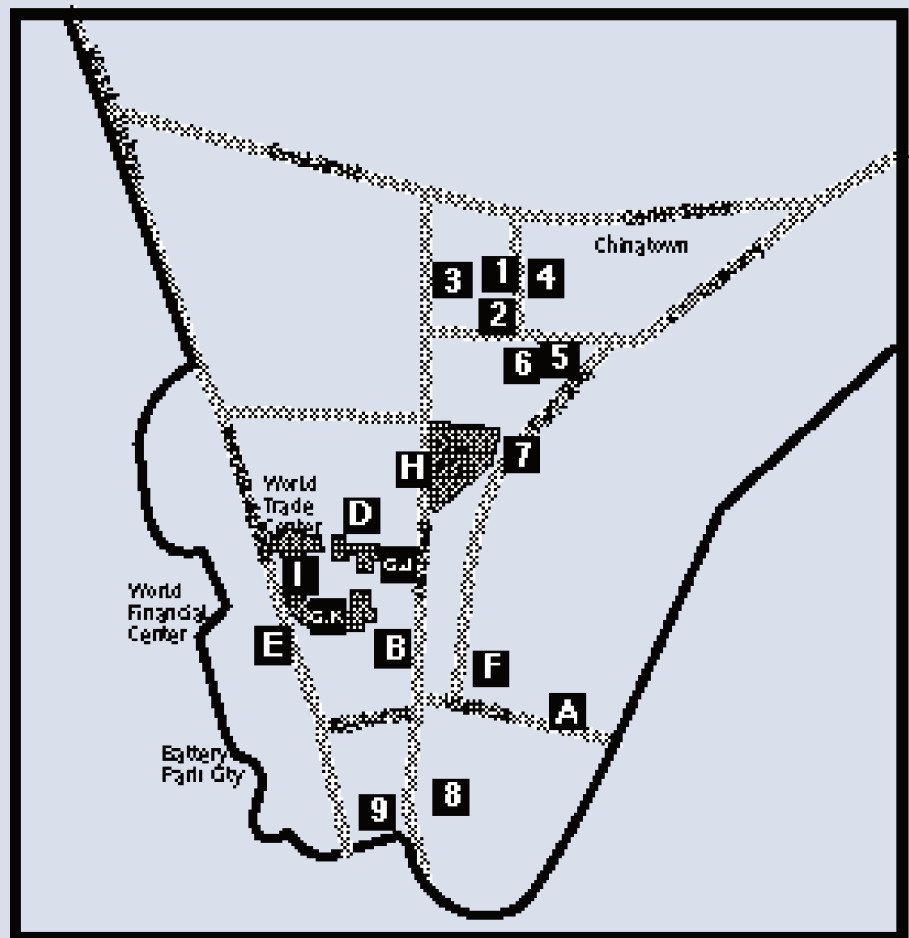
In het New Yorkse World Trade Center waren diverse advocatenkantoren en juridische afdelingen gevestigd. De eerste dagen na de ramp bleken enkele medewerkers nog steeds vermist. Enkele Nederlandse advocaten vertellen wat ze zagen.

Micha Kat

freelance journalist

‘Ons kantoor in het World Trade Center is vernietigd, maar voor zover we thans kunnen nagaan is niemand van onze mensen het slachtoffer geworden van deze afschuwelijke tragedie. We zijn thans bezig om

onze advocaten van het WTC en hun staf tijdelijk onder te brengen in ons kantoor Midtown New York en in andere faciliteiten. We danken cliënten en andere kantoren die ruimhartig hulp hebben geboden.’

American Lawyer

In het nieuws

Deze boodschap stond reeds een dag na de reeks aanslagen in New York en Washington op de homepage van kantoor Sidley Austin Brown & Wood. Het kantoor, ontstaan uit een recente fusie (mei dit jaar) van Sidley Austin (Chicago) en Brown & Wood (New York) is het grootste advocatenkantoor dat in het vernietigde WTC was gehuisvest. Er werken 600 tot 700 mensen (312 advocaten) op de etages 54 tot 58 van One World Trade Center; volgens George Petrow van het bestuur konden zij allen in veiligheid worden gebracht voordat de toren instortte. 'Al onze kantoren behalve NY en DC zijn geopend op woensdag 12 september,' meldt Sidley Austin. Drie dagen na de ramp werden twee medewerkers vermist. Het kantoor zou de Midtownlocatie later dit jaar opdoeken om als geheel intrek te nemen in het WTC.

Grote onzekerheid bestond lange tijd over het lot van de 135 advocaten van Thacher Proffitt & Wood op de 38ste, 39ste en 40ste etage van Two World Trade Center. Op de website verscheen een dag na de ramp een lijst met de namen van alle TPW-advocaten en de wijze waarop ze bereikbaar zijn. Op woensdagavond in Nederland waren van slechts vier advocaten gegevens beschikbaar. Twaalf uur later kon worden gemeld dat geen van de partners door de ramp was getroffen. Acht medewerkers werden toen nog vermist.

Andere advocatenkantoren in het WTC zijn of waren: Cantor Fitzgerald Carroll McNulty & Knoll, Conway & Conway, Kidder Peabody & Co., Hill Betts & Nash en Ohrenstein & Brown. Ook zijn er gevestigd de juridische afdelingen van Morgan Stanley, de Port Authority of New York en de NY Stock Exchange. Op de website van *the National Law Journal* vertellen Martin Domb, partner van Hill Betts & Nash (twintig advocaten) en Fred van Remortel, medewerker bij Conway & Conway over hun belevenissen op de fatale dinsdagochtend (www.nlj.com).

'De WTC-toren die ik een uur geleden had zien staan, was nu weg'

Twee advocaten van Rosenman & Colin hadden een afspraak in het WTC enkele minuten nadat het eerste vliegtuig insloeg. Ze probeerden het gebouw binnen te komen maar kregen geen toegang. Toen de toren instortte waren ze buiten de gevaarzone. Een andere advocaat van dat kantoor was op weg naar de rechtbank vlakbij het WTC en zag beide vliegtuigen de torens invliegen. 'Ze verkeert in een totale shock' zegt de voorzitter van Rosenman, Joshua Rubenstein. In de nabijheid van het WTC liggen de internationale topkantoren Cleary Gottlieb Steen & Hamilton en Milbank Tweed Hadley & McCloy alsmede het grote Amerikaanse kantoor Holland & Knight. Daar lijken in elk geval geen slachtoffers gevallen.

Ontwaken van shock

Van de Nederlandse kantoren heeft Stibbe een vestiging in Midtown New York, ruim tien kilometer van de plaats des onheils, daar is alles in orde. Ook De Brauw zit in Midtown New York maar een stuk dichterbij het WTC, een kilometer of drie. 'We hebben natuurlijk direct gebeld' zegt voorzitter Jaap de Keizer. 'Maar we kregen geen contact. Per email lukte het wel en toen bleek gelukkig dat er bij ons niets is gebeurd. De relaties van onze kantoorgenoten maken het ook goed.' De ochtend van

'In onze buurt wonen nogal wat mensen die in het WTC werkten, het is vreselijk'

the day after gingen de Nederlandse *Blackstonians* Rutger de Witt Wijnen, Christiaan de Brauw, Suzanne Janssens en Patrick Ploeger gewoon naar kantoor. 'Wat we aan het doen zijn?' zegt de Witt Wijnen. 'Aan het ontwaken van de shock. We proberen wat te werken, maar dat lukt niet best. We krijgen heel veel telefoontjes en mails uit Nederland ter ondersteuning. Het Nederlands consulaat is zojuist begonnen met een inventarisatie van Nederlanders in het WTC en die helpen we.' Toevalligerwijs werkt de Witt Wijnen veel met Thacher Proffitt & Wood. 'We hebben nog geen contact met ze kunnen krijgen.'

Matthieu van Sint Truiden, partner van Nauta Dutilh in New York, vertelt het volgende verhaal: 'Op elf september zag ik op de hoek van Madison Avenue en 47ste Straat een grote groep mensen bij een bank voor de ruiten tv-kijken. Ik dacht "Wat is er nou weer aan de hand?" Amerikanen zijn hype-gevoelig en kunnen uit niets een heleboel kunnen maken. Ik keek even mee en zag dat een of twee vliegtuigen, kleintjes dacht ik toen nog, in de WTC-torens waren gevlogen. Toen ik op de kruising van 48ste Straat en Fifth Avenue was, zag ik een van de WTC-torens in brand staan. Ik zag vooral rook. Op kantoor aangekomen vertrokken de meeste landgenoten weer naar huis. Dat was op dat moment niet verplicht, maar *recommended*. Weer op de kruising 48ste Straat/Fifth Avenue zag ik dat de WTC-toren die ik een uur geleden had zien staan nu weg was. Omdat alle tunnels en bruggen inmiddels waren afgesloten en de treinen niet reden, ging ik een aantal uren in Central Park zitten. Die middag heb ik geprobeerd een trein te krijgen naar Rye in Westchester County boven New York waar ik woon. Maar op Grand Central werkte niets en toen er weer enkele treinen gingen rijden zaten die propvol. Uiteindelijk is het mij gelukt in een trein te komen naar Rye. Thuis zag ik op tv hoe erg het allemaal was. Vandaag (12 september) moet iedereen die niet per se in Manhattan moet zijn, daar wegblijven. Daar reken ik mijzelf ook toe. In onze buurt wonen nogal wat mensen die in het WTC werkten en inmiddels beginnen bij ons thuis de eerste berichten binnen te komen van slachtoffers: vaders, zonen, broers. Het is vreselijk.' n

In het nieuws

Stagevergoedingen studenten verschillen

De maandelijkse stagevergoedingen voor studenten bij advocatenkantoren kunnen uiteenlopen van niets tot f 1500. Dit blijkt uit onderzoek van Uitgeverij KSU: *De stand van de Studentstage 2001*. Het al dan niet belastbaar uitkeren van de stagevergoeding (als salaris of als onkostenvergoeding) en wel of geen reiskosten vergoeden, kan de verschillen verkleinen. Tien van de dertig onderzochte kantoren betalen meer dan f 1000, en Wouters/ Andersen Legal zelfs f 1500. Kennedy Van der Laan heeft ondanks haar f 400 niet te klagen over gebrek aan stagiaires; 'We hebben er altijd twee zitten,' aldus de woordvoerder tegen de digitale nieuwsbrief *MrWeb*. (LH)

Toetreding EU-advocaten

Over toetreding en vestiging van EU-advocaten is sinds kort op BalieNet veel informatie (procedurele voorwaarden, Engelse vertaling etc.) te vinden. Voor EU-advocaten zijn twee Europese richtlijnen van belang. Richtlijn 89/48/EG, de zogenaamde Diplomarijchtlijn, in Nederland geïmplementeerd in de Algemene Wet Erkenning EG-hoger-onderwijsdiploma's en richtlijn 98/5/EG,

de Vestigingsrichtlijn, die op korte termijn in de Advocatenwet zal worden geïmplementeerd. Op basis van de Diplomarijchtlijn kan een volwaardig beroepsbeoefenaar uit een van de EU-landen, na het halen van een aanvullend examen (de proeve van bekwaamheid), toetreden tot de Nederlandse Balie. Met een beroep op de Vestigingsrichtlijn kan een EU-advocaat hier te lande de praktijk

'under hometitle' uitoefenen, zonder daar een examen voor te hoeven afleggen. Na drie jaar kan vervolgens onder bepaalde voorwaarden om inschrijving bij een Nederlandse rechtbank worden verzocht. Van belang hierbij is dat deze optie geen toegang biedt tot het beroep van procureur, in tegenstelling tot toetreding via de Diplomarijchtlijn. (*MvdKleij, Orde*)

Spong trekt klacht in

De tucht- en de strafklacht die mr. G. Spong mede namens mrs. M. en A. Moszkowicz had ingediend tegen de deken, heeft hij op 30 augustus jl., ook weer mede namens de andere twee indieners, ingetrokken. De rel was begonnen na een interview in *Trouw* van 14 april, waarin de deken onder andere sprak over 'topadvocaten' (zie *Advocatenblad* 2001-9, p. 339vv.). In een 'ochtendlang gesprek' tussen deken Guensberg, zijn advocaat, Spong is onder leiding van de waarnemend deken van Utrecht, mr. M.L.F.J. Schyns een compromis bereikt. Er is een verklaring opgesteld waarin de deken uitsprekt 'dat het geenszins zijn bedoeling is geweest om mr. Spong en mrs. Moszkowicz in het betreffende artikel aan te spreken. Er zijn in de desbetreffende publicatie verbanden gelegd die mr. Guensberg betreurt en net voor zijn rekening wenst te nemen. Met name heeft hij geen verband willen leggen tussen deze advocaten en de door hem gesignaleerde ontwikkelingen rond witwassen en dergelijke. De bedoeling van het interview staat daar los van en geldt onverkort.' De partijen hebben afgesproken zich in de publiciteit beperken tot verwijzingen naar deze verklaring. (LH)

Geen hoofddoek voor rechter

Mensen die werkzaam zijn in de rechterlijke organisatie behoren niet hun religieuze of levensovertuiging tijdens het werk uit te dragen, anders kan er twijfel ontstaan over de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van een rechter. Dat stelt minister Korthals van Justitie in een brief aan de Tweede Kamer. Hij rekent rechters, griffiers en officieren van justitie tot de rechterlijke organisatie. De minister komt nog met een wettelijke regeling.

Korthals reageerde hiermee schriftelijk op vragen van GroenLinks naar aanleiding van de afwijzing van een candidate voor de functie van waarnemend griffier bij de rechtbank te Zwolle vanwege haar hoofddoek. De afgewezen candidate diende een klacht in bij de Commissie gelijke behandeling. In juni stelde

de commissie de klagster in het gelijk. De commissie oordeelde dat het stellen van kledingvoorschriften discriminerend werkt. Groepen die vanuit geloofsovertuiging een hoofdbedekking dragen zouden op deze manier bij voorbaat worden uitgesloten van een functie in de rechterlijke organisatie. Volgens de commissie is dat in strijd met de wet die gelijke behandeling nastreeft.

Korthals deelt de mening van de commissie niet: 'van een rechter in functie wordt verlangd dat hij of zij zich onthoudt van het actief uitdragen van maatschappelijke opvattingen en overtuigingen of die nu van religieuze, politieke of andere aard zijn.' GroenLinks reageerde teleurgesteld en wil komend najaar met de minister in debat. (*MvdKleij, Orde*)

De bijzondere zaak van...

Advocaten ontmoeten kleurrijke personen en komen in bizarre situaties terecht. Bijna iedereen kent wel bijzondere voorvallen die tot nadenken stemmen of gewoon vermakelijk zijn. De letselschade advocaten John Roth en Martin de Witte procederen voor zieke rokers en meerokers. Voor een postbesteller kregen zij gedaan dat haar postkantoor rookvrij werd.

Jan Pieter Nepveu
freelance journalist

John Roth en Martin de Witte

Advocaat en rook

Foto: Bell fotografie / Amersfoort

John Roth (links) en Martin de Witte. Roth: 'Leuk, die procedure, maar zou het geen Pyrrusoverwinning worden?'

Wie ziek is van roken kan zich wenden tot kantoor Sap De Witte Roth in Amersfoort. Daar vallen meteen de gezonde flesjes Spa Blauw op bij de secretaresses, en uiteraard de totale afwezigheid van asbakken. 'Dit is een rookvrij kantoor en dat was het al voordat we de eerste zieke roker als cliënt kregen', zegt Martin de Witte (37). Gezondheid, waar letselschadeadvocaten zich op richten, verdraagt geen tabaksrook.

Kantoor Sap De Witte Roth voert onder meer procedures tegen de tabaksindustrie namens een groep doodzieke rokers, en geniet daarmee landelijk bekendheid. Waar komt de antipathie tegen de fabrikanten vandaan? De Witte: 'Het is misschien geen antipathie maar meer de interesse voor de vraag hoe het mogelijk is dat een bedrijfstak als de tabaksindustrie in Nederland volkomen vrij spel heeft.'

Mensen die niet zelf roken maar ziek worden van het meeroken, kunnen eveneens bij Sap De Witte Roth aankloppen. Dat deed een paar jaar geleden de astmatische PTT-postbesteller Nanny Nooijen. Ze verlangde een rookvrije werkplek op haar postsorteerafdeling. De leiding had tot dan toe

slechts halfslachtige maatregelen getroffen. In haar sorteerstraat mocht niet gerookt worden, een verbod dat slecht werd nageleefd en door de leiding nauwelijks gehandhaafd. Collega's raakten er alleen maar door geïrriteerd en begonnen Nooijen het leven zuur te maken.

'Ze kwamen de sorteerstraat rokend binnen lopen, zeiden sorry. En dan had zij weer een hap rook ingeademd', zegt John Roth (35), die haar raadsman was. Maar ze gaf niet op en de reacties van de stoere collega's laten zich raden. 'Een irritant wijf?' zegt Roth, 'zo iemand moet je wel hebben om iets te kunnen bereiken. Ook ik heb me afgevraagd waarom ze überhaupt nog zin had in dat werk. Leuk, deze procedure, maar werd het geen Pyrrusoverwinning? Je weet nooit hoe het erna gaat. Misschien word je wel op een zijspoor gerangeerd. Een werkgever kan als hij wil het een werknemer heel moeilijk maken. Maar ze had weinig meer te verliezen, zat in een geïsoleerde positie. In de kantine mocht je roken, daar kon ze dus niet zitten, dus zat ze bij de jassen en kapstokken haar koffie en brood te eten. Ze kreeg weinig steun van andere collega's. Er waren er

genoeg die niet rookten, maar die lieten de oren hangen naar de groep rokers.'

In kort geding eiste Roth met succes een helemaal rookvrij PTT-gebouw en sindsdien zijn het de rokers die apart moeten zitten. Nooijen werkt weer met plezier. 'De harde kern rokers nam het haar natuurlijk wel kwalijk, maar de duidelijkheid heeft ook rust gegeven. Iedereen weet waar hij aan toe is. Het pesten na de uitspraak viel mee. Ik was zelf ook wel verrast. Ik vroeg me af hoe dat zou gaan in de praktijk, een prachtige overwinning, maar hoe verder? Maar dat is allemaal erg meegevallen.'

De president van de rechtbank heeft de vordering toegewezen, terwijl in Den Haag de nieuwe tabakswet nog volop ter discussie staat. Bij Sap De Witte Roth waren ze dan ook blij verrast. Roth: 'Met deze uitspraak in de hand kan iedereen gewoon naar de rechter stappen of tegen een werkgever zeggen: jullie moeten een rookbeleid voeren en dat rookbeleid moet erop neerkomen dat ik van 's morgens half negen tot 's middags vijf uur niet in de rook van een ander hoeft te wandelen.'

n

Iks ging weer eens pleiten

Leo van Osch

Voor Harriët

X was met zijn geblondeerde stagiaire Helene op weg naar het diepe zuiden. Hij bladerde nog wat door zijn pleitaantekeningen en vond dat hij voor een rechtvaardige zaak streed.

‘Het lijkt wel vakantie’, zei Helene toen de trein het heuvellandschap van Limburg binnenreed en de zon fel weerkaatste op de in de heuvels verspreide witgepleisterde huisjes.

In Maastricht doken ze achter in een taxi. X hield zijn zware tas stevig tussen hen in, wat hem op een, naar hij meende, spottende blik van Helene kwam te staan.

Op de rechtbank stond zijn cliënt al te wachten. Een mix van lijkbleek en asgrauw. Had een kwart miljoen aan dwangsommen verbeurd en aan X de schone taak daar nog wat van af te knabbelen.

De zitting verliep desastreus. Niet alleen moest X halverwege naar buiten om met de hand een eiswijziging door te voeren, de vrouwelijke president, die in het voorbije blad *Amice* als streng en zakelijk te boek had gestaan, deed die kwalificatie meer dan eer aan door hem pinnig en als een verzuurde schoolfrik toe te voegen dat hij ‘een zwakke zaak had’ en er beter aan deed te schikken. ‘Voor welk bedrag dan wel’, dorst X nog uit te brengen, waarop ze een bedrag noemde dat de hoofdsom zo dicht benaderde dat het de naam schikking niet mocht hebben.

Toch maar de gang op. ‘Ik doe het voor 175.000 gulden’, fluisterde zijn inmiddels zwaar door zijn neusgaten ademende cliënt hem toe. X maakte een wegwerpgebaar en siste terug dat ze in beroep konden. Beroerder kon het nauwelijks worden. Binnen vroeg hij vonnis.

Zijn Utrechtse confrère legde na afloop nog even zijn hand op zijn schouder. X mompelde nog wat en nam afscheid.

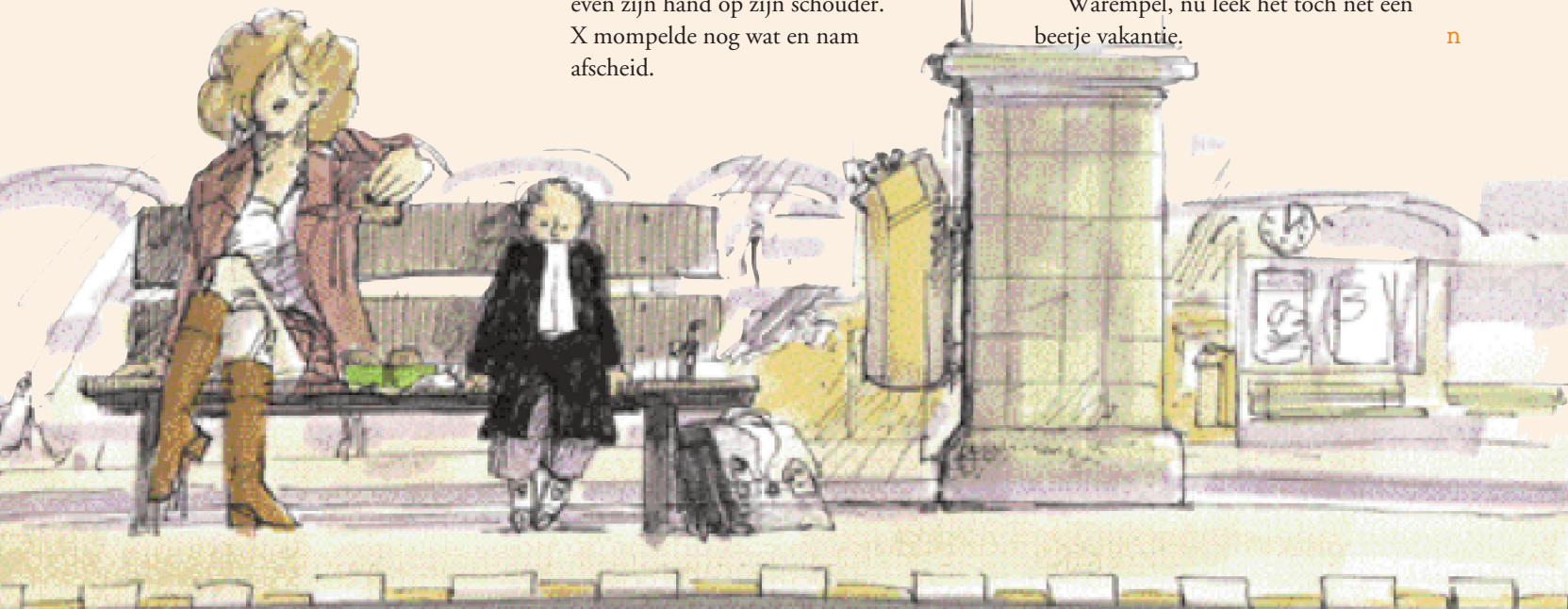
‘Vond je dat fijn, die hand?’ vroeg Helene hem later met een niet te missen ondertoon. X moest alweer glimlachen. ‘Je pleitte zoals we het op de beroepsopleiding geleerd hebben’, zei ze om hem op te beuren, maar veel helpen deed het niet.

Na het debacle had hij geen taxi willen nemen. Ze liepen de weg terug naar het station; Helene ploeterde op haar klomphakken berustend naast hem voort.

Op de brug over de Maas passeerde een kleine vrachtwagen. De chauffeur toeterde naar Helene, die, zoals X had gemerkt, altijd wel aandacht trok van de mannelijke bewoners van deze planeet. ‘Het zijn wel altijd de verkeerde’, had ze gezucht, want in de liefde was het tobben. Ze stonden even stil en keken naar het panorama van de oude stad. Ze misten de trein net en aten gezeten op een bankje op het perron hun lunchpakket.

Warempel, nu leek het toch net een beetje vakantie.

n

Orde-nieuws

Appèl aan regeringen om onafhankelijkheid advocatuur te respecteren

De afgelopen weken zag de Stichting Advocaten voor Advocaten zich diverse malen genoodzaakt om middels brieven op te komen voor de belangen van confrères in het buitenland. In een brief aan de autoriteiten van Mauritius heeft de Stichting aandacht gevraagd voor de situatie waarin een aantal advocaten verkeert. Deze advocaten, onder wie de deken van de Mauritiaanse Orde van Advocaten, zijn daar het slachtoffer van bedreigingen en intimidatie. De bedreigingen lijken rechtstreeks verband te houden met een zaak van deze advocaten waarin enkele politieagenten terecht staan.

De Stichting heeft ook brieven gestuurd naar de regering van Guatemala. Op 29 juli 2001 is de advocaat, Leopoldo Zeissig, samen met zijn vrouw en zoon, Guatemala ontvlucht na diverse keren bedreigd te zijn. Mr. Zeissig trad op als aanklager in een zaak tegen drie legerofficieren en een priester die ervan worden verdacht de mensenrechtenactivist bisschop Juan Geradi te hebben vermoord. In verband met deze zaak zagen reeds eerder drie advocaten zich genoodzaakt Guatemala te verlaten. Advocaten voor Advocaten heeft er bij de autoriteiten in Guatemala op aangedrongen om maatregelen te nemen om de veiligheid van Mr. Zeissig en andere advocaten te garanderen.

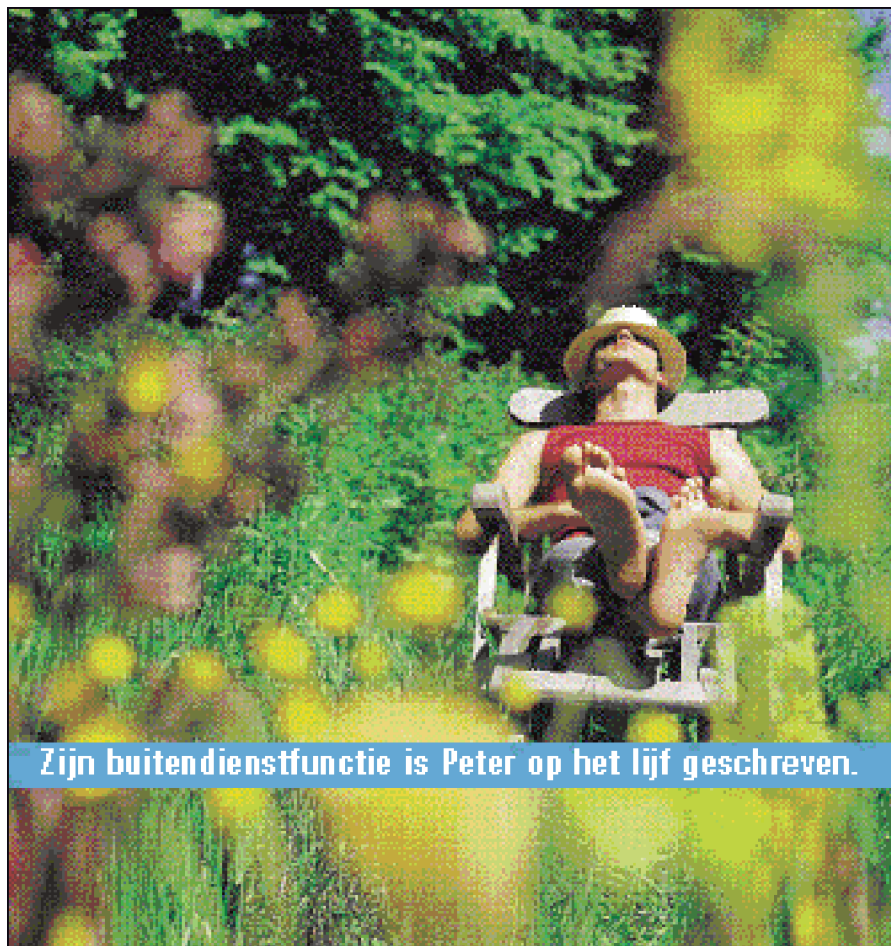

De situatie in Wit Rusland blijft Advocaten voor Advocaten zorgen baren. In de afgelopen jaren heeft de Stichting regelmatig aandacht gevraagd voor de moeilijke omstandigheden waaronder advocaten in deze republiek hun werk moeten doen. Met name is aandacht gevraagd voor Mr. Vera Stremkovskaya. Deze advocate houdt zich hoofdzakelijk bezig met de verdediging van mensenrechten-activisten. Zij wordt daarin structureel tegengewerkt en is regelmatig het slachtoffer van intimidatie. Wederom heeft de Stichting een brief moeten sturen naar de autoriteiten in Wit Rusland inzake Stremkovskaya.

Tijdens een zitting stelde de advocate het verdwijnen, tijdens een huiszoeking, van bezittingen van haar cliënt aan de orde. Het stellen van deze vragen heeft ervoor gezorgd dat er een zaak tegen de advocate is ingesteld. De rechter heeft Stremkovskaya vervolgens een boete van ongeveer \$US 500 opgelegd. In de brief heeft de Stichting opnieuw aangedrongen op maatregelen. Bovendien onderzoekt de Stichting of Stremkovskaya financiële ondersteuning nodig heeft.

Voor meer informatie over de Stichting Advocaten voor Advocaten kunt u contact opnemen met de secretaris Nicola Jägers, p/a Janskerkhof 3, 3512 BK Utrecht, tel: 030-2538407, fax: 030-2537168, N.Jagers@law.uu.nl

(advertentie)

Zijn buitendienstfunctie is Peter op het lijf geschreven.

Fraude. Het is overal. Op dinsdagmiddag om 14.25 uur in Peters achtertuin bijvoorbeeld. Om dat zijn baas er van uitgaat dat Peter zijn werkweek besteedt aan klanten bezoeken. Conform zijn bezoekerslagen.

Fraude? Schalke & Partners haalt de onderste steen boven. Of helpt u het voorkomen. Gevoelige zaken als vermoedens van in- of externe diefstal, oplichting, bedrijfspionage, productvervalsing, bedreiging, afpersing, dubieuze schades en onrechtmatig ziekteverzuim. Ook u kunt er zomaar mee te maken krijgen. Maar ook voor screenings en security-audits is het goed het zekere voor het onzekere te nemen. Schalke & Partners. Direct. Doortastend. Door de wrol gevarld.

Schalke & Partners bv

Bureaus voor fraudebestrijding en -preventie

NIET DE MEUL OP DE FEESTEN

info@schalke.nl T 076 522 11 44 www.schalke.com
Breda - Amsterdam - Antwerpen - Brussel

VAN DE ORDE

Agenda

Transacties en schikkingen in de (straf)recht(s)praktijk

Sinds 1983 biedt het straf(proces)recht ruime mogelijkheden om strafzaken af te doen langs de weg van een transactie. In de praktijk wordt van deze mogelijkheden frequent gebruik gemaakt. Advocaten en officieren van justitie worden echter niet zelden geconfronteerd met vraagstukken waarop de wet, de richtlijnen, de literatuur of de rechtspraak geen pasklaar antwoord geven. De studiedag wordt georganiseerd om de sterk wisselende praktijkervaringen van individuele advocaten en officieren van justitie eens nader te bespreken en om ervaringen uit te wisselen. Veel aandacht zal ook worden besteed aan de wijze waarop het transactie-instrument zo efficiënt mogelijk kan worden ingezet en gehanteerd. Hierbij komen o.a. onderhandelingsmethoden aan bod. De studiedag, op 28 september, congrescentrum De Eenhoorn te Amersfoort, wordt georganiseerd door Studiecentrum Kerckebosch in samenwerking met Stichting Studiecentrum Rechtspleging.

Informatie: Studiecentrum Kerckebosch, Postbus 122, 3700 AC Zeist, tel. 030-6984222, e-mail: info@kerckebosch.nl.

Prijs: f 695 excl. BTW, leden OM en ZM f 395 excl. BTW.

CIER-lezingen

Op 10 oktober houdt prof. mr. B. Hugenholtz, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam/IVIR, een lezing met als onderwerp 'Het databankenrecht in werking: de eerste jurisprudentie uit Europa'.

Op 16 november vindt er een congres plaats met als titel 'International conference on protection of cultural identity and indigenous knowledge'.

Op 12 december houdt mr. W. Wanrooy, algemeen beleidsadviseur bij Buma/Stemra, een lezing over de ontwikkelingen op het gebied van het muziekauteursrecht en het internet.

De lezingen zijn voor belangstellenden vrij toegankelijk.

Plaats: Molengraaff Instituut, Nobelstraat 2A te Utrecht.

Informatie: mevrouw Borlée, tel. 030-2537743, e-mail: j.borlee@law.uu.nl.

IE-unlimited

Ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de stichting Ars Aequi wordt op 19 oktober, in het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam een congres georganiseerd met als titel IE-unlimited.

Dagvoorzitter is prof. mr. P.B. Hugenholtz, hoogleraar informatierecht, in het bijzonder auteursrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Het onderwerp van het congres is de ontwikkeling van het recht van intellectuele eigendom in het informatietijdperk. De ontwikkelingen op het gebied van de informatie- en communicatietechnologie en de maatschappelijke veranderingen die daarvan het gevolg zijn, zullen als rode draad door de verschillende deelonderwerpen lopen. Tijdens het congres zal specifiek aandacht worden besteed aan het auteursrecht, het nieuwe databankenrecht en het octrooirecht.

Prijs: f 500, studenten f 35.

Informatie: FBU-congresbureau, Antwoordnummer 8441, 3500 VW Utrecht, tel. 030-2535601, www.arsaequi.nl.

Huur en verhuur van commercieel onroerend goed

Het huren en verhuren van commercieel onroerend goed kent veel regels, die regelmatig veranderen. Daarbij vraagt elke categorie commercieel vastgoed om specifieke juridische kennis. Huurders, verhuurders en juristen die binnen vastgoed werkzaam zijn kunnen niet zonder kennis van de nieuwste ontwikkelingen in regelgeving en de algemene juridische aspecten. Op 1 november organiseert NOVAM te Scheveningen de collegedag 'Huur en verhuur van commercieel onroerend goed'. De volgende onderwerpen komen aan de orde: het huidige en nieuwe algemene huurrecht; het ROZ-contract; BTW-clausules en fiscale aspecten van commercieel vastgoed; huurzaken aangaande kantoren, bedrijfsruimten, winkels en horecagelegenheden.

Informatie: NOVAM, onderdeel van Elsevier bedrijfsinformatie, Benoordenhoutseweg 46, 2596 BC Den Haag, tel. 070-4415711, fax: 070-4415790, www.nsc.nl.

Prijs: € 850 / f 1873,15 (excl. BTW).

Telewerken

Op 7 november organiseert de Kamer van Koophandel Rotterdam een praktijkseminar met als titel 'Maak uw bedrijf aantrekkelijker met telewerken'. Aansluitend worden de telewerkprijzen uitgereikt door de heer mr. J.H. Schraven, voorzitter VNO-NCW.

Tijdens de bijeenkomst, waarin zowel de voor- als de nadelen van telewerken zullen worden besproken, komen o.a. de volgende onderwerpen aan de orde: ontwikkelingen, cijfers en trends van telewerken in Nederland; organisatorische aspecten van telewerken; telewerken: flexibele werktijden en flexibele arbeidscontracten; praktijkervaringen met telewerken.

Prijs: f 195.

Informatie: Kamer van Koophandel Rotterdam, afd. Praktijkseminars, Postbus 30025, 3001 DA Rotterdam, tel. 010-4057779, www.rotterdam.kvk.nl.

Verjaring, verval, afstand en rechtsverwerking

Op 21 november organiseert Vermande studiedagen het congres Verjaring, verval, afstand en rechtsverwerking, Bilderberg Résidence Groot Heideborgh te Garderen. Sprekers zijn prof. mr. E.A.A. Luijten, emeritus hoogleraar burgerlijk en notarieel recht KU Nijmegen, oud-notaris, thans advocaat, en prof. mr. W.R. Meijer, hoogleraar privaatrecht OU Nederland, plv. raadsheer Gerechtshof Den Bosch, adviseur Nysingh Dijkstra De Graaff. Onderwerpen zijn o.a.: acquisitieve verjaring; de taak van de notaris; extinctieve verjaring; vervaltermijnen in de wet en overeenkomst; afstand en rechtsverwerking.

Prijs: f 1295 / € 587,65 excl. BTW.

Informatie: Vermande studiedagen, Postbus 20, 8200 AA Lelystad, tel. 0320-237721, e-mail: vermande.studiedagen@sdu.nl.

Permanente opleiding

In deze rubriek vindt u opleidingen die kunnen worden gevolgd in het kader van de Permanente opleiding. De rubriek vormt een aanvulling op de cursuswijzer Permanente opleiding die vier keer per jaar verschijnt.

Arbeidsrecht

Goed werkgeverschap***

datum: 10 oktober 2001,
14.30–19.30 uur
docenten:
prof. mr. G.J.J. Heerma van Voss,
mr. P.C. Vas Nunes,
prof. mr. C.J. Loonstra
plaats: Den Haag
punten: 4
prijs: f 1090,84 (excl. BTW)
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647190

Bestuurs(proces)recht

AWB en rechtspraak*

datum: 31 oktober 2001,
13.30–17.15 uur
docenten:
mr. G.C.W. van der Feltz,
mr. J.L. Verbeek
plaats: Utrecht
punten: 3
prijs: f 595 (excl. BTW)
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237721

AWB en rechtspraak*

datum: 7 november 2001,
13.30–17.15 uur
docenten:
mr. G.C.W. van der Feltz,
mr. J.L. Verbeek
plaats: Utrecht
punten: 3
prijs: f 595 (excl. BTW)
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237721

Burgerlijk(proces)recht

Driedaagse verdiepcursus

Civilprocesrecht in de praktijk***
datum: 29 oktober 2001,
15.00–21.00 uur,
5 november 2001,
15.30–21.00 uur,
12 november 2001,
15.30–21.00 uur
docenten: mr. G. Vrieze,
mr. H.F.M. Hofhuis,
mr. I. Spinath, mr. M. Ynzonides,
mr. D.J. Kwaak, mr. C.J.J.C. van
Nispen, mr. F.M.P.M. Strengers
plaats: Amsterdam
punten: 4 per dag
prijs: f 1090,84 (excl. BTW)
per dag Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647190

Milieurecht

3e praktijkdag milieu; kunnen we handhaven?*

datum: 31 oktober 2001,
09.30–16.10 uur
docenten: prof. mr. P.C. Gilhuis,
J.H. Klein Molekamp,
J.J. Feenstra, mr. B. Veldhoven,
mr. R. van Gestel
plaats: Bussum
punten: 4
prijs: f 695 (excl. BTW)
CKC, tel. 040-2129499

Verzekeringsrecht, schade en aansprakelijkheid

De rechtspositie van prostituees na opheffing van het bordeelverbod**

datum: 17 oktober 2001
docenten: S. Altink,
mr. R. Haveman, drs. M. Wijers
plaats: Utrecht
punten: 2
prijs: f 125
Clara Wichmann Instituut,
tel. 020-6684069

Bemiddeling/ADR

Allround Mediation Opleiding*****

data: 15 en 16 oktober,
29 en 30 oktober,
12 en 13 november,
3 en 4 december 2001,
14 en 15 januari,
4 en 5 februari 2002
Dag 1: 10.00–20.00 uur
Dag 2: 09.00–17.00 uur
docenten: S.R. Whittaker MSc,
mr. H.J.A.M. Dohmen,
A.J. Kil, drs. A.L. Couzijn
plaats: Hulshorst
punten: 90
prijs: f 8950 (excl. BTW)
Mediation & training network
The Lime Tree, tel. 030-2448353

Intellectuele eigendom

'IE-unlimited; de onstuitbare opmars van het intellectuele eigendomsrecht', congres ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van Ars Aequi*

datum: 19 oktober 2001,
09.30–16.30 uur
docenten:
prof. mr. P.B. Hugenholtz,
mr. A.H. Korthals,
prof. mr. A.A. Quaadvlieg,
mr. J.L.R.A. Huydecoper,
mr. D.J.G. Visser, D. Quakernaat
plaats: Amsterdam
punten: 5
prijs: f 500
PAO Eggens Instituut UvA,
tel. 020-5253407

Verklaring der tekens

- * Actualiteiten (basiskennis vereist)
- ** Introductie
- *** Verdieping I (redelijke basiskennis vereist)
- **** Verdieping II (gedegen basiskennis vereist)
- ***** Specialisatieopleiding

VAN DE ORDE

Personalia

BEËDIGD ALS ADVOCaat
EN PROCUREUR

Aken, mw. mr. F.E.H.M. van, Rijksweg Zuid 207 (6161 BM) Geleen, tel. 046-4753534, fax 4758446

Akker, mw. mr. A. van den, Strawinskyalaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313423, fax 4313120, e-mail annee.vandenakker@bdn.nl

Alberdingk Thijm, mr. Chr.A., Stadhouderskade 160 (1074 BC) postbus 75538 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-4713020, fax 4712986, e-mail thijm@solv.nl

Albertz, mr. A.H., Alexanderstraat 2 (2514 JL) Den Haag, tel. 070-3110711, fax 3110722, e-mail all@ugjlaw.nl

Andriessen, mr. B.W.A.M., Leijzenhoek 8 (4901 ET) postbus 4305 (4900 CH) Oosterhout, tel. 0162-471167, fax 471165

Asten, mr. J.J.M. van, Hooghuistraat 31a (5611 GS) postbus 269 (5600 AG) Eindhoven, tel. 040-2652400, fax 2652411

Auwerda, mw. mr. S.M., Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 5772700, e-mail sauwerda@houthoff.nl

Barten, mw. mr. O.L.T., Prinses Irenestraat 43 (1077 WV) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460663, fax 5460813, e-mail oda.barten@stibbe.nl

Beens, mr. J.F., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240468, fax 2240062

Beers, mr. B.P.A. van, Stationsstraat 36 (4701 NC) postbus 1015 (4700 BA) Roosendaal, tel. 0165-556000, fax 555922

Beers, mw. mr. C.M. van, Statenlaan 55 (5223 LA) postbus 1714 (5200 BT) Den Bosch, tel. 073-6927777, fax 6927689, e-mail c.vanbeers@banningderuijter.com

Bellen, mr. J.J., Frederiksplein 39 (1017 XL) Amsterdam, tel. 020-6383606, fax 6234549

Berg, mr. T.J. van den, Johannes Vermeerstraat 34 (1071 DS) Amsterdam, tel. 020-6719995, fax 6716185

Berkel, mr. J.A.C. van, Van der Helstplein 3 (1072 PH) postbus 51143 (1007 EC) Amsterdam, tel. 020-6750756, fax 6765896

Bertholet, mw. mr. G.J.M., Vest 72 (3311 TX) postbus 1022 (3300 BA) Dordrecht, tel. 078-6148333, fax 6143718

Beuzekom, mw. mr. L. van, Beethovenstraat 184 (1077 IX) postbus 83032 (1080 AA) Amsterdam, tel. 020-6647046, fax 4203555, e-mail beuzekom@schoute-dik.nl

Bieshaar, mw. mr. W.C., Biltstraat 182 (3572 BR) postbus 13266 (3507 LG) Utrecht, tel. 030-2724500, fax 2721585, e-mail utrecht@bvd-advocaten.nl

Biggelaar, mw. mr. J.P.A.J.C. van den, Lieve Vrouweplein 9 (5038 TS) postbus 677 (5000 AR) Tilburg, tel. 013-5441020, fax 5443245, e-mail info@d-hadvocaten.nl

Boerwinkel, mw. mr. E., Piet Heinstraat 7 (7204 JN) postbus 210 (7200 AE) Zutphen, tel. 0575-583758, fax 583737, e-mail e.boerwinkel@nysingh.nl

Boevink, mw. mr. E.R., Plomporetorengracht 14-16 (3512 CD) postbus 14067 (3508 SC) Utrecht, tel. 030-2520900, fax 2543280, e-mail ebo@advokatenkollektief.nl

Boezem, mr. H.C.M. van den, Rouaansekaai 35-37 (4331 HB) postbus 240 (4330 AE) Middelburg, tel. 0118-635365, fax 636178

Bon, mr. B. van, Gloriantdreef 4 (3562 KX) postbus 9378 (3506 GJ) Utrecht, tel. 030-2651010, fax 2612866

Boom, mw. mr. C.A.H., Gloriantdreef 4 (3562 KX) postbus 9378 (3506 GJ) Utrecht, tel. 030-2651010, fax 2612866, e-mail chantalleboom@hetnet.nl

Boonstra, mw. mr. N.N., Alexanderstraat 2 (2514 JL) Den Haag, tel. 070-3110711, fax 3110722, e-mail all@ugjlaw.nl

Bosma, mr. G., Drift 1 (3512 BP) postbus 1597 (3500 BN) Utrecht, tel. 030-2333847, fax 2322207, e-mail mail@kjd.nl

Bourquin, mw. mr. M., Peter van Anrooystraat 7 (1076 DA) postbus 75999 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5736736, fax 5736737, e-mail law@vsvi.nl

Brouwer, mw. mr. T.M., Sophiastraat 22-28 (4811 EM) postbus 3404 (4800 DK) Breda, tel. 076-5136136, fax 5222552, e-mail brouwer@rassers.nl

Brouwers, mw. mr. B.A.R., Haven 14 (4811 WL) postbus 3889 (4800 DW) Breda, tel. 076-5224744, fax 5203502

Bruin, mw. mr. P. de, Statenweg 200 (3033 JA) postbus 27561 (3003 MB) Rotterdam, tel. 010-4432135, fax 4668375, e-mail p.debruin@rotterdam.bureaurechtshulp.nl

Bruinier, mr. R.C.H., Klinkenbergerweg 30B (6711 MK) postbus 442 (6710 BK) Ede, tel. 0318-687878, fax 652021, e-mail zchb@vanveen.com

Burgersdijk, mr. L.A., Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 5414997, e-mail leon.burgersdijk@nautadutilh.com

Burken, mw. mr. drs. Van, Noordsingel 128 B (3032 BJ) postbus 3810 (3003 AV) Rotterdam, tel. 010-4654555, fax 4671106, e-mail zygaena@balienet.nl

Catak, mr. T., Badhuisweg 42 (2587 CJ) Den Haag, tel. 070-3554200, fax 3584760

Catakli, mw. mr. L., Langstraat 58B (2242 KN) postbus 453 (2240 AL) Wassenaar, tel. 070-5119263, fax 5114552, e-mail delooschrijver@cs.com

Chébtí, mw. mr. M., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285570, fax 3280489, e-mail mchebtí@dbbwn.nl

Cooman, mw. mr. T.C., Maliebaan 5 (3581 CA) postbus 23 (3500 AA) Utrecht, tel. 030-2393393, fax 2322722

Dautzenberg, mw. mr. Ph.H.C.M., Singel 243 (3311 KS) postbus 635 (3300 AP) Dordrecht, tel. 078-6393737, fax 6393739, e-mail d@borsboomhamm.nl

Davidson, mw. mr. G.H., Wamberg 37 (1083 CW) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 5419999, e-mail g.davidson@schutgrosheide.nl

Dayala, mr. R.R.J., Alpen Rondweg 102 (1186 EA) postbus 9185 (1180 MD) Amstelveen, tel. 020-4682152, fax 4459986, e-mail ryan.dayala@lycos.com

Dekkers, mw. mr. I.C., Oostduinlaan 2 (2596 JM) postbus 16232 (2500 BE) Den Haag, tel. 070-3426592, fax 3108376

Dirks, mw. mr. M.S., Maliestraat 1 (3581 SH) postbus 14033 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2364600, fax 2364192, e-mail msd@vandiepen.com

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Dohmen, mw. mr. K.E.J., Goltziusstraat 39 (5911 AT) postbus 347 (5900 AH) Venlo, tel. 077-3510331, fax 3510051, e-mail ado@berger.demon.nl

Dolstra, mr. W.J., Ubbo Emmiusingel 23 (9711 BB) postbus 1280 (9701 BG) Groningen, tel. 050-3140840, fax 3128112, e-mail overes.advocaten@wxs.nl

Dorp, mw. mr. A. van, Wilhelminalaan 12 (2405 ED) postbus 263 (2400 AG) Alphen a/d Rijn, tel. 0172-424172, fax 471222, e-mail a.vandorp@claimcareletsel.nl

Doveren, mr. G.L.A.M. van, Dr. Hub van Doorneweg 181 (5026 RD) postbus 1270 (5004 BG) Tilburg, tel. 013-5114420, fax 5114290

Dressel, mr. L.M., Zuidkade 6 (5462 CD) postbus 92 (5460 AB) Veghel, tel. 0413-311777, fax 367865

Dulleman, mw. mr. H.B.M. van, Raamweg 3 (2596 HL) postbus 85966 (2508 CR) Den Haag, tel. 070-3024034, fax 3523174, e-mail info@kortmanadvocaten.nl

Duijzer, mw. mr. M.T.C., Van Dedeemstraat 5 (1624 NN) postbus 2300 (1620 EH) Hoorn, tel. 0229-212815, fax 217620, e-mail info@loomu.nl

Dijk, mw. mr. A. van, Hereweg 93 (9721 AA) postbus 1105 (9701 BC) Groningen, tel. 050-5997999, fax 5997977

Dijk, mw. mr. K. van, Parkstraat 107 (2514 JH) postbus 30457 (2500 GL) Den Haag, tel. 070-3760606, fax 3651856

Eeuwijk, mw. mr. M.G.M., Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 6612827, e-mail monique.eeuwijk@nautadutilh.com

Elmas, mw. mr. H., Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246105, fax 4126036

Emeis, mr. C.M., Prins Bernhardlaan 35 (2404 NE) postbus 155 (2400 AD) Alphen a/d Rijn, tel. 0172-503250, fax 503200, e-mail email@lagrolaw.nl

Eskes, mr. T.K.A.B., Houttuinen 36 (3311 CE) postbus 1080 (3300 BB) Dordrecht, tel. 078-6133966, fax 6310938

Fernandez Dominguez, mw. mr. S., Reimersbeek 2 (1082 AG) postbus 87400 (1080 JK) Amsterdam, tel. 020-3015555, fax 3015678, e-mail russell@russell.nl

Ferschtman, mr. M., Keizersgracht 560-562 (1017 EM) Amsterdam, tel. 020-3446228, fax 3446201, e-mail mferschtman@bpb.nl

Fluit, mr. P.S., Stadhouderslaan 49 (3583 JD) postbus 14028 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2520855, fax 2520844, e-mail fluit@stadhouders.nl

Frisen, mr. J., (Advocatenkantoor Frissen) Oranjestraat 7 (2514 JB) Den Haag, tel. 070-3462549, fax 3640793

Geldermans, mw. mr. C.D.M., Servaas Bolwerk 11 (3512 NK) postbus 14011 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2322014, fax 2322428

Gelling, mw. mr. N.P., Biltstraat 182 (3572 BR) postbus 13266 (3507 LG) Utrecht, tel. 030-2724500, fax 2721585, e-mail kantoor@bouwman-rhodus.com

Gerdling, mw. mr. C.I.J., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240618, fax 4148444, e-mail caroline.gerdling@nautadutilh.com

Goudriaan, mw. mr. D.Y., Roelof Hartstraat 31 (1071 VG) Amsterdam, tel. 020-6731548, fax 6795568

Gravendeel, mr. L.J., Strawinskyalaan 3127 (1077 ZX) postbus 75330 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-5684100, fax 5684305

Griensven, mw. mr. F.M.E. van, Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460668, fax 5460735, e-mail floor.vangriensven@stibbe.nl

Grolleman, mr. S., Lange Marktstraat 11 (8911 AD) postbus 23005 (8900 MG) Leeuwarden, tel. 058-2443363, fax 2443230, e-mail sgrolleman@aegon.nl

Groot, mw. mr. H.D. de, Noordersteete 20 (9402 XB) postbus 622 (9400 AP) Assen, tel. 0592-345188, fax 372431, e-mail h.de.groot@geene.nl

Haan, mr. M.E.J. de, Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172616, fax 2172700, e-mail bax@baxadvocaten.nl

Haasteren, mw. mr. S.M. van, Aidaschouw 1 (2726 JZ) Zoetermeer, tel. 079-3203366, fax 3418248, e-mail svhaasteren@bovisvanderburg.nl

Harbers, mr. B.H.M., Edisonstraat 84 (7006 RE) postbus 218 (7000 AE) Doetinchem, tel. 0314-375500, fax 332148, e-mail bax@baxadvocaten.nl

Harder, mw. mr. M.H.E., Maliebaan 100 (3581 CZ) postbus 13334 (3507 LH) Utrecht, tel. 030-2316569, fax 2343569

Harsmen, mw. mr. M.J.E., Conradstraat 38 (3013 AP) postbus 29215 (3001 GE) Rotterdam, tel. 010-2811811, fax 2133111

Hajemaije, mw. mr. J., Baronieweg 3 (5321 JV) postbus 37 (5320 AA) Hedel, tel. 073-5993832, fax 5994090, e-mail van_korlaar@wxs.nl

Heeren, mr. S.M.J., Markt 17 (4875 CB) postbus 301 (4870 AH) Etten-Leur, tel. 076-5022080, fax 5036790, e-mail info@ak-law.nl

Heltzel, mw. mr. F.M., Willem II-straat 70 (5038 BJ) postbus 760 (5000 AT) Tilburg, tel. 013-5426093, fax 5433131

Helvoirt, mw. mr. C.C.M. van, Zwaansvliet 20 (1081 AP) postbus 74773 (1070 BT) Amsterdam, tel. 020-3016301, fax 3016333, e-mail l.vanhelvoirt@cmsderks.nl

Hemelraad-Reuder, mw. mr. I.C., Maliesingel 20 (3581 BE) postbus 354 (3500 AJ) Utrecht, tel. 030-2333244, fax 2341644

Hendriks, mr. A., Essenlaan 4 (3062 NM) Rotterdam, tel. 010-2140400, fax 2140211, e-mail hendriks@dejongeadvocaten.nl

Hennissen, mr. G.L.H., Wijnhaven 18A (3011 WP) postbus 21808 (3001 AV) Rotterdam, tel. 010-4111416, fax 4120084

Hiemstra, mr. F.T., Frederiksplein 42 (1017 XN) postbus 545 (1000 AM) Amsterdam, tel. 020-5533749, fax 5533783, e-mail folkert.hiemstra@lovells.com

Hoek, mw. mr. E., Plomporetorengracht 14-16 (3512 CD) postbus 14067 (3508 SC) Utrecht, tel. 030-2520900, fax 2543280

Hoesbergen, mw. mr. L., Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414904, fax 5414528, e-mail liza.hoesbergen@nautadutilh.com

Homminga, mr. W.A.R.D., Scheveningseweg 66 (2517 KX) postbus 84046 (2508 AA) Den Haag, tel. 070-3529500, fax 3506089

Hoogbergen, mr. J.L.M., Lindeboomweg 5 (7213 LS) Gorssel, tel. 0575-491560

VAN DE ORDE

Houting, mr. J.S.O. den, Van Eeghenstraat 98 (1071 GL) postbus 74654 (1070 BR) Amsterdam, tel. 020-5777700, fax 6719710, e-mail denhouting@hrd.nl

Immerseel, mr. M.F. van, Weena 592 (3012 CN) postbus 2700 (3000 CS) Rotterdam, tel. 010-2010500, fax 2010501, e-mail vanimmerseel@vanmens-wisselink.nl

Jacobsen-Jensen, mr. J.N.M., Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 2172700

Jansen, mr. J.W.M., Waltersingel 1 (7314 NK) postbus 9050 (7300 GM) Apeldoorn, tel. 055-5287153, fax 5283897, e-mail bacjz@worldonline.nl

Jansen, mr. S.V., Burg. Roelenweg 11 (8021 EV) postbus 600 (8000 AP) Zwolle, tel. 038-4259200, fax 4259252, e-mail s.v.jansen@nysingh.nl

Janssens, mr. I.J., Eisenhowerlaan 53 (2517 KK) postbus 10552 (2501 HN) Den Haag, tel. 070-3587744, fax 3507637, e-mail janssens@trijzelaar.nl

Joosten, mr. M. D.P., Weena 355 (3013 AK) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 2172700

Kaldenbach, mr. M. K.L.M., Beethovenstraat 184 (1077 JX) postbus 83032 (1080 AA) Amsterdam, tel. 020-6647046, fax 6798662, e-mail kaldenbach@schoute-dik.nl

Kampen, mr. M. P.T.C. van, Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042111, fax 4042333

Kemp, mr. M.A. de, Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 5772734, e-mail mkemp@houthoff.nl

Keijzers, mr. M. C.A.L., Parkweg 22 (5701 PS) postbus 839 (5700 AV) Helmond, tel. 0492-542907, fax 554454

Knijff, mr. A.J. van der, Julianaalaan 1 (4819 AB) postbus 2090 (4800 CB) Breda, tel. 076-5253535, fax 5148356

Kool, mr. M. G.M., Straatweg 88 (3621 BS) postbus 248 (3620 AE) Breukelen, tel. 0346-250042, fax 251021, e-mail susan@kabal.nl

Koomen, mr. M.J., Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4857664, fax 5727664

Koopman, mr. M. A., Schouwburgplein 30-34 (3012 CL) postbus 1488 (3000 BL) Rotterdam, tel. 010-4444369, fax 4125050, e-mail koopman@stadernuulnuiten.nl

Koopman, mr. M. C.E.G., Sophialaan 33 (1075 BL) Amsterdam, tel. 020-6762500, fax 4714443, e-mail koopman@dekonig-renes.nl

Krale, mr. G., Druivengaarde 5-7 (3992 KR) postbus 139 (3990 DC) Houten, tel. 030-6359035, fax 6359045

Krijgsman, mr. E.J., Nassauplein 36 (2585 ED) postbus 85996 (2508 CR) Den Haag, tel. 070-3659933, fax 3649126

Kuit, mr. M. S.C., Strawinskyalaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-5173641, fax 4313188, e-mail sascha.kuit@bdn.nl

Laan, mr. M. C.M., Van Boshuizenstraat 12 (1083 BA) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419987, fax 6464966

Langen, mr. N.M.A.L., Bergerstraat 2 (6226 NA) postbus 1750 (6201 BT) Maastricht, tel. 043-3626655, fax 3626562

Larsson, mr. R.H.C., Kroonslag 6 (3991 TW) Houten, postbus 4085 (3502 HB) Utrecht, tel. 030-2849875, fax 2671333

Laus, mr. M. H.S., Concertgebouwplein 12-14 (1071 LN) postbus 75800 (1070 AV) Amsterdam, tel. 020-6641081, fax 6626818, e-mail hadassahlaus@abeln.nl

Linden, mr. F.J.R. van der, Prof. dr. Dorgelolaan 14 (5613 AM) postbus 3 (5600 AA) Eindhoven, tel. 040-2626590, fax 2626421, e-mail nllind32@hollandlaw.nl

Lokven, mr. M. A.G.J. van, Statenlaan 55 (5223 LA) postbus 1714 (5200 BT) Den Bosch, tel. 073-6927777, fax 6927689

Loon, mr. M. I. van, Pythagoraslaan 2 (3584 BB) postbus 85250 (3508 AG) Utrecht, tel. 030-2121632, fax 2121162, e-mail i.vanloon@cmsderks.nl

Lösing, mr. M. D.S., Schiedamsdijk 46 (3011 ED) postbus 19050 (3001 BB) Rotterdam, tel. 010-2140000, fax 2140303, e-mail losing@wp-lawyers.nl

Mante, mr. A.F., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 CB) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 4148444

Meer, mr. M. I.J.K. van der, Keizersgracht 278 (1016 EW) postbus 15812 (1001 NH) Amsterdam, tel. 020-3305409, fax 3304666, e-mail i.vandermeer@spongadvocaten.com

Modderman, mr. M. P.A.C., Bisonspoor 1210 (3605 KZ) postbus 1084 (3600 BB) Maarssen, tel. 0346-569944, fax 575260

Naber, mr. H.J., Nieuwe Haven 25 (3311 AP) postbus 1185 (3300 BD) Dordrecht, tel. 078-6395557, fax 6311113, e-mail naber@vhpa.nl

Namjesky, mr. R.S., Stationsstraat 174 (7311 MJ) postbus 10210 (7301 GE) Apeldoorn, tel. 055-5262020, fax 5262021

Nisselrooij, mr. M. F.E. van, Europalaan 16a (5232 BC) Den Bosch, tel. 073-6447177, fax 6447188, e-mail post@advocatenbosch.nl

Nonnekes, mr. J.P., Veerhaven 7 (3016 CJ) postbus 23116 (3001 KC) Rotterdam, tel. 010-4369666, fax 4369785, e-mail adl@lindenbergh.nl

Nowak, mr. drs. R.G.J., Droogbak 1a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 7119999

Nunnikhoven, mr. A.A., Kloosterstraat 17-19 (5051 RB) postbus 14 (5050 AA) Goirle, tel. 013-5302378, fax 5302379

Nuyens, mr. M. A.M.E., Parkstraat 8 (4818 SK) postbus 4729 (4803 ES) Breda, tel. 076-5202266, fax 5202288, e-mail hertoghs@worldonline.nl

Nijhof, mr. M. M.B., Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4857659, fax 5727659, e-mail merlijn.nijhof@freshfields.com

Odink, mr. R.H.G., Keizersgracht 560-562 (1017 EM) Amsterdam, tel. 020-3446200, fax 3446201

Oosterhuis, mr. J., Strawinskyalaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313105, fax 4313468, e-mail janwillem.oosterhuis@bdn.nl

Paasman, mr. M. B.E., Veerkade 5d (3016 DE) postbus 23317 (3001 KH) Rotterdam, tel. 010-4116471, fax 4136923, e-mail info@kernkamp.nl

Palancigullari, mr. G., Develstein 100 B (1102 AK) Amsterdam, tel. 020-6903016, fax 6996691

Pomeran, mr. M.J. van, Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460685, fax 5460710

Ponsioen, mr. M. C.E.C.J., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 4148444, e-mail charlotte.ponsioen@nautadutilh.com

Putters, mr. M. T.C., Oosteinde 11 (3842 DR) postbus 114 (3840 AC) Harderwijk, tel. 0341-420606, fax 425528, e-mail info@vanzeijladvocaten.nl

Ramele, mr. M. S.A.H. van, Velperweg 26 (6824 BJ) postbus 3045 (6802 DA) Arnhem, tel. 026-3538376, fax 3538359, e-mail vanramele@arnhem.dirkzwager.nl

Renken, mr. M. M.Y.M., Heemraadssingel 107 (3022 CB) postbus 61191 (3002 HD) Rotterdam, tel. 010-4256460, fax 4256520

Renkema, mr. D., Borglaan 1 (9301 ZE) postbus 40 (9300 AA) Roden, tel. 050-5020361, fax 5013574

Roks, mr. M. H.J., Stationsstraat 36 (4701 NC) postbus 1015 (4700 BA) Breda, tel. 0165-556000, fax 555992

Roomberg, mr. D.A.J., Wilhelminalaan 60-61 (3581 NP) postbus 85450 (3508 AL) Utrecht, tel. 030-2547947, fax 2522552, e-mail roomberg@vanmens-wisselink.nl

Ruyters, mr. M. N., Claudius Prinsenlaan 126 (4818 CP) postbus 4714 (4803 ES) Breda, tel. 076-5256500, fax 5142575, e-mail ruyters@akd.nl

Rij, mr. M. J.H. van, Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460684, fax 5460735, e-mail janneke.vanrij@stibbe.nl

Saidi, mr. M. M., Oostmaaslaan 71 (3063 AN) postbus 4506 (3006 AM) Rotterdam, tel. 010-8801191, fax 8801814, e-mail malika.saidi@nl.andersenlegal.com

Schets, mr. E.C., N.S. Plein 17 (5014 DA) postbus 9150 (5000 HD) Tilburg, tel. 013-5366555, fax 5368420

Schild, mr. A.J.P., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 3285325, e-mail aajschild@dbbw.nl

Schipper, mr. E.E., De Lairessestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789374, fax 6789589, e-mail schippere@van-doorne.com

Schoonbeek, mr. M. A.B., Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 4125839

Schouten, mr. S.I.P., Herengracht 425-429 (1017 BR) Amsterdam, tel. 020-6246811, fax 6272278, e-mail schouten@wieringa.nl

Schrauwen, mr. M. P., Viltweg 1 (3295 KT) postbus 5251 (3295 ZK) 's-Gravendeel, tel. 078-6736358, fax 6736360, e-mail bgvantwist@cs.com

Schröder, mr. M. J., Prof. dr. Dorgelolaan 14 (5613 AM) postbus 3 (5600 AA) Eindhoven, tel. 040-2626600, fax 2626541, e-mail nlschro9@hollandlaw.nl

Schuurman, mr. S., Straatweg 88 (3621 BS) postbus 248 (3620 AE) Breukelen, tel. 0346-250042, fax 251021, e-mail mail@kabal.nl

Seferina, mr. H.A., Markt 17 (4875 CB) postbus 301 (4870 AH) Etten-Leur, tel. 076-5022080, fax 5013933, e-mail info@ak-law.nl

Senczuk, mr. V., Statenweg 200 (3033 JA) postbus 27561 (3003 MB) Rotterdam, tel. 010-4432132, fax 4668375, e-mail v.senczuk@rotterdam.rechtsbureau.nl

Seuntiëns, mr. M.A.J., Claudius Prinsenlaan 126 (4818 CP) postbus 4714 (4803 ES) Breda, tel. 076-5256500, fax 5142575, e-mail rseuntiëns@akd.nl

Siemerink, mr. M. J., Sophiastraat 28 (4811 EM) postbus 3404 (4800 DK) Breda, tel. 076-5136136, fax 5222552, e-mail siemerink@rassers.nl

Simons, mr. M. S.M.A.H.M., Koningshoeven 63 (5018 AA) postbus 265 (5000 AG) Tilburg, tel. 013-5070740, fax 5433949, e-mail pensioen@gommeradvocaten.nl

Sinke, mr. R., Weena 723 (3013 AM) postbus 29039 (3001 GA) Rotterdam, tel. 010-4012288, fax 4112954, e-mail bobsinke@klaassenadvocaten.nl

Sipma, mr. M. N.M., Kroonslag 6 (3991 TW) postbus 4085 (3502 HB) Utrecht, tel. 030-2849875, fax 2671333

Smeets, mr. S.F.J., Biltstraat 110-112 (3572 BJ) postbus 13273 (3507 LG) Utrecht, tel. 030-2733122, fax 2735311

Smit, mr. L.H.R., Bankrashof 3 (1183 NP) Amstelveen, tel. 020-6434966, fax 6436548

Sonneveldt, mr. D.R., Wamberg 37 (1083 CW) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419866, fax 5419999

Spiegel, mr. M. J., De Boeielelaan 7 (1083 HJ) postbus 71896 (1008 EB) Amsterdam, tel. 020-5022250, fax 5022255, e-mail spiegel@vantraa.nl

Smeekes, mr. A., Bergrand 234 (4707 AT) postbus 3373 (4700 GI) Roosendaal, tel. 0165-554200, fax 555104, e-mail janscents@tref.nl

Smits, mr. M. B.H.S., Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153764, fax 5153128, e-mail bhs.smits@prf.nl

Steenhoven, mr. M. M. van den, Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285546, fax 3242095, e-mail mvandensteehoven@dbbw.nl

Stikkelbroeck, mr. M. F.E.M., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 3285325

Stoekart-Mulder, mr. M. A.C., Catharina van Clevepark 61 (1181 AS) Amstelveen, tel. 020-6476215

Stoker, mr. J., Tweebakmarkt/Druifstreek 72 (8911 LH) postbus 17 (8900 AA) Leeuwarden, tel. 058-2347347, fax 2126029, e-mail j.stoker@triplaw.nl

Streek, mr. K.G. van de, Stationsstraat 174 (7311 MJ) postbus 10210 (7301 GE) Apeldoorn, tel. 055-5262020, fax 5262021

Swets, mr. M. A., Pythagoraslaan 2 (3584 BB) postbus 85250 (3508 AG) Utrecht, tel. 030-2121683, fax 2121165, e-mail a.swets@cmsderks.nl

Tanis, mr. M. E.D., Uiltstraat 63 (3201 EN) postbus 482 (3200 AL) Spijkenisse, tel. 0181-611677, fax 6232226, e-mail mail@vangoglawyers.nl

Timmermans, mr. H.C., Sophiastraat 22-28 (4811 EM) postbus 3404 (4800 DK) Breda, tel. 076-5136136, fax 5222552, e-mail timml@rassers.nl

Tonnaer, mr. H.C., Droogbak 1a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 7119999, e-mail hein.tonnaer@cliffordchance.com

Travattolo, mr. M. C., Mierloseweg 2 (5707 AL) postbus 512 (5700 AM) Helmond, tel. 0492-591299, fax 591290, e-mail info@verschurenadvocaten.nl

VAN DE ORDE

Tunç-Kargin, mw. mr. S., Uitstraat 63 (3201 EN) postbus 482 (3200 AL) Spijkenisse, tel. 0181-611677, fax 623226, e-mail mail@vangoglawyers.nl

Veenhuysen, mr. R.J., Sint Pieterskade 26 (6212 AD) postbus 131 (6200 AC) Maastricht, tel. 043-3216640, fax 3254301, e-mail advocaten@paulussen.nl

Ven, mw. mr. A.J.C.W. van de, Rietbeemdenborch 6-8 (5241 LG) postbus 116 (5240 AC) Rosmalen, tel. 073-523533, fax 5233520, e-mail vandeveen@bannenbergn.nl

Venetien, mr. R. van, Prins Bernhardlaan 14j (2405 VT) postbus 335 (2400 VT) Alphen a/d Rijn, tel. 0172-475677, fax 473294

Vessem, mw. mr. I.J. van, Arthur van Schendelstraat 740 (3511 MK) postbus 516 (3500 AM) Utrecht, tel. 030-2347234, fax 2347272

Vilé, mw. mr. C.A., Van Stolkweg 10 (2585 JP) postbus 80504 (2508 GM) Den Haag, tel. 070-3504055, fax 3506187, e-mail vile.c@pettenadv.nl

Visser, mr. B.J., Krijtstraat 10 (4201 GD) postbus 25 (4200 AA) Gorinchem, tel. 0183-630200, fax 635104, e-mail meeuwsenvandenpol@baliennet.nl

Vlooten, mw. mr. C. van, (Bureau Rechtspraak Breda) Haven 14 (4811 WL) postbus 3889 (4800 DW) Breda, tel. 076-5224744, fax 5203502, e-mail vrbreda@worldonline.nl

Vonk, mr. R.F., Bouwheerstraat 55 (3772 AL) postbus 366 (3770 AJ) Barneveld, tel. 0342-493535, fax 493595

Vos, mr. G.J.H. de, Strawinskyalaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-5173623, fax 4313302

Vries, mw. mr. D. de, Oostmaaslaan 71 (3063 AN) postbus 4506 (3006 AM) Rotterdam, tel. 010-8801235, fax 8801814, e-mail diane.de.vries@nl.andersenlegal.com

Vrolijk, mw. mr. D., Utrechtseweg 15 (3811 NA) postbus 492 (3800 AL) Amersfoort, tel. 03-4637727, fax 4615140, e-mail ariensadvocaten@baliennet.nl

Waard, mw. mr. H.J.C. de, Houwtuinen 36 (3311 CE) postbus 1080 (3300 BB) Dordrecht, tel. 078-6133966, fax 6310938

Wedekind, mr. F.J.W., Prof. W.H. Keesomlaan 8 (1183 DJ) Amstelveen, postbus 75381 (1070 AJ) Amsterdam, tel. 020-8808916, fax 8808787

Weegberg, mr. P.A.W. van, (Bureau Rechtspraak) Brugstraat 69 (4701 LD) Roosendaal, tel. 0165-544927, fax 560158

Wielink, mr. J.P.J. van, Arthur van Schendelstraat 740 (3511 MK) postbus 516 (3500 AM) Utrecht, tel. 030-2347230, fax 2347252, e-mail j.vanwielink@bs-advocaten.nl

Winkels, mw. mr. D.H.J., Westblaak 180 (3012 KN) postbus 25021 (3001 HA) Rotterdam, tel. 010-2249314, fax 2249224

With, mw. mr. W.W.H. de, Viltweg 1 (3295 KT) postbus 5251 (3295 ZK) 's-Gravendeel, tel. 078-6736358, fax 6730360, e-mail bgvantwist@cs.com

Wouwe, mr. M. van, Marten Meesweg 25 (3068 AV) postbus 8656 (3009 AR) Rotterdam, tel. 010-4075013, fax 4075001, e-mail mark.van.wouwe@nl.landwell-global.com

Wijk, mw. mr. M.M. van, Plein 13H (2291 CA) postbus 35 (2290 AA) Wateringen, tel. 0174-290190, fax 290315, e-mail wijk@ebhadvocaten.nl

Wijsman, mr. L.C.A., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240680, fax 2240054, e-mail leon.wijsman@nautadutlih.com

Zonneveld, mw. mr. K.H., Amsteldijk 166 (1079 LH) postbus 75199 (1070 AD) Amsterdam, tel. 020-3016632, fax 3016622

Zuidema, mr. S.X.J., Houtstraat 56 (6102 BK) Echt, tel. 0475-419419, fax 486474, e-mail steve@molders.net

PRAKTIJK NEERGELEGD

Berg, mw. mr. M. van den (Amsterdam) 22.5.2001

Beugen, mr. J. van (Amsterdam) 1.6.2001

Boekholt, mr. F.A.M. (Amsterdam) 19.4.2001

Brand, mr. P. (Rotterdam) 19.7.2001

Bruning, mr. A.J.J. (Amsterdam) 15.5.2001

Burgering, mr. P. (Hilversum) 25.6.2001

Burgers, mr. J.A.M. (Rotterdam) 11.6.2001

Croughs, mr. F.J. (Den Haag) 1.1.2001

Dierikx, mw. mr. M. (Eindhoven) 25.7.2001

Dronkers, mr. D. (Den Haag) 1.8.2001

Fransen, mw. mr. Y.F.J. (Vlaardingen) 29.6.2001

Gibson, mr. R.F. (Rotterdam) 31.5.2001

Glas, mr. R. (Hoorn) 1.6.2001

Goris, mr. E.J. (Amsterdam) 1.5.2001

Griffiths, mr. D. (Amsterdam) 1.5.2001

Groen, mw. mr. H. (Winschoten) 1.9.2001

Gruithuysen, mr. P.A.M. (Eindhoven) 1.7.2001

Haverkorn, mw. mr. E.E.M.J. (Utrecht) 24.7.2001

Huijsmans, mr. J.J.P. (Amsterdam) 15.5.2001

ldzenga, mr. R.D. (Amsterdam) 8.5.2001

Kranenburg, mr. A.P. (Amsterdam) 6.6.2001

Lamers, mw. mr. H.M. (Amsterdam) 31.5.2001

Laret, mr. R. (Den Haag) 1.7.2001

Large, mw. mr. E.J.M. le (Amsterdam) 1.5.2001

Levenga, mr. R.S. (Groningen) 1.8.2001

Liem, mw. mr. J.Y. (Nieuwegein) 12.7.2001

Luijmes, mw. mr. G.H.J. (Doetinchem) 20.7.2001

Markus, mr. S.R. (Rotterdam) 19.6.2001

Miedema, mr. L. (Amsterdam) 1.6.2001

Poel, mw. mr. M.M. van der (Rotterdam) 22.6.2001

Postma, mr. G.J.S. (Amsterdam) 15.5.2001

Rademaker, mr. M. (Den Haag) 1.2.2001

Rietbroek, mw. mr. B.M.J.F. (Amsterdam) 22.6.2001

Roos, mr. G.M.P. (Rotterdam) 13.6.2001

Soegies, mw. mr. B.J.S. (Utrecht) 1.9.2001

Veer, mr. J.H. van der (Almelo) 1.9.2001

Zwaan, mw. mr. J.G.J.M. de (Utrecht) 13.7.2001

OVERLEDEN

Blijdenstein, mr. M.J.H. (Zevenbergen) 24.6.2001

Paanakker, mr. F.C.M. (Vlijmen) 26.7.2001

KANTOORVERPLAATSING

Achekar, mr. M.F.: Reigersbos 100 (1107 ES) Amsterdam, tel. 020-4941375, fax 4941376

Alkan, mw. mr. G.: Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4880900, fax 4880901, e-mail gulsen.alkan@freshfields.com

Allersma, mr. A.: Nieuwe Ebbingestraat 45 (9712 NE) postbus 1509 (9701 BM) Groningen, tel. 050-3122945, fax 3121299

Anema, mw. mr. J. (Rotterdam): Prof. dr. Dorgelolaan 14 (5613 AM) postbus 3 (5600 AA) Eindhoven, tel. 040-2626544, fax 2626481, e-mail nlanemai@hollandlaw.nl

Awater, mw. mr. P.S.T. (Rotterdam): Scheveningseweg 66 (2517 KX) postbus 84046 (2508 AA) Den Haag, tel. 070-3529500, fax 3503014, e-mail pawater@houthoff.nl

Baaijens, mr. A.M.C.J. (Amsterdam): mr. Achmed Baaijens Strafrechtkantoor, Lange Smeestraat 65 (3511 PV) Utrecht, tel. 030-2730218

Baetsen, mw. mr. K. (Den Haag): Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 2172700

Baldew, mw. mr. R.N. (Zoetermeer): Barbarasteeg 1 (2611 BM) postbus 3108 (2601 DC) Delft, tel. 015-2152929, fax 2146599

Barnhoorn, mw. mr. K.W. (Den Haag): Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771667, fax 5771631, e-mail kwbarnhoorn@dbbw.nl

Bentham & Gratama Advocaten: Burgemeester Van Roijensingel 2 (8011 CS) postbus 1036 (8001 BA) Zwolle, tel. 038-4280077, fax 4218573, e-mail info@bentham-gratama.nl

Beverwijk, mr. R.E. (Groningen): Maliestraat 1 (3581 SH) postbus 14033 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2364600, fax 2364192

Bleijerveld, mr. H.J.P. (Eindhoven): Euclideslaan 1 (3584 BL) postbus 3053 (3502 GB) Utrecht, tel. 030-2595252, fax 2595255, e-mail h.bleijerveld@hollandlaw.nl

Borger, mr. R.H.J.G. (Utrecht): Dr. van Kleefstraat 25 (6217 JJ) postbus 2934 (6201 NA) Maastricht, tel. 043-3438080, fax 3435566

Bosch, mr. J.J.A.: Strevelsweg 700/606-607 (3083 AS) postbus 5010 (3008 AA) Rotterdam, tel. 010-4100055, fax 4815172

Bosman, mr. H.A. (Badhoevedorp): Spuistraat 104 A (1012 VA) postbus 10466 (1001 EL) Amsterdam, tel. 020-6222151, fax 6222626

Bouma, mw. mr. W.P. (Almere): Splitting 5 (9202 LC) postbus 622 (9200 AP) Drachten, tel. 0512-512507, fax 524902

Braakman, mr. A.J. (Rotterdam): Haagweg 5 (2311 AA) postbus 11231 (2301 EE) Leiden, tel. 071-5124445, fax 5123609

Brederije, mw. mr. C. (Leiden): Oranjestraat 9 (2514 JB) postbus 9 (2501 CA) Den Haag, tel. 070-3603151, fax 3603422, e-mail cab@vandiepen.com

Bremen, mw. mr. A.M.C. van (Den Haag): Julianalaan 46 (2132 DT) postbus 698 (2130 AR) Hoofddorp, tel. 023-5544000, fax 5554421

Brokers-van Dijk, mw. mr. H.E. (Zoetermeer): Groote Waard 6 (3453 LC) postbus 220 (3454 ZC) De Meern, tel. 030-2413546, fax 2415275

Brouwer, mr. B.W.: Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741000, fax 6741111

Bruin, mw. mr. I. (Amsterdam): Stadhuisplein 4 (5611 EM) postbus 6019 (5600 HA) Eindhoven, tel. 040-2970000, fax 2461375

Bruins Simons & Van Hoeve Advocaten, Weteringschans 130_ (1017 XV) Amsterdam, tel. 020-4287306, fax 4895527, e-mail bsvh@euronet.nl

Bruins Slot, mw. mr. G.C. (Leeuwarden): Berglaan 56 (9203 EJ) postbus 122 (9200 AC) Drachten, tel. 0512-582950, fax 582949, e-mail g.bruins@triplaw.nl

Bruijn, mr. A.J.M. de (Amstelveen): Peter van Anrooystraat 7 (1076 DA) postbus 75999 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5736736, fax 5736737

Bruijn, mr. G.L. de (Amsterdam): Van Stolkweg 10 (2585 JP) postbus 80504 (2508 GM) Den Haag, tel. 070-3504055, fax 3506187, e-mail info@pettenadv.nl

Büchner, mw. mr. E.M.H. (Amstelveen): Overschiestraat 186k (1062 XK) postbus 75840 (1070 AV) Amsterdam, tel. 020-4081680, fax 6179362

Burlet & Nobus Advocaten te Oostburg: Brouwerijstraat 25 (4501 CM) postbus 14 (4500 AA) Oostburg, tel. 0117-455249, fax 453383

Coumans, mw. mr. J.J.A. (Rotterdam): Havenlaan 16, B-1080 Brussel/België, tel. 0032-24215075, fax 24201406, e-mail coumans@nolsttrentie.com

Damen, mr. A.W.G. (Amstelveen): K.P. van der Mandelelaan 120 (3062 MB) postbus 4121 (3006 AC) Rotterdam, tel. 010-2425400, fax 2425450

Dekker, mr. J.J. (Sassenheim): Oranjestraat 6 (2514 JB) postbus 9 (2501 CA) Den Haag, tel. 070-3603151, fax 3603422

Dirkzwager advocaten en notarissen: Velpeweg 1 (6824 BZ) postbus 3045 (6802 DA) Arnhem, tel. 026-3538300, fax 3510793

Dogan, mr. H. (Hoofddorp): Valeriusstraat 92 hs (1075 GC) Amsterdam, tel. 020-4700962, fax 4700953

Drenth, mr. R.E.: Duivelsbruglaan 22 (4835 JE) Breda, tel. 076-5601953, fax 5602735

Dijk, mw. mr. F.L. van (Amstelveen): Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 5419999

Egmond, mr. R.A.H. van (Voorschoten): Koninginnegracht 7 (2514 AA) postbus 16355 (2500 BJ) Den Haag, tel. 070-3647300, fax 3655776, e-mail rvegmond@eaig.nl

Fleur, mw. mr. M.C.J. (Gorinchem): Oranjeplein 2 (4141 AR) Leerdam, tel. 0345-616767, fax 633665

Frank, mr. E.J. (Leiden): Kenaupark 23 (2011 MR) postbus 5563 (2000 GN) Haarlem, tel. 023-5424292, fax 5425277

Gaber, mr. M.J.A. (Meerssen): Dr. van Kleefstraat 25 (6217 JJ) postbus 2934 (6201 NA) Maastricht, tel. 043-3438080, fax 3435566

Gallien, mr. S.G. van der: Nederlandse Vereniging van Journalisten, Joh. Vermeerstraat 22 (1071 DR) postbus 75997 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-6766771, fax 6624901

Gallé-Deckers, mw. mr. G.A.F. (Amsterdam): Lingedijk 58 (4002 XL) postbus 124 (4000 AC) Tiel, tel. 0344-618844, fax 612174

Gemerden, mw. mr. Y. van (Amsterdam): Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 3285325, e-mail yvangemerden@dbbw.nl

VAN DE ORDE

Gerritse Poelman Advocaten: Bredaseweg 257 (5038 NG) postbus 902 (5000 AX) Tilburg, tel. 013-5444545, fax 5446090, e-mail info@gpadvocaten.nl

Gorkum, mw. mr. I.G.M. van (Amsterdam): Laan van Meerdervoort 180 (2517 BH) postbus 63463 (2502 JL) Den Haag, tel. 070-3469592, fax 3643734

Grampel, mr. P.-J. van de: Skadden, Arps, Slate, Meagher & Flom LLP, One Canada Square, Canary Wharf, London E14 5DS, Groot-Brittannië, tel. 0044-2075197000, fax 2075197070, e-mail pvandegr@skadden.com

Groot, mr. ir. A. de (Utrecht): Dijkshofplantsoen 16-18 (1077 BL) postbus 76729 (1070 KA) Amsterdam, tel. 020-5747474, fax 5747475, e-mail a.degroot@vandiepen.com

Groot, mw. mr. M.D. (Utrecht): Advocatenkantoor Groot, Eikenlaan 42 (3852 PT) Ermelo, tel. 0341-494392, fax 494391, e-mail advgroot@euronet.nl

Haan, mr. P.A. de: Meent 94 (3011 JP) postbus 21390 (3001 AJ) Rotterdam, tel. 010-4137000, fax 4145719

Hagen, mr. W.A.J. (Breda): Sicknessplein 1 (6821 HV) postbus 3155 (6802 DD) Arnhem, tel. 026-3777111, fax 3777222, e-mail whagen@hekkelman.nl

Hamer, mw. mr. M.J. (Den Haag): Euclideslaan 1 (3584 BL) postbus 3053 (3502 GB) Utrecht, tel. 030-2592165, fax 2592900, e-mail nlhamer@ey.nl

Hammerstein, mr. E.: Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 6612827

Hardam, mr. J.C. (Oud-Beijerland): Strevelsweg 692 (3083 AR) Rotterdam, tel. 010-4106621, fax 4800863

Hart, mr. P.P. (Haarlem): Van Stolkweg 10 (2585 JP) postbus 80504 (2508 GM) Den Haag, tel. 070-3504055, fax 3506187

Hartman, mr. Ph.A.: Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 4125839,

e-mail philip.hartman@loyensloeff.com

Herksen, mw. mr. M.I.E. van: Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517137, fax 6267949, e-mail monique.van.herksen@bakernet.com

Hersman, mw. mr. M.F.B.: C. Krusemanstraat 52 (1075 NR) Amsterdam, tel. 020-7880120, fax 6757971, e-mail info@nhdc-advocaten.nl

Hollants, mw. mr. M.C.A. (Rotterdam): N.S. Plein 17 (5014 DA) postbus 9150 (5000 HD) Tilburg, tel. 013-5366555, fax 5368420

Holst, mw. mr. S.A.K.M. van der (Middelburg): Markt 18 (4531 EP) postbus 1047 (4530 GA) Terneuzen, tel. 0115-617585, fax 630690, e-mail lensen_advocaten@wxs.nl

Hoof, mw. mr. drs. A.J. van (New York/USA) Wetstraat 57, B-1040 Brussel, België, tel. 0032-22872000, fax 22311661, e-mail avanhoof@cgsh.com

Hoogerdyn, mw. mr. M.A.V. (Lisse): Laan Copes van Cattenburgh 105 (2585 EX) Den Haag, tel. 070-3639968, fax 3561402

Advocatenkantoor Hoorenman (mr. drs. E.M. Hoorenman): Leidsegracht 39 (1017 NB) Amsterdam, tel. 020-4703703, fax 4703870, e-mail hoorenman@planet.nl

Home, mw. mr. J.G.M. van: v.d. Rijtstraat 57 (4611 PP) postbus 386 (4600 AJ) Bergen op Zoom, tel. 0164-252621, fax 255010

Hübner, mw. mr. P.V. (Schiedam): Hilleviet 124 (3074 KD) Rotterdam, tel. 010-4866544, fax 4863115

Hulshof, mw. mr. H. (Tilburg): De Zate 18 (8251 HD) postbus 282 (8250 AG) Dronten, tel. 0321-315416, fax 380641

Jansen, mr. J.B.A. (Kampen): Stationsstraat 174 (7311 MJ) postbus 10210 (7301 GE) Apeldoorn, tel. 055-5262020, fax 5262021, e-mail jba.jansen@dommerholt.nl

Janssen, mr. I. (Baarn): Schakelstede 1-3 (3431 HB) postbus 237 (3430 AE) Nieuwegein, tel. 030-6032922, fax 6000166

Karl, mw. mr. E. (Hilversum): Prins Hendriklaan 25 (1075 AZ) Amsterdam, tel. 020-4860055, fax 6706226

Karstens, mr. J.M.: Stationsplein 1 (1404 AM) postbus 1085 (1400 BB) Bussum, tel. 035-6975929, fax 6975934

Kellerman, mw. mr. A.J. (Amsterdam): 29 Wilson Street, Bowman House, London EC2M 2SJ, Groot-Brittannië, tel. 0044-2077869100, fax 2075886888, e-mail joanne.kellerman@nautadutilh.com

Kimmenade, mw. mr. C.C.B.M. van: Strawinskylaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313131, fax 4313143, e-mail cecile.vankimmenade@bdn.nl

Klarenaar Advocaten: Piet Heynsplein 23 (3024 RJ) postbus 50506 (3007 JA) Rotterdam, tel. 010-2900640, fax 2900641

Kleij, mr. H.A. van der (Zwolle): Berkenlaan 22 (6711 RN) postbus 8011 (6710 AA) Ede, tel. 0318-653555, fax 653055, e-mail info@hageadvocaten.nl

Koenen, mr. S.J.P.: K.P. van der Mandelelaan 120 (3062 MB) postbus 4121 (3006 AC) Rotterdam, tel. 010-2425400, fax 2425434, e-mail koenen.steven@kpmg.nl

Kool, mw. mr. E.A. (Voorburg): Eendrachtsweg 58 (3012 LE) postbus 23511 (3001 KM) Rotterdam, tel. 010-4145411, fax 4046235

Koppelaar, mr. R.A.D. (Waalwijk): Baronieweg 3 (5321 JV) postbus 37 (5320 AA) Hedel, tel. 073-5993832, fax 5994090, e-mail van_korlaar@wxs.nl

Korver, mr. R.A.: Herengracht 566 (1017 CH) Amsterdam, tel. 020-6222565, fax 6221440, e-mail korver@vanderschaar.nl

Krens, mw. mr. J.M.J.A.: Frederiksplein 42 (1017 XN) postbus 545 (1000 AM) Amsterdam, tel. 020-5533600, fax 5533777

Kreijger, mr. P.J. (Brussel, België): Van Boshuizenstraat 12 (1083 BA) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 5419999

Krim, mw. mr. A. (Amsterdam): Alpen Rondweg 102 (1186 EA) postbus 9185 (1180 MD) Amstelveen, tel. 020-4682152, fax 4459986

Lafarre, mw. mr. M. (Breda): Advocatenkantoor Lafarre, Klompven 23 (5062 AI) postbus 73 (5060 AB) Oisterwijk, tel. 013-5234981, fax 5234982, e-mail m.lafarre@wolmail.nl

Lange-Bekker, mw. mr. E.J. de: Rijkswaterstaat, directie Zeeland, Koestraat 30 (4331 KX) postbus 5014 (4330 KA) Middelburg, tel. 0118-686284, fax 686231, e-mail e.dlange-bekker@dnl.rws.minvenw.nl

Leemreize, mw. mr. H.C.: Keizersgracht 555 (1017 DR) postbus 15744 (1001 NE) Amsterdam, tel. 020-5506666, fax 5506777

Leur, mw. mr. B.C.V.J.: Abraham Patrasstraat 5 (2595 RC) Den Haag, tel. 070-3470111, fax 3825547

Levenbach & Gerritsen Advocaten:

Tupolevlaan 22A (1119 NX) Schiphol-Rijk, postbus 112 (1430 AC) Aalsmeer, tel. 020-3548060, fax 3548070, e-mail office@levenbach-ams-schiphol.nl

Lith, mw. mr. D.S. van (Amsterdam): Gildenkwarthier 199 (3511 DH) postbus 2474 (3500 GL) Utrecht, tel. 030-2164356, fax 2161440

Loeb, mw. mr. E.: Achter Sint Pieter 4 (3512 HS) postbus 391 (3500 AJ) Utrecht, tel. 030-2332424, fax 2367171, e-mail e.loeb@planet.nl

Loo, mw. mr. M.J. van der: Advocatenkantoor Mr. M.J. van der Loo, lordersstraat 36 (2012 HD) postbus 3314 (2001 DH) Haarlem, tel. 023-5510686, fax 5510687

Loth, mr. J.M.: Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246558, fax 4125839, e-mail hans.loth@loyensloeff.com

Luteijn, mw. mr. J.H.D.: Sophialaan 33 (1075 BL) Amsterdam, tel. 020-6762500, fax 4714443

Lijf, mw. mr. D.R. van: Van Lijf Advocaten, Frans van Mierisstraat 111 (1071 RP) postbus 53200 (1007 RE) Amsterdam, tel. 020-5730020, fax 5730022

Meij, mw. mr. K. van der: Koninginneweg 182 (1075 EH) postbus 75555 (1070 AN) Amsterdam, tel. 020-5245245, fax 4210044, e-mail kvandermeij@wmp.dutchlaw.nl

Meijer Timmerman Thijssen, mr. J.: Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4880900, fax 4880901, e-mail jeroen.thijssen@freshfields.com

Michels, mw. mr. F.N.M.: Eldandsgracht 70 (1017 TX) postbus 59744 (1040 LE) Amsterdam, tel. 020-5285828, fax 5285829, e-mail mja@meijerjonen.nl

Mook, mr. L.G.: Stadhuisplein 4 (5611 EM) postbus 6019 (5600 HA) Eindhoven, tel. 040-2970000, fax 2461375

Moons, mw. mr. J.E.M.C. (Ede): Sint Annastraat 125-127 (6524 EM) postbus 63 (6500 AB) Nijmegen, tel. 024-3239680, fax 3229954, e-mail moons@wildenbergshalder.nl

Nieuwenhuis, mw. mr. E.C.: Blaak 28 (3011 TA) postbus 711 (3000 AS) Rotterdam, tel. 010-4406440, fax 4364400

Nusteen, mr. M.: Bijleveldsingel 32 (6524 AD) postbus 1094 (6501 BB) Nijmegen, tel. 024-3828384, fax 3828388, e-mail m.nusteen@htenr.nl

Oors, mw. mr. R.L.A.M.: Dr. Holtropaan 42 (6524 XR) postbus 8727 (5605 LS) Eindhoven, tel. 040-2501414, fax 2501450, e-mail r.oors@boskampwillems.nl

Oude Luttkhuis, mw. mr. M.E.A.T. (Tilburg): Margrietstraat 95a (5141 GW) Waalwijk, tel. 0416-660544, fax 347511

Ozinga, mw. mr. J.C.: Hullenbergweg 300 (1101 BV) postbus 22766 (1100 DG) Amstelveen Zuid-Oost, tel. 020-6561777, fax 6561920, e-mail ozinga.jeanette@kpmg.nl

Peters, mr. F.M.: Dijkshofplantsoen 14 (1077 BL) postbus 75546 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-3051600, fax 3051699

Ploeger, mr. P.N. (Amsterdam): 1345 Avenue of the Americas, 19th floor, New York/USA, tel. 001-2124249147, fax 2124249100, e-mail nploeger@dbbwl.nl

Pluis, mw. mr. J. (Den Haag): Vendelier 4 (3905 PA) postbus 237 (3900 AE) Veenendaal, tel. 0318-559300, fax 559301, e-mail jlpluis@blomadvocaten.nl

Poel, mr. Y.G.H. van der: Wibautstraat 3 (1091 GH) postbus 15870 (1001 NJ) Amsterdam, tel. 020-5620444, fax 4631212

Put, mw. mr. M.E.W.K.A. van der (Rotterdam): Burgerweeshuispad 311 (1076 HS) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 5785800

Regenboog, mw. mr. K.T.M. (Amstelveen): Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 6612827

Reisen, mw. mr. R. van (Maarsse): Haaksbergweg 27 (1101 BP) postbus 12359 (1100 AJ) Amsterdam, tel. 020-5673990, fax 5673991

Reijans, mr. E.H.C.K. (Venlo): Templesplein 21-22 (6411 ET) postbus 608 (6400 AP) Heerlen, tel. 045-5719005, fax 5718172

Reijer, mw. mr. K. den: Pythagoraslaan 2 (3584 BB) postbus 85250 (3508 AG) Utrecht, tel. 030-2121628, fax 2121129

Rotmans, mw. mr. M.M. (Amsterdam): Zonnehof 31-35 (3811 ND) postbus 1214 (3800 BE) Amersfoort, tel. 033-4221900, fax 4611545

Ruiter, mw. mr. B. de (Nieuwegein): Hoofdstraat 88 (3972 LC) postbus 219 (3970 AE) Driebergen, tel. 0343-528585, fax 528590, e-mail deruiter@herweijer.nl

Rijklijkhuizen, mr. A.: Bachtstraat 15 (1077 GE) Amsterdam, postbus 9122 (1180 MC) Amstelveen, tel. 020-4713981, fax 6730091, e-mail m.a.rijklijkhuizen@zonnet.nl

Schellart, mr. A.F.A.M.: Ravellaan 1 (3533 JE) postbus 2475 (3500 GL) Utrecht, tel. 030-2913603, fax 2913937, e-mail a.schellart@cnnv.nl

Schellart-Verstraeten, mw. mr. M.-L. (Utrecht): Blauwkapelseweg 12 (3731 EC) De Bilt, tel. 030-6306099, fax 6306098, e-mail mlscchellart-verstraeten@xs4all.nl

Schut & Grosheide advocaten notarissen, Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 5419999, e-mail mail@schutgrosheide.nl

Serruys, mw. mr. I. (Eindhoven): Hoogoorddreef 5 (1101 BA) postbus 12166 (1100 AD) Amsterdam Zuid-Oost, tel. 020-5650400, fax 5650411, e-mail serruys@theoffice.nl

Sewnath, mw. mr. S. (Amsterdam): Biltstraat 110-112 (3572 BJ) postbus 13273 (3507 LG) Utrecht, tel. 030-2733122, fax 2735311

Sjoerts, mw. mr. drs. M.J. (Dordrecht): Wijnhaven 18A (3011 WP) postbus 21808 (3001 AV) Rotterdam, tel. 010-4114146, fax 4120084

Slagter, mr. G.K.: Burgerweeshuispad 311 (1076 HS) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 5785800

Snoelij, mr. B.: Weteringschans 94 (1017 XS) Amsterdam, tel. 020-6266929, fax 6279589

Soriano, mr. F.J. (Lelystad): Stationsplein 13 (1315 KT) postbus 10185 (1301 AD) Almere, tel. 036-5344400, fax 5343520

Stibbe-Huisman, mw. mr. G.A. (Tilburg): Noordkade 2c (6003 ND) postbus 10177 (6000 GD) Weert, tel. 0495-545552, fax 544886

VAN DE ORDE

Stroetinga, mr. B.M. (Tilburg): St. Antoniusstraat 9 (5616 RT) postbus 63 (5600 AB) Eindhoven, tel. 040-2380600, fax 2380666, e-mail stroetinga@hollapoelman.nl

Sijbers, mr. F.H.H. (Amsterdam): Raadhuislaan 2-3 (2131 BE) postbus 670 (2130 AR) Hoofddorp, tel. 023-5541685, fax 5624097

Tiems, mw. mr. S.F. (Zwolle): Euclideslaan 51 (3584 BM) postbus 85005 (3508 AA) Utrecht, tel. 030-2595959, fax 2595500

Tinneveld, mw. mr. E.M.C.: Steenstraat 44-46 (6828 CL) Arnhem, tel. 026-3516190, fax 3518404, e-mail daniels.partners@planet.nl

Tromp, mw. mr. E.R.T. (Zwolle): Berg en Dalseweg 15 (6521 JB) postbus 1017 (6501 BA) Nijmegen, tel. 024-3238844, fax 3605430, e-mail vanschiedadvocaten@balienet.nl

Veerman, mr. F.M.: Honthorststraat 10 (1071 DD) postbus 74675 (1070 BR) Amsterdam, tel. 020-6646131, fax 6645163, e-mail mail@nolenvanderlist.nl

Verbeeke, mr. J.: Letostraat 5 (3089 RD) postbus 54502 (3008 KA) Rotterdam, tel. 010-4281022, fax 4299192, e-mail j.verbeeke@borgmanverbeeke.nl

Visser, mr. K.J.: Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460606, fax 5460123

Visser & Schouten Advocaten: Paasheuvelweg 20 (1105 BJ) postbus 75029 (1070 AA) Amsterdam, tel. 020-4529717, fax 4529714

Vitanova, mw. mr. drs. L.A.: Koninginneweg 6 (1075 CX) Amsterdam, tel. 020-5774000, fax 5774040, e-mail lv@bradakuttner.com

Vlassenroot, mr. Y.A.E. (Amsterdam): Verspronckweg 1 (2023 BA) Haarlem, tel. 023-5276100, fax 5411925

Vries, mw. mr. F.A. de: Draka Holding N.V., Rhijspoorplein 22 (1018 TX) postbus 10483 (1001 EL) Amsterdam, tel. 020-5689854, fax 5689895, e-mail f.de.vries@drakaholding.com

Waals, mw. mr. A.H.A.C. (Veghel): Kerkstraat 19 (5701 PL) postbus 422 (5700 AK) Helmond, tel. 0492-544435, fax 527895

Wagensveld, mr. drs. T.C. van: Strawinskylaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313131, fax 4313143, e-mail t.vanwagensveld@bdn.nl

Walker, mr. J.C.: Advocatenkantoor Walker, Bachstraat 15 (1077 GE) Amsterdam, tel. 020-6730055, fax 6730091, e-mail mrwalker@zonnet.nl

Werf, mw. mr. J.H. van der (Baarn): Torenstraat 47 (3764 CL) postbus 3136 (3760 DC) Soest, tel. 035-6015907, fax 6017419

Wering, mr. drs. B.: Nieuwe Ebbingestraat 45 (9712 NE) postbus 1509 (9701 BM) Groningen, tel. 050-3122945, fax 3121299

Wilde, mr. R.F. de: Hartenstraat 25c (1016 CA) Amsterdam, tel. 020-6224642

Willems, mr. J.V.: Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 5419999

Willering Advocaten: Amstelveenseweg 56 (1075 XH) Amsterdam, tel. 020-6273795, fax 6273955

Winnubst, mw. mr. J.L.H. (Rotterdam): Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741000, fax 6741111, e-mail joyce.winnubst@allen-overly.com

Witte, mr. E.J.A.W. de: Laan van Meerdervoort 492 b (2563 BJ) Den Haag, tel. 070-3306182, fax 3643911

Wollenstein, mr. J.: Eerste Groenelaan 9 (1901 HS) Castricum, tel. 0251-674388, fax 674533, e-mail info@wollenstein.nl

Zandt, mr. drs. J.J.-O.: Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 6464966, e-mail j.zandt@schutgroshede.nl

Zoer, mw. mr. F. (Opeinde): Aagje Dekenlaan 54 (8023 BZ) postbus 574 (8000 AN) Zwolle, tel. 038-4556055, fax 4556060

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

Borgman & Verbeeke Advocaten (mrs. H.E. Borgman en J. Verbeeke) Letostraat 5 (3089 RD) postbus 54502 (3008 KA) Rotterdam, tel. 010-4281022, fax 4299192, e-mail info@borgmanverbeeke.nl

Köster Van Schaik & Koets en Middendorff Advocaten te Hoofddorp zijn gefuseerd.

Middendorff Advocaten (mrs. P.A. Drop, T.A. Bruins, R.W.G. Middendorff, J. Koekkoek, T.F. Roest en H.G.C. Schouten) is verhuisd naar het huidige adres van Köster van Schaik & Koets Advocaten; tevens is de naam van het kantoor gewijzigd in: **Köster Advocaten**, Wilhelminapark 6 (2012 KA) postbus 5287 (2000 CG) Haarlem, tel. 023-5125025, fax 5125026, e-mail info@kadv.nl

Kuijpers & Van der Biezen Advocaten (mrs. J.H.L.C.M. Kuijpers en A.S. van der Biezen): Havenstraat 1-3 (5211 WC) Den Bosch, tel. 073-6148664, fax 6146456

Niemer, Hersman en Da Cunha Advocaten en Procureurs (mrs. J.M. Niemer, M.F.B. Hersman en C.M. da Cunha) Cornelis Krusemanstraat 52 (1075 NR) Amsterdam, tel. 020-7880120, fax 6757971, e-mail info@nhdc-advocaten.nl

Klijn Advocaten te Deventer thans: **Van Overbeek de Meyer cs Advocaten** (mrs. W.A. van Overbeek de Meyer en B.A. Siesling) Munsterstraat 2N (7418 EV) postbus 2016 (7420 AA) Deventer, tel. 0570-630857, fax 630174, e-mail vanoverbeekdemeyer@balienet.nl

NAAMSWIJZIGING

Bolte en Snoek Advocaten te Utrecht thans: **Bolte Advocaten**

Van Asten & Borghuis te Amsterdam thans: **Advocatenkantoor Borghuis**

Advocatenkantoor Borgman te Rotterdam thans: **Borgman & Verbeeke Advocaten**

Mw. mr. M.J.M. van Beek te Best thans: Mw. mr. M.J.M. **Jansen-van Beek**

Advocatenkantoor Jozefzoon te Amsterdam thans: **Jozefzoon & Van der Poel Advocaten**

Mw. mr. C.J.H. Gijzen te Winthagen thans: Mw. mr. C.J.H. **Mijnes-Gijzen**

Oppenheimer Wolff & Donnelly LLP te Amsterdam thans: **Advocatenkantoor Oppenheimer Engels & Moons**

Schuurman & Koets te Den Haag thans: **Schuurman Koets de Vries advocaten en procureurs**

E-torneys@law te Amsterdam thans: **SOLV**

Lesquillier & Sussenbach te Amsterdam thans: **Sussenbach advocaat & procureur**

Mw. mr. M.Th.S. van Gelder te Tilburg thans: Mw. mr. M.Th.S. **Visser-van Gelder**

Weilers & Willering Advocaten te Amsterdam thans: **Weilers Advocaten**

POSTBUS/TEL./FAX

Van der Hoef Advocaten te Dokkum: postbus 130 (9100 AC) Dokkum

Landwell Advocaten en Notarissen te Amsterdam: tel. 020-5684100, fax 5684305

Mw. mr. E.M. **Staal** te Eindhoven: tel. 040-2930971

Stultiens Dunsbergen Advocaten te Gorinchem: postbus 3020 (4200 EA) Gorinchem

RECTIFICATIE

In tegenstelling tot hetgeen vermeld in het *Advocatenblad* 4 (23 februari) heeft mr. F.W. **Lunsingh Scheurleer** (Willemstad, Curaçao) niet per 20 december 2000 de praktijk neergelegd, maar is hij per deze datum als advocaat en procureur van het tableau van het arrondissement Rotterdam geschrapt, in verband met zijn beëdiging en inschrijving als advocaat bij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba te Willemstad, Curaçao en het uitoefenen van de praktijk aldaar (Willemstad, Curaçao, Julianaplein 22, Postbus 504, tel. 00 5999 4613400, fax 00 5999 4612023, e-mail lunsinghscheurleer@promes-vandoorne.com, Promes Van Doorne).

In *Advocatenblad* 13 abusievelijk mevrouw mr. M.J. **Pesch** (Vinkeveen) onder de rubriek 'Praktijk neergelegd' vermeld. Moet zijn: 'Kantoorverplaatsting': **Pesch**, mw. mr. M.J. (Vinkeveen): Oude Enghweg 2 (1217 JC) postbus 272 (1200 AG) Hilversum, tel. 035-6721821, fax 6721884, e-mail m.pesch@cmsderks.nl

Ook in *Advocatenblad* 13 is in de rubriek 'Onder kantoorverplaatsing' bij mw. mr. M.C.H.G. **Roosen** een onjuist huisnummer bij het kantooradres vermeld. Dit moet zijn: Binnengasthuisstraat 148 i.p.v. 147.

Disciplinaire

Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak,

bestaande uit mr. A.G. Beets, mr. J.C.P. Ekering, mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

Scheepsrecht

In de twee vorige nummers, 2001-13 en 2001-14, zijn helaas tot tweemaal toe de koppen met trefwoorden verdwenen.

Daarom plaatsen we die teksten nogmaals, voor de derde keer, gevolgd door nieuwe uitspraken. (LH)

Laat indienen van klacht

Het indienen van een klacht over het niet-aanvragen van een toevoeging 5 jaar na de aanvang van de rechtsbijstand.

- Advocatenwet art. 46 (1.4.3.1 financiële verhouding; 1.5 vereiste van schriftelijke vastlegging)
- Gedragsregel 24

Hof van Discipline 25 augustus 2000, nr. 2969

(mrs. Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp, Meeter, Van Griensven, De Jong Schouwenburg en Thunnissen)

Raad van Discipline Arnhem 14 juni 1999

(mrs. De Roy Van Zuydewijn, Brandsma, Dam, Van Halder en Van de Loo)

Feiten

In 1992 dan wel 1993 wendt klager zich tot mr. X voor rechtsbijstand in een letselzaak. Voordien is klager op toevoegingsbasis bijgestaan door mr. Y in een AAW-WAO-kwestie. De letselschadezaak is door mr. X en later door kantoorgenoten van mr. X behandeld tot het najaar 1997 en gedurende die periode heeft klager aan het kantoor van mr. X regelmatig aanzienlijke bedragen voor kosten van rechtsbijstand betaald. In het najaar 1997 wordt de letselschadezaak overgenomen door mr. Z, die de zaak op toevoegingsbasis behandelt.

In augustus 1998 dient klager een klacht in tegen mr. X dat deze geen toevoeging voor hem heeft aangevraagd en hem kosten voor rechtsbijstand in rekening heeft gebracht. In appel voert mr. X onder meer aan dat de klacht wegens tijdsverloop niet-ontvankelijk is.

Overwegingen van de raad

Partijen verschillen van mening over de ter zake van de kosten van rechtsbijstand gemaakte afspraken. Mr. X stelt dat is afgesproken dat betalend zou worden opgetreden. Klager stelt dat hij heeft gezegd dat hij geen geld had en dat over 'no cure no pay' is gesproken. In de stukken zijn zowel aanwijzingen te vinden in de richting dat klager destijds wel voor een toevoeging in aanmerking kwam als aanwijzingen dat dat niet het geval was. Daarbij denkt de raad enerzijds aan het feit dat mr. Y klager destijds heeft bijgestaan op basis van een toevoeging en klager destijds een AAW-WAO-uitkering ontving. Anderzijds blijkt uit de feiten dat klager ruimschoots vier jaar gebruik heeft gemaakt van de diensten van mr. X (en diens kantoorgenoten) en tijdens deze periode telkens (aanzienlijke) bedragen ter zake van kosten rechtsbijstand

heeft voldaan, alsmede dat klager op enigerlei wijze betrokken was bij een stoeterij inclusief landerijen.

Wat hiervan ook zij: over de financiële afspraken is door mr. X niets op schrift gesteld en dit feit dient in tuchtrechtelijke zin voor risico van mr. X te komen. De raad acht de klacht gegrond maar legt geen maatregel op nu de tussen mr. X en klager gemaakte afspraken niet meer te achterhalen zijn en klager zo lang heeft gewacht zich te beklagen.

Overwegingen van het hof

Naar het oordeel van het hof is de klacht ontvankelijk. Aan mr. X kan worden toegegeven dat klager, nadat hem in juli 1993 kosten in rekening waren gebracht, zeer lang met het indienen van klacht (in augustus 1998) heeft gewacht; in dit geval is echter van betekenis, dat het kantoor van mr. X tot najaar 1997 klager heeft bijgestaan. Dit in aanmerking nemende is de klacht nog binnen redelijke termijn ingediend en derhalve ontvankelijk, zodat de primair aangevoerde grief ongegrond is.

Het hof is van oordeel dat de subsidiaire grief terecht is voorgesteld. Het standpunt van mr. X, dat hij niet op de mogelijkheid van een toevoeging bedacht behoefde te zijn en dat is afgesproken dat hij betalend voor klager zou optreden, komt het hof aannemelijk voor. Voor dit oordeel is van doorslaggevende betekenis dat mr. X aan klager (van wie mr. X had begrepen dat hij, al dan niet via naaste familie, betrokken was bij een stoeterij) in juli 1993 een voorschotnota van 4000 gulden heeft gezonden, die klager, zonder blijk van enig protest, in augustus 1993 heeft betaald. Het standpunt van mr. X wordt eens te meer aannemelijk doordat klager, zoals de raad onbestreden heeft vastgesteld, ruim vier jaar lang gebruik heeft gemaakt van de diensten van het kantoor van mr. X en hij tijdens deze periode aanzienlijke bedragen van rechtsbijstand heeft voldaan. Aan het oordeel van het hof, doet niet af dat de advocaat die de zaak eerder behandelde, voor klager optrad in het kader van een toevoeging, nu niet is gebleken dat mr. X daarvan op de hoogte was gesteld. Het enkele feit tenslotte dat klager destijds een uitkering genoot, is gelet op alle hiervoor genoemde omstandigheden van onvoldoende gewicht om tot een ander oordeel te komen.

Nu moet worden uitgegaan van de aannemelijkheid van het standpunt van mr. X, bestaat onvoldoende grond hem, zoals de raad doet, tuchtrechtelijk te verwijten dat hij de financiële afspraken met klager niet schriftelijk heeft vastgelegd. In zoverre is het beroep derhalve gegrond.

Volgt

Ontvankelijkverklaring van de klacht en vernietiging van de beslissing van de Raad van Discipline en alsnog ongegrondverklaring van de klachten.

beslissingen

Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het *Advocatenblad* zijn gepubliceerd zijn ook te vinden

op www.advocatenorde.nl en *BalieNet*

Raad geen Awb-orgaan

In het verzetschrift wordt op zich niet de overweging van de voorzitter van het hof bestreden dat het beroepschrift na de in artikel 56 lid 1 van de *Advocatenwet* neergelegde termijn bij de griffie van het hof is binnengekomen, maar betoogd dat de klager niettemin alsnog met toepassing van artikel 6:9, leden 1 en 2 van de *Algemene wet bestuursrecht* ontvankelijk behoort te worden verklaard in zijn hoger beroep.

Het betoog faalt reeds daarom omdat de raad als onafhankelijk bij de wet ingesteld en met rechtspraak belast orgaan krachtens artikel 1:1 lid 2, aanhef en onder c, *Algemene wet bestuursrecht* niet als bestuursorgaan in de zin van die wet wordt aangemerkt (behoudens in het zich hier niet voordoende geval als bedoeld in lid 3 van genoemd artikel) en de regelgeving in de *Algemene wet bestuursrecht* voor het instellen van beroep daarom niet geldt voor het instellen van hoger beroep tegen een beslissing van een Raad van Discipline.

– *Advocatenwet*, art. 56; *Awb artt.* 1:1 en 6:9

Hof van Discipline 25 augustus 2000; nr. 3171

(*mrs. Fransen, Hulleman, Balkema, Gründemann en Scheltema*)

Optreden als onzijdig persoon

Optreden van de advocaat als onzijdig persoon. Het ongegrond bevinden van de klachten leidt tot ongegrondverklaring en niet tot niet-ontvankelijkheid.

- *Advocatenwet* art. 46 (2.1. wat in het algemeen niet betaamt, 6. tuchtproces-recht)
- *Gedragsregel* 1

Hof van Discipline 15 september 2000, nr. 2980

(*mrs. Fransen, Mout-Bouwman, Dantuma, Hulleman en De Jong Schouwenburg*)

Feiten

Tussen klager en zijn echtgenote wordt de echtscheiding uitgesproken. In de beschikking wordt mr. X aangewezen als onzijdig persoon, voor het geval een der partijen weigert of nalatig blijft aan de verdeling van de huwelijksgemeenschap mee te werken. Na enige correspondentie tussen mr. X enerzijds en klager, de notaris die met de boedelscheiding is belast en de advocaat van de voormalige echtgenote van klager anderzijds vertegenwoordigt mr. X klager bij de akte van boedelscheiding. Vervolgens bepaalt de rechtbank op verzoek van mr. X de hoogte van het aan mr. X toekomende salaris. De klacht houdt in dat de bemoeienis van mr. X geheel ongerechtvaardigd was omdat klager wel degelijk had willen meewerken aan de boedelscheiding, en dat mr. X in het verzoekschrift tot vaststelling van zijn beloning een leugenachtige voorstelling van zaken heeft gegeven.

Beslissing van de raad

De taakuitoefening van een advocaat als onzijdig persoon behoort niet tot het terrein dat door het advocatentuchtrecht wordt be-

streden. Uitsluitend indien een advocaat zich in die hoedanigheid zou misdragen en daardoor het vertrouwen in de advocatuur zou schaden, kan voor tuchtrechtelijke toetsing aanleiding zijn. Daarvan is in casu niet gebleken. Het is niet komen vast te staan dat mr. X de rechtbank bij de opgaven van de omvang van zijn werkzaamheden en van zijn kosten heeft misleid. Het staat vast dat mr. X de rechtbank correct heeft ingelicht over de gang van zaken rondom zijn functioneren als onzijdig persoon.

De raad verklaart klager in beide onderdelen niet-ontvankelijk.

Overwegingen van het hof

Anders dan de raad is het hof van oordeel dat klager ontvankelijk is in beide onderdelen van de klacht, nu daarin feiten en omstandigheden worden gesteld die indien juist bevonden tuchtrechtelijke vergrijpen van mr. X zouden kunnen opleveren, in die zin dat het gedrag van mr. X als onzijdig persoon zodanig laakbaar zou kunnen zijn dat hij daardoor het vertrouwen in de advocatuur zou hebben geschonden. Het hof zal daarom de klacht nader onderzoeken.

De aanvankelijke bezwaren van klager om aan de akte van boedelscheiding mee te werken waren niet gericht tegen de voorgestelde boedelscheiding, maar tegen de voorgestelde notaris ten overstaan van wie de boedelscheidingsakte zou worden verleden conform het tussen partijen gesloten echtscheidingsconvenant. De raadsman van klager had mr. X echter bevestigd dat hij zich namens klager akkoord had verklaard met de benoeming van een op het kantoor van de raadsman van zijn ex-echtgenote kantoorhoudende notaris. Mr. X meende dat hij door die akkoordverklaring was gebonden en heeft dit ook gemotiveerd aan klager medegedeeld.

Uit de tussen klager en mr. X gevoerde correspondentie blijkt voldoende dat klager aanvankelijk heeft geweigerd mee te werken aan de ondertekening van de akte ondanks herhaalde uitnodiging daartoe, zodat mr. X kon menen dat hij als onzijdig persoon diende op te treden. Uit de overgelegde stukken is het hof niet gebleken dat mr. X in zijn contacten met klager laakbaar heeft gehandeld. Het eerste onderdeel is derhalve ongegrond.

Ten aanzien van het tweede klachtonderdeel overweegt het hof dat klager in zijn beroepschrift niet heeft aangegeven waarom de door hem aangeduide passages in het verzoekschrift de kwalificatie 'een leugenachtige voorstelling van zaken' zouden verdienen. De kwalificatie is, anders dan klager stelt, ook niet te lezen in of af te leiden uit de door klager vermelde, aan hem gerichte brief van de president van de rechtbank van 12 september 1997. Van een anderszins laakbare handelwijze door mr. X in tuchtrechtelijk relevante zin is het hof ook ten aanzien van dit klachtonderdeel niet gebleken.

Ook dit onderdeel is daarom ongegrond.

Volgt

Het Hof van Discipline vernietigt de beslissing van de Raad van Discipline en, opnieuw recht doende, verklaart beide onderdelen van de klacht ongegrond.

Disciplinaire

Gemeenschappelijke fax met advocaat tegenpartij

Kantoorcombinatie heeft gezamenlijk gebruik van fax en archief. Vrees van klager dat op die manier door hem in het verleden verstrekte gegevens en verzonden faxbrieven ter kennis komen van de advocaat van zijn wederpartij.

– Advocatenwet art. 46 (3.3.7. wat niet geoorloofd is)

Raad van Discipline Leeuwarden 19 mei 1999

(mrs. Van Riessen, Van Duursen, De Goede, Van der Kwaak-Wamelink en Vogelsang)

Hof van Discipline 15 september 2000, nr. 2935

(mrs. Franses, Van der Grinten, Van der Hel, Minderhoud en Hooykaas)

Feiten

Het kantoor van mr. X en het advocatenkantoor A vormen een kantoorcombinatie. Zij zijn gehuisvest in hetzelfde gebouw en gebruiken dezelfde fax. Deze laatste staat opgesteld in een voor alle advocaten van de beide kantoren toegankelijke ruimte. Elk kantoor heeft zijn eigen postvak, waarin de voor dat kantoor binnengekomen faxberichten worden gedeponeerd. Verder beschikken beide kantoren over een gemeenschappelijke archiefruimte. Zolang de dossiers nog niet zijn gearchiveerd bevinden deze zich in de eigen kantoorruimte van de behandelend advocaat. De overige advocaten hebben geen vrije toegang tot die ruimten.

In de periode 1 januari tot omstreeks april 1995 behandelt mr. B (behorende tot het kantoor A) een echtscheidingszaak voor klager. De ex-echtgenote van klager wendt zich in de loop van 1996 tot mr. X.

De klacht

Mr. X heeft niet de vrees van klager weggenomen dat mr. X kennis kon nemen van het dossier van klager, dat (nog) bij mr. B was en dat hij kennis kon nemen van faxberichten van klager die niet aan mr. X gericht waren.

Het verweer

Mr. X verweert zich met de stelling dat hij geen kennis heeft genomen van het dossier van klager, dat mr. B onder zich heeft. Van het gemeenschappelijk gebruik van de fax heeft klager geen nadelig gevolg ondervonden, maar ook niet kunnen ondervinden. In de tijd dat mr. X de zaak voor klagers ex-echtgenote in behandeling had, was klager geen cliënt meer bij mr. B. Klager had toen een andere advocaat, met wie geen kantoorcombinatie bestond.

Overwegingen van de raad

Uit niet is gebleken dat mr. X kennis heeft gehad of kunnen nemen van klagers dossier, dat zich bij mr. B bevond. Dit onderdeel van de klacht is ongegrond.

Wat de klacht met betrekking tot de gemeenschappelijke fax betreft ligt het anders. Ter zitting van de raad is gebleken dat iedereen van de kantoorcombinatie vrijelijk toegang heeft tot de plaats waar de binnekomende faxen worden gedeponeerd en dat

hij/zij daarop een blik kan werpen. Een cliënt van een advocaat moet erop kunnen vertrouwen dat in een kantoorcombinatie slechts de eigen advocaat kennis van de inhoud van de door die cliënt verzonden fax kan verkrijgen. In casu bestond op grond van de hiervoor vastgestelde feiten de mogelijkheid dat de van klager afkomstige faxen in handen van mr. X zouden komen. Dit onderdeel van de klacht is derhalve gegrond.

Volgt

De raad legt geen maatregel op.

Overwegingen van het hof

In het door mr. X ingestelde appèl overweegt het hof als volgt.

De raad heeft als voorwerp van de klacht kennelijk niet gezien de interne kantoororganisatie met betrekking tot dossierbeheer en binnekomende faxberichten als zodanig, maar de daaruit voortvloeiende kennelijke vrees van klager dat mr. X, ten tijde dat hij optrad voor de vrouw, kennis heeft genomen van het door mr. B aangelegde dossier in klagers zaak en dat hij, ten tijde dat mr. B optrad voor klager, kennis heeft genomen van door klager aan mr. B gezonden faxberichten. Deze klachttopvatting is naar het oordeel van het hof niet onbegrijpelijk.

Het eerste onderdeel van de klacht heeft de raad ongegrond verklaard en het is daarom in hoger beroep niet meer aan de orde.

Mr. X heeft uitdrukkelijk verklaard dat hij in de periode van 1 januari tot omstreeks 1 april 1995 geen kennis heeft genomen van klagers faxberichten aan mr. B. Er zijn geen feiten of omstandigheden gebleken die het hof aanleiding geven om aan de juistheid van deze verklaring te twijfelen. Mr. X heeft verder opgemerkt dat het ook niet reëel is om het tegendeel aan te nemen, omdat hij immers in de genoemde periode kon weten noch behoefde te verwachten dat hij in de toekomst de belangen van de vrouw zou gaan behartigen. Ook dit komt het hof aannemelijk voor. Van feiten of omstandigheden die zouden (kunnen) meebrengen dat mr. X toch reeds in de genoemde periode enigerlei belangstelling zou hebben gehad voor klagers faxberichten is niet gebleken. Het hof verklaart het tweede klachtonderdeel daarom alsnog ongegrond.

Druk uitoefenen

De plicht van de advocaat om, als hij ten opzichte van derden als zodanig optreedt, zijn hoedanigheid aan die derden kenbaar te maken.

Het uitoefenen van ongeoorloofde druk op de wederpartij.

- Advocatenwet art. 46 (3.2. grenzen aan de vrijheid, 3.3.2. dreigementen, 3.3.4. andere grensgevallen: fouten)
- Gedragsregels 29

Hof van Discipline 8 september 2000, nr. 3106

(mrs. Franses, Beker, Van der Grinten, Goslings en Scheltema)

Raad van Discipline 's-Hertogenbosch 20 december 1999

(mrs. Bleeker, De Bont, Poelman, Paulussen en Theunissen)

beslissingen

Feiten

De Belgische vennootschap A, cliënte van mr. X, verkocht aan de Nederlandse vennootschap B een partij soepballen in blik. Klager was mededirecteur van B. Op verzoek van de directeur van A is klager enige tijd later, op een zaterdag, voor overleg naar het kantoor van A in Genk (België) gereisd. Vooraf was aan hem gezegd dat het gesprek over een aantrekkelijk aanbod zou gaan. In de gespreksruimte bevonden zich, behalve klager, vier personen, onder wie mr. X. Aan klager werd verweten dat hij de blikken soepballen op de Nederlandse markt had gebracht, ondanks uitdrukkelijke andersluidende afspraak. Hem werd voorts verweten dat hij de blikken van nagemaakte Y-etiketten had voorzien. Het vermoeden van A dat dit was gebeurd werd tijdens het gesprek bewaarheid. Deze merkvervalsing hield voor A het grote commerciële gevaar in dat Y haar relatie met A zou verbreken, hetgeen voor A wel eens de economische ondergang zou kunnen betekenen. Aan klager werd verweten dat hij fraude had gepleegd.

Mr. X schreef een verklaring uit die klager moest tekenen. De verklaring hield in dat klager de eigendom van de gekochte blikken weer overdroeg aan A, toezegde volledig mee te werken aan het retourneren van de gehele partij en beloofde 10.000 gulden aan A te betalen ter zake van kosten en schade. Toen klager niet direct tot ondertekening overging, werd de rijkswacht gebeld. Twee rijkswachters arriveerden en namen in een andere kamer plaats. Daarop tekende klager de verklaring. Ook tekende hij nog een brief met een instructie aan (kennelijk) een medewerker om de gehele partij blikken aan de door A in te schakelen transport-ondernemer mee te geven.

De klacht

Mr. X heeft samen met derden op klager ongeoorloofde druk uitgeoefend, leidende tot ondertekening door klager van de verklaring en de brief.

Mr. X heeft zich pas in een laat stadium van het gesprek als advocaat bekend gemaakt.

Overwegingen van de raad

Aan klager werd van tevoren niet gezegd dat het gesprek zou gaan over het onrechtmatig plaatsen op de Nederlandse markt van blikken soepballen. Daarmede werd klager, toen hij in Genk was gearriveerd, plotseling geconfronteerd. Daarbij gevoegd het feit dat twee rijkswachters werden opgeroepen, kan niet anders geconcludeerd worden dan dat klager onder druk werd gezet om de hem voorgelegde verklaring en brief te ondertekenen. Mr. X was ervan op de hoogte dat klager van tevoren niet wist dat het gesprek over blikken soepballen zou gaan. Mr. X stelt dat niet hij doch de directeur van zijn cliënte klager gezegd heeft: 'Je moet tekenen.' Wat hiervan zij, mr. X heeft aan de bijeenkomst deelgenomen en niet is gebleken dat mr. X op enigerlei wijze corrigerend is opgetreden. Mr. X heeft derhalve medegewerkt aan het onder druk zetten van klager.

Klager verwijt mr. X ook dat deze zich eerst later in het gesprek als advocaat kenbaar heeft gemaakt. Mr. X stelt dat 'naar zijn herinnering' hijzelf zich als advocaat heeft voorgesteld ofwel

dat de directeur van zijn cliënte dat heeft gedaan, terwijl mr. X ook stelt dat hij zich niet met honderd procent zekerheid kan herinneren of hij zich aan klager als advocaat heeft voorgesteld. Mr. X heeft aan het einde van het gesprek zijn visitekaartje aan klager gegeven, na een daartoe gedaan verzoek van klager. Dit acht de raad een onvoldoende ontkenning van de feiten tegenover de positieve stelling in dezen van klager. Het is de plicht van de advocaat om, als hij ten opzichte van derden als zodanig optreedt, zijn hoedanigheid aan die derden kenbaar te maken. Door zulks te hebben nagelaten is de houding van mr. X des te laakbaarder.

Uit het bovenstaande volgt dat mr. X op een ontoelaatbare wijze de belangen van klager heeft geschaad. De raad acht de houding van mr. X en de rol die hij gespeeld heeft volkomen in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt.

De raad legt aan mr. X een schorsing op van één week, voorwaardelijk, proeftijd twee jaar.

Overwegingen van het hof

A mocht haar bedrijfsbelangen als zwaarwegend beschouwen en was daarom gerechtigd om binnen de grenzen van het communerecht zodanig te handelen en zodanige maatregelen te (doen) nemen als haar ter bescherming van haar belangen dienstig voorkwam. Mr. X mocht A als zijn cliënte daarin bijstaan of raden, als raadsman was hij daartoe zelfs gehouden. Daarbij diende hij bovendien binnen de grenzen van het advocatentuchtrecht te blijven. Naar het oordeel van het hof heeft mr. X die grenzen overschreden. Mr. X wist – naar hij ter zitting heeft erkend – dat klager onder een vals voorwendsel tot de bespreking was uitgenodigd. De initiële fout die mr. X heeft gemaakt, bestaat hierin dat hij zich van deze valse start niet heeft gedistantieerd, doch integendeel actief heeft deelgenomen aan de ongelijke onderhandelings- en rechtsstrijd die, gegeven de valse start, onvermijdelijk zou volgen en ook gevolgd is. Die ongelijkheid tussen partijen bestond in essentie hierin dat klager totaal onvoorbereid op de bespreking verscheen, zonder raadsman en zonder dat hij zelfs maar rechtskundig advies had kunnen inwinnen. De ongelijkheid werd nog vergroot door de volgende omstandigheden: de bespreking vond plaats in het kantoor van A op Belgisch grondgebied, derhalve niet op neutraal terrein of op een plaats die voor klager vertrouwd was; klager zag zich in zijn eentje geplaatst tegenover vijf andere personen, van wie in ieder geval – klager heeft het onbestreden gesteld – twee zich niet bekend hebben gemaakt; toen klager draalde om de door mr. X opgestelde verklaring (dat hij alle blikken aan A in eigendom terug overdroeg en 10.000 gulden aan kosten en schade zou vergoeden aan A) te tekenen, werd de dreiging om de politie te bellen uitgevoerd, waarop zich korte tijd later inderdaad twee leden van de (Belgische) rijkswacht ten kantore van A vervoegden en in een aangrenzende kamer plaatsnamen; vervolgens liep de reeds langer jegens klager uitgeoefende verbale druk uit op de volgende mededeling aan klager: 'U hebt nog één minuut om te tekenen. Zo niet, dan is er niets meer aan te doen', of woorden van gelijke strekking, waarna klager zijn verzet heeft opgegeven en heeft getekend, evenals op een later moment een in het verlengde van de

verklaring gelegen opdracht aan een derde de blikken af te geven aan de transporteur, die ze namens A zou komen afhalen.

Met de raad is het hof van oordeel dat mr. X de belangen van klager aldus op ontoelaatbare wijze heeft geschaad. Hij heeft samen met derden op klager een ongeoorloofde druk uitgeoefend leidende tot de hiervoor vermelde ondertekeningen.

Mr. X heeft nog aangevoerd dat klager de mogelijkheid heeft gekregen er zonder de inschakeling van justitie af te komen en dat hij daardoor niet in zijn belangen is geschaad, maar juist bevoordeeld. Het hof kan mr. X hierin niet volgen. De omstandigheden waaronder klager zijn keuze moest doen, waren immers, gemeten naar de maatstaven van het tuchtrecht, zodanig onder de maat dat klager daardoor de keuze niet in de hem toekomende vrijheid heeft kunnen maken. Daarom is klager wel degelijk op ontoelaatbare wijze in zijn belangen geschaad.

Omtrent de stelling van mr. X dat zijn cliënte A in een 'noodweersituatie' verkeerde omdat zij te vrezen had voor het voortbestaan van haar bedrijf, overweegt het hof nog het volgende. Niet aannemelijk is geworden dat het gevaar dat het bedrijf van A ten onder zou gaan doordat Y haar relatie met A zou verbreken, slechts afgewend kon worden door de feitelijke wijze van handelen van A en mr. X. Met name is niet aannemelijk geworden dat het gevaar zich zo onmiddellijk dreigde te verwezenlijken dat geen tijd meer beschikbaar was om te pogen tot een bespreking met klager over de kwestie te komen, waarbij deze zich van rechtshulp zou kunnen voorzien, en om bij het stranden van die poging of het mislukken van de bespreking een kort geding te entameren, al of niet voorafgegaan door een poging tot het leggen van conservatoir beslag op (de) overige goederen van A (bedoeld zal zijn: B, bew.)

Terecht wijst mr. X erop dat de klacht hem eerst ruim 8,5 maand na het gesprek heeft bereikt, dat het zich aan het begin van een gesprek als advocaat presenteren een routinehandeling is en dat het niet gebruikelijk is om die presentatie schriftelijk te bevestigen. Het hof is van oordeel dat, gelet op deze feiten en omstandigheden, niet op mr. X de bewijslast rust dat hij zich aan het begin van het gesprek als advocaat van A heeft gepresenteerd.

Tegenover de ontkenning van mr. X is onvoldoende aannemelijk geworden dat hij zich aan het begin van het gesprek niet als advocaat van A bekend heeft gemaakt.

Het hof verklaart dit klachtonderdeel alsnog ongegrond.

Volgt

Berisping.

Vertrouwelijkheid confraternale correspondentie

Op grond van gedragsregel 12 is het de advocaat niet toegestaan om zonder overleg met de wederpartij en zonder ingewonnen advies bij de deken in een processtuk te citeren uit confraternale correspondentie.

- Advocatenwet art. 46 (5.1 regels die betrekking hebben op de juridische strijd)
- Gedragsregel 12

Raad van Discipline 's-Gravenhage 18 september 2000
(mrs. Robbers, Brouwer, Grootveld, Hengeveld en Vermeulen)

Feiten

In de dagvaarding heeft mr. X een passage aangehaald uit een brief van hemzelf, gericht aan mr. Y in reactie op een brief van mr. Y aan mr. X.

Overwegingen van de raad

Algemeen wordt aangenomen dat overlegging van brieven dan wel het citeren daaruit alleen geoorloofd is – na overleg met de advocaat van de wederpartij – als bewijs van door de advocaat namens zijn cliënt gedane erkenningen/ontkenningen of verrichte rechtshandelingen en slechts wanneer het brieven betreft die werden verzonden met het kennelijk doel dit schriftelijk vast te leggen.

Bij de herziening van de gedragsregels, waarbij de oude gedragsregel 21 werd vernummerd tot gedragsregel 12, is bewust gekozen voor het handhaven van een artikel van deze inhoud. De regel wordt van openbaar belang geacht en bevorderlijk voor een goede rechtshulpverlening. Er wordt gehecht aan het quasi-vertrouwelijke karakter van confraternale correspondentie, waarbij niets mag worden medegedeeld over de inhoud van de onderhandelingen maar wel over het feit of er al dan niet onderhandeld is. Niets stond mr. X in de weg de mededelingen van mr. Y te parafrazeren in de dagvaarding. Mr. X heeft dat uiteindelijk wel ingezien. Het had mr. X gesierd indien hij dat ruiterlijk aan klager had toegegeven.

Volgt

Gegrondbevinding van de klacht zonder oplegging van een maatregel.